

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İNCİ ARAL'IN DEVİR ROMANLARINDA YAKIN DÖNEM
TARİHİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe Mine TONTA

1700001115

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Ocak 2022

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İNCİ ARAL'IN DEVİR ROMANLARINDA YAKIN DÖNEM
TARİHİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe Mine TONTA

1700001115

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi Berna CİVALIOĞLU SEVİNDİK

Dr. Öğr. Üyesi Çilem TERCÜMAN

Ocak 2022

ÖNSÖZ

İstanbul Kültür Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında hazırladığım bu çalışma Türk Dili Türk Edebiyatının üretken kadın yazarlarının başlıcalarından biri olan İnci Aral'ın en popüler ve ses getiren devir romanlarında (*Yeşil-Mor-Safran Sarı*) geçen olaylara ve yazarın ayna tutmak istediği döneme işlediği kişilerin psikolojik durumları ile birlikte kurguların oluşturulmasında yazara ilham veren tarihi olaylara yönelik olarak yapılan tespitlerden oluşmaktadır.

Yazarın daha çok *Yeni Yalan Zamanlar*, *Mor* ve *Safran Sarı* romanları incelenerek yapılan bu çalışma günümüz Türkiye'sine gelene değin yaşanan siyasal ve sosyal olaylar ele alınarak daha çok kadınları ele alır gibi görünse de erkek dünyasına da değinerek ülkemiz özelinde değişen bakış açıları ve değişime neden olan tarihi olayların yazarın kurgularıyla birleştirilmesini yansıtmaktadır.

Tezimin birinci bölümünde İnci Aral'ın hayatı, kişilik özellikleri ve bu özelliklerin eserlerine yansımaları, ikinci bölümünde devir romanlarından ilki olan *Yeni Yalan Zamanlar'da (Yeşil)* geçen tarihi olaylar, ikinci bölümünde bir diğer romanı olan *Mor'un* yakın dönem tarihine ilişkin gündelik sanatsal ve hukuki olarak yansımaları, üçüncü bölümünde ise devir romanlarından sonuncusu olan *Safran Sarı'da* geçen olaylar ve yakın dönem tarihine ilişkin toplumsal, gündelik, askeri ve hukuki olayların tespitleri yer almaktadır.

Türk öykücülüğü ve romancılığında özgün eserleri ve modern anlayışı ile hala üretmeye devam eden İnci Aral'a ilişkin bilgileri toplarken bana, ülkemizde hatta dünyada etkileri yıkıcı olan Kovid-19 virüsünün değiştirdiği yaşama alışkanlıkları ve bu virüsün yarattığı tüm kısıtlamalara rağmen yardımını, engin bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Yakup Çelik'e ayrıca hem kardeş hem de akademisyen olarak beni yüreklendirmekten hiçbir zaman vazgeçmeyen sevgili ablam Dr. Öğr. Üyesi Emine Tonta Ak'a teşekkürü borç bilirim. Nihai amacım Yeni Türk Edebiyatında kıymetli ve üretken bir yazar olan İnci Aral'ın eserlerinin bir kısmını ele alarak alana küçük de olsa bir katkı sunabilmektir.

Ocak 2022 İstanbul

Ayşe Mine Tonta

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
GİRİŞ.....	1
1. İNCİ ARAL'IN YAŞAMI- EDEBÎ KİŞİLİĞİ- ESERLERİ.....	4
2. İNCİ ARAL'IN DEVİR ROMANLARI.....	10
2.1. <i>Yeni Yalan Zamanlar'</i> ın Özeti.....	10
2.2. Toplumsal Yaşam.....	13
2.2.1 Askerlik.....	13
2.2.2. Değerler.....	14
2.2.3. Gündelik Hayat.....	15
2.2.4. Basın Yayın.....	17
2.2.5. Encest.....	17
2.2.5. Eşcinsellik.....	19
2.2.6. Evlilik.....	20
2.2.7. Kimlik.....	21
2.2.8. Türban.....	21
2.3. Siyasal Yaşam.....	22
2.3.1. Darbe.....	22
2.3.2. Yasaklar.....	25
2.3.3. Solculuk.....	26
2.4. Hukuksal Yaşam.....	27
2.4.1. Sorgulanma.....	27
2.4.2.Tutuklanma.....	28
2.5. Sanatsal Yaşam.....	28
2.5.1. Resim.....	28
2.5.2. Müzik.....	29
2.6. Dini Yaşam.....	29
2.6.1 Allah İnancı.....	30
2.6.2.Din Eğitimi.....	30
2.6.3.Dua.....	31
2.6.4. Ezan.....	31
2.6.5.Fal.....	32

2.6.6. İnançlar	32
2.6.7.Ölüm.....	33
2.6.8.Tarikatlar	33
2.7. Eğitim Yaşamı	34
3. İNCİ ARALI'IN DEVİR ROMANLARI –MOR.....	35
3.1. Mor Romanının Özeti	35
3.2. Toplumsal Yaşam	40
3.2.1.Askerlik.....	40
3.2.2.Bayramlar.....	41
3.2.3.Boşanma	42
3.2.4.Deprem	43
3.2.5.Göç (Mübadele)	44
3.2.6.Evlilik (Tanışma)	44
3.2.7.Öksüz- Yetim Kalma	46
3.2.8. İntihar.....	47
3.2.10.Sınıf Atlama	48
3.2.11. Gündelik Hayat.....	49
3.3. Siyasal Yaşam	49
3.3.1. Solculuk	49
3.3.2. Liberalizm	52
3.3.3.Gözaltına Alınma (Tutuklanma)	53
3.3.4.Anarşi- Terör (1980 Öncesi)	53
3.4. Eğlence Yaşamı.....	53
3.4.1. Düğün Törenleri	53
3.5. Ekonomik Yaşam	55
3.5.1. İş Kurma	56
3.6. Sanatsal Yaşam.....	56
3.6.1.Müzik.....	57
3.7. Dini Yaşam.....	58
3.8. Eğitim Yaşamı	58
3.9. Sağlık Yaşamı	60
3.9.1. Tüp Bebek Tedavisi	61
4. İNCİ ARALI'IN DEVİR ROMANLARI-SAFRAN SARI.....	61
4.1. Safran Sarı Romanının Özeti	61
4.2. Toplumsal Yaşam	64

4.2.1. Ahlak Anlayışı	64
4.2.2. Antikacılık.....	65
4.2.3. Cinselliğe Bakış.....	65
4.2.4. Dergiler.....	66
4.2.5. Gazeteler	66
4.2.6. Evlilik	67
4.2.7. İnternet Kullanımı	68
4.2.8. Kadına Şiddet	68
4.2.9. Moda	69
4.2.10. Sınıf Farkları.....	70
4.2.11. Türban.....	70
4.2.12. Umutsuzluk	72
4.3. Siyasal Yaşam	72
4.3.1. Darbe Yılları.....	72
4.3.2. Tutuklanma	73
4.3.3. İktidar	73
4.3.4. Maraş Olayları	74
4.3.5. Siyasi Partiler.....	74
4.3.6. Yönetim Değişikliği	75
4.4. Hukuksal Yaşam	75
4.4.1. Rüşvet.....	75
4.4.2. Tarihi Eser Kaçakçılığı	76
4.5. Sanatsal Yaşam.....	77
4.6. Dinî Yaşam.....	77
4.6.1. Allah İnancı.....	77
4.6.2. İbadet	78
4.6.3. Din Öğretimi	78
4.7. Eğitim Yaşamı	79
4.7.1. Eğitim Öğretim	79
4.7.2. Kariyer	79
4.7.3. İlkokul Yılları	80
4.7.4. Üniversite Yılları	80
4.8. Edebî Yaşam	82
4.8.1. Edebiyat	82
4.8.2. Öykü Yazma.....	82

4.8.3. Şiir Yazma	83
4.9. Ekonomik Yaşam	84
4.9.1.Ekonomi Eğitimi	84
4.9.2.Finans-Borsa.....	85
4.9.3.İhale- Usulsüzlük	86
4.9.4.Küreselleşme	87
4.9.5.Paraya Bakış	87
4.9.6. İş Arama	87
4.9.7. İşten Çıkarılma.....	88
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA.....	91

ÖZET

Hazırladığımız çalışma, yaşayan postmodern yazarlarımızdan İnci Aral'ın ses getiren devir romanlarında (*Yeşil-Mor-Safran Sarı*) geçen olaylara ve yazarın ayna tutmak istediği döneme işlediği kişilerin psikolojik durumları ile birlikte kurguların oluşturulmasında yazara ilham veren tarihi olaylara yönelik olarak yapılan tespitlerden oluşmaktadır.

Yazarın daha çok *Yeni Yalan Zamanlar*, *Mor* ve *Safran Sarı* romanları incelenerek yapılan bu çalışma günümüz Türkiye'sine gelene değin yaşanan siyasal ve sosyal olaylar ele alınarak daha çok kadınları ele alır gibi görünse de erkek dünyasına da değinerek ülkemiz özelinde değişen bakış açıları ve değişime neden olan tarihi olayların yazarın kurgularıyla birleştirilmesini yansıtmaktadır. Türk öykücülüğü ve romancılığında özgün eserleri ve modern anlayışı ile hala üretmeye devam eden İnci Aral'a ilişkin bilgilerin bir kısmına tarihi olarak sınıflandırılmasıyla oluşan bu çalışmanın edebiyat dünyasına katkıda bulunmasını amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: İnci Aral, roman, devir romanı, tarihsel bakış.

ABSTRACT

The study we have prepared consists of the determinations made about the events in the notable period novels (Green-Purple-Saffron Yellow) of one of our living postmodern writers, İnci Aral, and the psychological states of the people whom the author wants to mirror, as well as the historical events that inspired the author in the creation of fictions.

Although this study, which was made by examining mostly the novels of Yeni Yalan Zamanlar, Mor and Safran Sarı, seems to deal mostly with women by dealing with the political and social events experienced until today's Turkey, it also touches on the male world and also touches on the changing perspectives and historical events that cause change in our country. reflects the combination of the author with his fictions. We aim to contribute to the world of literature in this study, which is formed by classifying some of the information about İnci Aral, who still continues to produce with her original works and modern understanding in Turkish storytelling and novel writing, as historical.

Keywords: İnci Aral, novel, period novel, historical perspective.

KISALTMALAR

YYZ.: Yeni Yalan Zamanlar

M:Mor

SS: Safran Sarı

a.g.e.: Adı geçen eser

yay.: Yayınları

s.: Sayfa

S.: Sayı

bs.: Basım

C.: Cilt

Haz.: Hazırlayan

T.D.K.: Türk Dil Kurumu

Üniv.: Üniversite

Enst.: Enstitü

vd.: Ve diğerleri

çev.: Çeviren

Bkz.: Bakınız

GİRİŞ

Yazmaya öykülerle başlayan İnci Aral ilk eseri “*Ağda Zamanı*”nı 1979 yılında yayımlamıştır. Ardından hepsi yayınlandığı dönemde ses getiren eserler olan *Ölü Erkek Kuşlar* (1991), *Yeni Yalan Zamanlar -Yeşil-* (1994) , *Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm* (1997), *İçimden Kuşlar Göçüyor* (1998), *Mor* (2003), *Taş ve Ten* (2005), *Safran Sarı* (2007),*Kendi Gecesinde* (2014) romanlarını okuyucu ile buluşturmuştur. Gerçekten çok iyi bir gözlemci olan Aral, kişilerin bakış açılarına, duygularına, toplumda var oluş çabalarına bir psikolog gibi özenle ve başarıyla değinir. Bu yüzden romanları psikolojik roman özelliği taşıırken diğer taraftan da iletişimsizlik, aşk, evlilik, cinsellik, intihar, din siyaset, ölüm, aile, boşanma ve sanat gibi konuları okuyucusuyla buluşturur.

Klâsik romanın temeli olan eyleme dayalı olay örgüsü, romanlarını yazarken yaşadığı toplumu, kendini ve geleceği kestirmeye çalışan İnci Aral’ın estetik düzeyi oldukça yüksek olan devir romanlarında okuyucu ile buluşturduğu karakterlerin iç dünyalarını yansıtırken olayların geçtiği dönemde gerçekleşen tarihi olay ve gelişimleri ele alıp eleştirmesi açısından da sıradan olmaktan uzaklaşmaktadır. Bireyin, özellikle işlediği kadınların ruh hallerini nakış gibi dokur. Romanlarındaki ana tema “iletişimsizlik” tir. Topluma adapte olamayan, unvan ve para sahibi olan fakat hayatın içinde yerini bulamamış, çarpık ilişkiler ağına sıkışıp kalmış, iç dünyalarında çatışmalarla boğuşan karakterler ve bu karakterlerin yalnızlığı üzerine ustaca eğilir. Geleceksiz olarak adlandırabileceğimiz Aral’ın kahramanları yalnızdır, sıradan isteklerine karşılık bulamadıkları için de yalnız ve mutsuz olmaya devam ederler. Bu sebepten çizilen olumsuz tabloda Aral ölüm ve intihar konularına da sıkça yer verir.

İnci Aral’ın *Yeni Yalan Zamanlar*, *Mor* ve *Safran Sarı* adlı eserlerini devir romanı olarak ele alacağımızdan “devir romanı” ifadesinin ne şekilde kabul gördüğüne ilişkin yapılan araştırma ve varılan sonuçlara da göz gezdirmekte fayda olacaktır.

Devir romanı, yazarın tanık olduğu bir sürecin toplumsal, siyasal ideolojik vb. özelliklerinden birini veya birkaçını yansıtmak için toplumun bir kesitini örnek olarak seçen ve örnek olarak ele aldığı toplum kesitinin görünümünü dönemin görünümü şeklinde yansıtarak ele aldığı süreci objektif biçimde aksettirip düşünsel analizler yapmayı mümkün kılan roman türüdür. (Bozdoğan, Dönem Romanı Kavramı, 2020)

Kavram olarak “Tarihî Roman” a yaklaşan fakat ayrı bir tür olarak değerlendirilmesi gereken “Devir romanı” başlı başına bir tür olarak henüz ayrışmamıştır. Edebiyatımızda henüz müstakil bir inceleme alanı oluşturmadığından az sayıdaki kaynakta “çağ, devir, dönem romanı “ şeklindeki tanımlarda bir birlik bulunmamaktadır. Bir romanın devir romanı olarak adlandırılması için öncelikle olayı anlatan yazarın bizzat olaylara tanık olması gerekmektedir. Tarihi romanlarda yazar, olay gerçekleşikten on yıl hatta on yıllar sonra toplumun bir kesimini etkileyen olayı yaşamamıştır. Yazarın içinde bulunduğu döneme tanıklık etmesinin zorunlu olduğu devir romanlarının tarihi romanlardan en büyük farkı budur. Yazar bizzat şahit olduğu olayları okuyucuyla yarattığı karakterler vasıtasıyla anlatır.

Ayrıca devir romanlarında ele alınan toplum kesiti, o dönemdeki toplumun büyük kesimini örneklendirecek nitelikte olmalıdır. Örneğin *Yeni Yalan Zamanlar*’ ın Nedim’i, Melike Eda’sı, Kerim’i, üvey baba Behzat yaşanan çarpık ilişkiler ele alınırken romanın anlatıldığı 1992-94 yıllarında gerçekleşen siyasî ve sosyal değişimler ele alınarak durumla ilgili değerlendirmeler okuyucuyla paylaşılır.

Yazarımızın devir romanlarında karakterlerinin en önemli özelliği “geleceksiz” olmalarıdır. İnci Aral’ın *Yeni Yalan Zamanlar*’ da anlattığı olaylar otuz yıl sonra bile gerçekleşmeye devam etmektedir. Eskilerden devir romanı olarak örnek vermemiz gerekirse Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Kıralık Konak* ve *Yaban* isimli eserleri Karaosmanoğlu’nun yaşadığı dönemde Anadolu insanını anlatması bakımından gerçek bir kesiti okuyucuya sunar. Örneğin Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban* adlı eseri, Anadolu’nun bir köyündeki insanları anlatması açısından değil, o dönemde yaşayan toplumun nerdeyse tamamını anlatan bir eser olması açısından önemlidir. Daha yakın dönemde kaleme alınan Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar* romanı, yaşadığı topluma ayak uyduramadığı için intiharı seçen ve bu intiharı ardından kahraman özelinde toplumun dramını ele alması açısından

devir romanı olarak ele alınabilir. Yazar eseri öykü, hikâye veya roman da olsa aydın olmanın gerekliliği ile ister tarihe duyulan ilgiyi arttırmak, ister yaşadığı dönemin sorunlarına değinmek için eleştirir ve eleştirmekten türünün tüm özelliklerini kullanarak romansa romanın hikaye ise hikayesinin tüm sınırlarını zorlayarak toplumun tüm alanını kapsayacak şekilde metnin kurgular.

Devir romanları, işledikleri toplumu mümkün olduğu kadar ayırıştırmadan ve herhangi başka bir gruba karşı savunmaya veya suçlamaya çalışmadan okuyucuyla paylaşmalıdır. Bu bağlamda Aral'ın kurgularındaki ustalığı, yazdığı herhangi bir grubu, kitleyi savunmaya ya da suçlamaya veya onun mensuplarını haklı ya da haksız çıkarmaya çalışmamalıdır. Pozitif bilimcinin yaptığı deneyden elde ettiği verileri kayda geçirmesindeki tarafsızlığı sergilemesi imkânsıza yakındır.

Dönem romanlarının başarılı olup olmadığının ölçütlerinden bir tanesi, yazarın kurguyu meydana getirirken tarihsel gerçekliğe ne kadar bağlı kaldığıyla ilgilidir. Yazar kendi kurgusunu oluşturmak adına tarihsel gerçekliği çarpıtma hakkına sahip değildir.

Türk edebiyatında dönem romanları yazan edipler içinde tarihsel gerçekliği olabildiğince “doğru” yansıtmaya ve kurguladığı karakterler arasında mümkün olduğunca taraf tutmadan davranmaya çalışan yazarlardan biri olarak İnci Aral'ı gösterebiliriz. Çünkü yaşadığı dönemin iletişimsiz ve mutsuz insanını bir rüya içinde Nedim'i, Eda'yı anlatırken *Yeşil* adlı romanında anlatırken de *Mor*'da yirmi dört saat içinde gerçekleşen bir olayı tüm kahramanlarını detaylarıyla anlatışını, aktarmada kullandığı dönem özelliklerini verirken de *Safran Sarı*'da geleceksizlik üzerine kurduğu başarılı bir genç yatırım uzmanı olan Volkan, tarihî eser kaçakçısı Melike Eda ve telekız olarak hayatını sürdüren Eylem' in hayatları verilirken de döneme ayna tutulması bakımından tarafsız davrandığını söyleyebiliriz.

Devir romanı, okuyucunun yalnızca hayal dünyasına yaşanan tarihi dönem gerçeklerini yansıtarak katkı sağlamakla kalmaz. Sosyal, siyasal ve ideolojik analizler karakterler üzerinden kültürel ve küresel unsurlar harmanlanarak okuyucuyla paylaşılırken, okuyucunun da ülkesi hakkında ve ülkesinde yaşanan olayların sonuçları üzerine düşünmesini sağlayacak özellikte olmalıdır. Yani yazar eserinde yalnızca kendisini anlatmaz. Anlattıkları ile bir kanaat oluşturmak, okuyucunun yaşanan ve değişen düzenle ilgili fikir yürütmesine zemin oluşturmak

ister. Bir yönden kurgu metinler gibi görünseler de romanların toplumların tarihi ile ilgili yaşanan olayları okuyucuna hatırlatmak ve sonuçları öğretmek gibi bir misyonu da bulunmaktadır. Ele alınan sürece dair okuyucuda kanaat oluşturmaya, fikir yürütmesine, hükümler vermesine zemin hazırlamalıdır.

1870’lerde Tanzimatla birlikte edebiyatımıza tefrikalar halinde giren roman türünün ardından 19.yüzyılın son çeyreğinden itibaren “devir romanı” türünde eserler verilmeye başlanmıştır. II. Meşrutiyet yıllarından itibaren devir romanları sayıca artmış ve Cumhuriyet yıllarında bu artış devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nı, Kurtuluş Savaşı’nı, Atatürk Dönemi’ni, İnönü Dönemi’ni, Cumhuriyet’in ilk yıllarıyla birlikte çok partili hayata geçiş denemelerini, Demokrat Parti Dönemi’ni, 12 Mart Muhtırası ve sonrasındaki gelişmeleri, 1960 ve 1980 darbelerini, darbelerin toplumumuz üzerindeki etkilerini anlatan onlarca roman “devir romanı” olarak gösterilebilir. *Yeni Yalan Zamanlar*, *Mor* ve *Safran Sarı* romanlarında da 1980 ihtilalinin ardından yaşanan depolitize olmuş ortamlar, İslamcı bir partinin yükselişi ile toplumda yaşanan değişimler ve küreselleşen dünyanın insanı mutsuzlaştırması ele alınmıştır.

1. İNCİ ARAL’IN YAŞAMI- EDEBÎ KİŞİLİĞİ- ESERLERİ

İnci Aral,1944 yılında Denizli’de doğmuştur. Görücü usulü ile evlendirilen annesi Ayfer Hanım ve orman mühendisi olan babası Şerafettin Bey’in üç çocuğundan ikincisi olarak dünyaya gelir.1948 yılı sonlarında bir gece eve sedye ile getirilen Şerafettin Bey’in henüz otuz beş yaşında geçirdiği felç, Aral’ın hayatındaki ilk parçalanmayı başlatacaktır. Bastonla yürüyen, felçli, sürekli hastanelerde doktorlardan şifa arayan babanın varlığı ve bu halde süren beş yılın ardından 1953 yılında babasını ikinci bir beyin kanamasıyla ardından da 1955 yılında annesini aynı sebeple kaybedecektir. İnci Aral bu kayıplar neticesinde oluşan kişiliği ile ilgili Unutmak adlı eserinde şu yorumu yapar:

“Çocukluk yıllarımda kişiliğimde iki zıt yan oluştu. Biri yetim-öksüz, karamsar, melankolik dişil yanım; öteki, başının çaresine bakmak zorunda olan, iyimser, atak, sorun çözmeye yönelik yapıcı bir zekâya sahip eril yanım. Bunlar bir

arada kendi kendimi var etmeye yarayan özelliklerdi. Biraz da bu yüzden erken olgunlaştım belki.” (Aral, İnci, Unutmak, haz. Tolga Meriç, Merkez Kitaplar, İstanbul, 2008, s.15.)

Babasının memuriyeti nedeniyle çok fazla şehir gören ve evler değiştiren Aral, ilkokula Bolu’da başlar. Okumayı öğrendikten sonra evlerine düzenli olarak aldıkları kitap, dergilerle birlikte çatı katında ev sahibinin sandık içerisinde tuttuğu kitapları okumaya başlar, okuma aşkı okumayı öğrenir öğrenmez büyük bir açlıkla babasının eve düzenli olarak aldığı dergi ve kitapları okumaya başlayan İnci Aral, ev sahibinin eski eşyalarının durduğu çatı katında ise birkaç sandık kitap bulur. Bulduğu bu kitapları okumayı, dışarıda arkadaşlarıyla oynamaya tercih eden İnci Aral, okuma aşkını bu dönemde kazanır.

Babasının vefatının ardından Bursa’ya kız kardeşinin yanına göçen Ayfer Hanım bir Orman İdaresinde kâtibelik işi bularak çocuklarına bakmaya çalışmaktadır. Babayı kaybedişiyile birlikte Aral’ın suskunluğu ve yalnızlığı annesinin hipertansiyon ve depresyon tanısı ile hastaneye yatırılması ile artar. Aral bu durumu:

“On yaşındaki bir çocuk için ilk hayat bilgisi dersleri. Ölmüş ağabeyinin çocuklarına sahip çıkma öz verisinin, çalışan iki çocuklu bir kadının üç odalı evinde ne gibi güçlükler yarattığını anlayacak yaşta olmasam da, “Ekmeğine daha az tereyağı sür!” cümlesinin hayatımdaki keskin dönemeci imlediğini, o güne kadar aile evindeki hizmetçilere söylenmesi bile ayıp sayılmış bu sözle birden rahatsız edici bir sığıntı durumuna düşmüş olduğumu hissedebiliyordum.” şeklinde açıklar. (a.g.e. 18)

Annesi çalıştığı için İnci artık evin hanımıdır temizlik, bulaşık gibi görevleri vardır. Kitap okumaya fazla zaman ayırıp bulaşıkları yıkamadığında annesinden tokat yediğini ve küçük kardeşine olan düşkünlüğünün daha fazla olduğunu ve içten içe bu duruma üzülüşünü ve haksızlığa uğramış hissettiğini anlatır anlatı türündeki ‘Unutmak’ adlı eserinde. Kitaplar yeni dünyasının temellerini atmaktadır. Oturdıkları evin bahçesindeki çatı katında bulduğu kitapları okur. Ne yazık ki eşinin erken ölümü, geçim sıkıntısı, çocukların sorumluluğu gibi nedenlerle anne Ayfer Hanım da beyin kanaması geçirerek felç olur. Böylece eşinin ölümünden iki yıl sonra Ayfer Hanım da aynı sebeple vefat eder. Aral bu haberle ilgili hislerini şöyle anlatır:

“On bir yaşımdaydım. Birden Büyüdüm. Zaten bezmiştim çocuk olmaktan ya da öyle görünmekten. Çok ama çok usanmışım. O sabah haberi duyduğumu kimseye belli etmeden giyinip okula gittim. Son dersin son dakikasına kadar sessizce dayandım. Sonra kollarımı sıraya dayayıp gözyaşlarımı koyuverdim öteki çocukları dışarı çıkarıp yanıma koşan öğretmenim Hatice Hanım’ın kucagina kapanıp doya doya.”

Annenin vefatının ardından çocuklara bakmak görevi halalarına kalır. Ağabeyi yatılı okulda okumaktadır. İnci Aral’ı Bursa’daki halası, kız kardeşini ise Muğla’daki halası yanına alır. Bursa’daki yeni hayatında öğretmen olan eniştesi ve halasıyla disiplinli bir çocukluk geçirir. Yaşadığı şehir, ev, okul değişmiştir fakat değişmeyen şey kitaplara olan ilgisidir. Tüm bu zorluklara karşın İnci Aral’ın içinde eksilmeyen tek şey kitap okuma tutkusudur. Halasının beslemeleri ile paylaştığı odasında çocuk klasiklerini, Mark Twain, Jules Verne gibi yazarları ve çizgi romanları okumaktan hoşlanır.

İlk ergenlik döneminde, ortaokul yıllarında daha da içine kapanana Aral, geceleri odasına erkenden çekilerek, ağabeyinin getirdiği kitapları okur. Varlık’tan çıkan küçük şiir kitaplarını okur. Orhan Veli, Oktay Rıfat, Atilla İlhan gibi şairleri okumaya başlar. Ortaokul yıllarında eniştesi aynı zamanda Türkçe öğretmenidir. Onunla birlikte kompozisyonları incelerken yazım ile ilgili doğruları ve yanlışları bulur. Okulunun kütüphanesinden faydalanır. Çoluk çocuk gidilen kampları, Atatürk’ün naaşının Anıtkabir’e taşınışını radyodan dinleyişini, yaşadığı evin ihtişamlı mobilyalarını hiçbir zaman unutmayacaktır. Daha sonra Manisa Kız Öğretmen Okulu’nda eğitim görmeye başlar. Öğretmen okulundaki yıllarını şöyle anlatır:

“Türkiye’nin yokluk yıllarıydı. İkinci Dünya Savaşı’ndan çıkılmıştı. Devlet halk çocuklarını olanakları içinde okutmaya çalışıyor, eğitimi çok önemiyordu.” (a.g.e. s.79)

Okumaktan hiç vazgeçmeyen yazar, yazmaya duyduğu ilgi ile ilgili düşüncelerini “Yazma Büyüsü” isimli deneme türündeki eserinde şöyle açıklar:

“On dört yaşımdayken gizlice ve pek de inanmadan, yazar olma arzusu duymaya başladım. Çekingen, ölçülü ve tedbirli bir arzuydu bu. Ölçülüydü çünkü

gelecek belirsizdi. Tedbirliydi çünkü istek ve gayretime rağmen yazarlık cevherine sahip olmayabilirdim. Beklemek, büyümek ve anlamak zorundaydım.”

Yükseköğrenim için Gazi Eğitim Enstitüsü Resim bölümüne başlar. O yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü Milli Eğitim’in kalbi durumundadır. İnci Aral bu dönemde okumanın, resim yapmanın yanı sıra yazmaya da başlar. Ancak bu dönemden itibaren tuttuğu defterleri, gençlik şiirlerini, birçok belge ve mektubunu 1991 baharında yok ettiğini söyler. Yaşça ve olgunluk olarak büyümeye devam eden Aral, toplumsal olarak da bilinçlenmektedir.

1961 Anayasası gençleri daha bilinçli ve farkında olması için olanaklar tanımaktaydı. Kendisi Gazi Üniversitesi’nin kütüphanesinde yerli yabancı edebiyat eserlerini okumakta notlar almaktadır. Cumhuriyet öğretmeni olan enişte ve halasının da etkisiyle ve altmışlı yılların kültürel zenginliği ile yaşamış olmak eserlerindeki yaratıcı ve kendine has üslubu oluşturmada daima yolunu aydınlatmıştır diyebiliriz. Günlük tutmayı seven Aral, mektup yazmaya olan sevgisini şöyle açıklar:

“Çocukluğumda çok fazla sessizlik ve soru biriktirmiş, bir o kadar da cevapsız kalmıştım. Mektup yazmayı sevmem öncelikle bununla ilgili olmalı. Sanırım kendimi görünür hale getirmek için varoluşumu en kısa yoldan bir başkasının onayına sunmak ihtiyacı duyuyordum.” (a.g.e. s.122)

1964 yılında okuldan mezun olur. Öğretmenlik olarak ilk görev yeri Samsun olmuştur. Yirmi yaşındaki genç kız iş aramak zorunda kalmadan, “memur” sıfatıyla görevine başlar. Sergiler açar, etkinliklere katılır, özenli ve işini severek yapan bir öğretmendir. Yine mektuplaşarak tanıdığı mektuplarıyla kendisine bağlı olduğunu düşündüğü gençle evlenir. Manisa’ya yerleşir ve 1970 yılında anne olur. Can ismini verdiği oğlunun ardından ikinci çocuğu Cem doğar. Çalışan bir annedir ve bu yüzden çocuklarına bakması için kayınvalidesi ile birlikte yaşamaya başlar. Anne olmasıyla başlayan bu süreçte, kendisine annesini en çok ne zaman özlediği sorulduğunda yaşadığı bunalımın ipuçlarını şu cümlelerde görebiliriz:

“Annenizi en çok ne zaman özlediniz?

İlk çocuğum, büyük oğlum doğduğunda.

Mutlu olacağından, heyecan duyacağından ve torununu çok seveceğinden emindim. Ayrıca kocamın annesi yanımıza gelmişti ve –doğası gereği-bilmeden bana eziyet etmekteydi. Annem

olsaydı, onunla baş eder, ben bu kadar güçsüzken hakkımı savunur ve onu ustalıkla püskürtürdüm, diye düşünmüştüm.”

Eşinden, 1974 yılında çocuklar eşinde kalmak şartıyla ayrılır. Boşandıktan sonra yazmaya ve yazarak üretmeye daha fazla zaman ayırır. Aral, karamsar ve kötü günleri olduğunu ifade etse de en büyük tutkusu olan yazmakla baş başadır. Şair Hidayet Karakuş’un kendisi gibi resim öğretmeni olan İclal Hanım’la mektuplaşmaya başlamalarıyla birlikte, İclal Hanım’ın da yüreklendirmesiyle ilk öyküsünü yazar. Böylece “*Haziranlarda*” 1977 yılında Türk Dili dergisinde yayınlanır. Bu yayımla ilgili düşüncelerini şöyle açıklar:

“Ama adımı önemli bir dergide ilk kez basılı gördüğümde paniğe kapıldım, bu işi nasıl sürdüreceğim diye. Ağırlaştım, o boş sayfalardan ürkmeye, onlara kaygıyla bakarak dilimin çözülmeye başlamasını bekledim. Sayfa önümde er geç dize gelecek, konuşmaya, söylemeye başlayacak diye inat etmek yeterli olmuyordu. Anladım ki dışarıya açık bir dil oluşturmanın başka koşulları var.”(a.g.e.153)

Yayınlanan bu öyküsünün ardından, çeşitli dergilerde on iki öyküsü daha basılır. Yazar, ilk kitabını kendisi bastırır. Çünkü genç bir yazar için kitabını basacak yayınevi bulmak zordur. 1977 yılında Attila İlhan, Aral’ın dosyasını okumuş, kitabına “*Ağda Zamani*” ismini o koymuş ve eseri yayımlamaya karar vermiştir. Böylece 1979 yılında ilk öykü kitabı “*Ağda Zamani*” yayınlanmıştır. O dönemde de ve sonraki birçok dönemde olduğu gibi Aral da yazma işinden para kazanmayı hiç düşünmemektedir. Bu kitapla birlikte “Akademi Kitabevi Öykü Başarı Ödülü”nü kazanmıştır.

İlk öykü kitabı “ülke sorunlarına hizmet etmediği” ve kadınların ağdası şeklinde garip bir isme sahip olduğu eleştirisiyle o dönemin sol siyaseti tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine somut araştırmalar yaparak yayınlayacağı, 1978 yılında yaşanan “Kahramanmaraş Olayları”nı anlattığı kendisinin de “cesur bir sıçrama” olarak gördüğü “Kıran Resimleri” adlı öykü kitabını yayınlayacaktır. Kahramanmaraş’a gider araştırmalar yapar, köylüleri dinler, on günde on köy dolaşır, ardından olaylardan sonra açılan dava ile ilgili olarak avukatlardan tutanakları alır, tanık ifadelerini okur.

Bu cinayetleri 1980 yılında öykü halinde yazmaya başlar. Kitabını bir yılda tamamlar. Böylece Kahramanmaraş’ın 1978’ini edebiyatın ölümsüz belleğine 1983

yılında kazımış olduğuna inanır. Eser yayınlandığı yıl “Nevzat Üstün Öykü Ödülü”nü alır.

1984’te “*Uykusuzlar*” isimli kitabı yayınlanır. Kenan Evren’e verilen “Aydınlar Dilekçesi” ni imzaladığı için hakkında dava açılır. Hayal kırıklıkları ile duruşmalara gider. Kendisini yazmak ve yazmamak arasında kalmış olarak gören Aral, 1986 yılında “*Sevginin Eşsiz Kışı*” adlı öykü kitabını yayınlar. Eserde konu “aşk” tır. Yazar, yoğun olarak aşk üzerine düşündüğünü söyler. Ardından gelen dört yılda hiçbir şey yazmaz. Emekli olur, bir sanat galerisinde çalışmaya başlar.

1991 yılı itibariyle daha önce yazmış olduğu bir öyküsünden esinlenerek “Ölü Erkek Kuşlar” adlı romanını yazar. Eser 1992 yılında “Yunus Nadi Roman Ödülü”nü alır. Aral, artık hikâye değil roman türünde eserler yazmaya başlayacaktır. 1994’te “*Yeni Yalan Zamanlar (Yeşil)*”, 1997’de “*Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm*”, 1998’de “*İçimden Kuşlar Göçüyor*” adlı romanlarını yayımlar. 2000 yılında tekrar öyküye döner ve “*Gölgede Kırk Derece*” yi çıkarır. Bu kitabı 2001’de “Yunus Nadi Öykü Ödülü”nü alır. 2003 yılı ocak ayında “Mor” adlı romanını, ekim ayında ise “*Anlar İzler Tutkular*” adlı denemesini yayınlar. Yazar Mor ile “Orhan Kemal Roman Armağanı” ödülünü alır. 2005 yılında “*Taş ve Ten*” romanı, 2006 yılında “*Ruhumu Öpmeyi Unuttun*” adlı öykü kitabı, 2007’de “*Safran Sarı*” romanı, 2008’de “*Unutmak*” adlı anlatı türündeki kitabı, 2009 yılında “*Sadakat*” adlı romanı, 2011 yılında “*Şarkını Söylediğin Zaman*” adlı romanı ve “*Yazma Büyüsü*” isimli deneme kitabı, 2014 yılında “*Kendi Gecesinde*” isimli romanı, 2016 yılında “*Kan Günleri ve Nar Ağrısı*” isimli deneme türündeki kitabı ve 2017 yılında “*Sevgili*” adlı romanı yayımlanır. Bir yazı makinesi olan yazarımız, babaanne olduktan sonra çocuk kitapları yazarak Türk Edebiyatına katkısını sürdürmektedir. Çocuk kitaplarından ilkinin adı “*İnci Aral Küçükken Ne Olmak İstiyordu?*” dur. (2019)

İnci Aral, kırk yıldır üreten tanınmış bir yazar olarak durumunu şöyle özetlemektedir: “Tanınmış olmak bazen yorucu. Üstelik adım, yaşlandıkça daha yaygın hale geliyor ve onu taşımak beni zaman zaman yoruyor. Fakat elbette sevilme ve okunmak çok güzel bir şey. Yaşama ve yaratma arzumu besliyor. Hayatımı ise fazla değiştirmedim. Alçakgönüllü bir insanım; hırslarım, hasetlerim yok. Yaptığım işi önemsiyorum. Yazar kimliğimi gündelik hayatımda ifade etme imkânım ise yok. Çünkü yakınlarımla eşim, annem, babaannem ve kadınlık konumum farklı

değil. Hayatım, sıkıntılarım, sorunlarım ve sevinçlerim herkesinkine benziyor. Bulunduğum yer, kuşkusuz çocukluk ve gençlik yıllarımdakine göre çok daha güvenli. Hayatım edebiyatın süzgecinden geçti. Olgunlaştım. Elimdekilerle yetinmeyi ve bunlara şükran duymayı öğrendim. Sakin, düzenli, ne yaptığımı, neler yapabileceğimi, kim olduğumu bilerek yaşıyorum.” (Yüz Yüze Konuşmalar Yaşayan Edebiyat –I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018 s.117)

2. İNCİ ARAL’IN DEVİR ROMANLARI

2.1. *Yeni Yalan Zamanlar*’ın Özeti

Yeşil, 1994’te *Yeni Yalan Zamanlar* adıyla yayınlanmıştır. Yazarın sonraki romanları olan *Mor* (2003) ve *Safran Sarı* (2007)adlı romanlarında konu ve kişiler bakımından bir bağlantılı olduğundan “*Yeni Yalan Zamanlar*” başlığı ile tanımlanmıştır. Bu sebepten ilk romana Yeşil adı eklenerek tekrar basılmıştır. Yeşil, beş bölümden oluşmaktadır. Bunlar: “Engels’in Daktilosu”, “Nedim Diye Biri”, “Egemenlik Allah’ın”, “Melike Eda”, ve “Başka Gün Yok” tur. Kurgusu itibarıyla postmodern özellikler taşıyan romanda hayal ve gerçek iç içe geçerken, Nedim karakterine kalemini veren yazar İnci Aral, düş düzlemine toplum meselelerini de ustalıkla yedirmiş ve postmodern romanın üst kurmaca tekniğini başarıyla romanında uygulamıştır.

Roman, başkahraman Nedim’in düşü ile başlar, tamamen uyanmadığı ve romanın sonuna dek okuyucuya hissettirilerek sürdürülür. Nedim rüyasında kendisini anneannesinin ahşap köşkünde görmektedir, köşkün bodrumuna iner ve kendisine yabancı gelmeyen eski eşyaları incelemeye başlar. Tedirgindir, köşkün kapısında girilmez tabelasını gördüğü için kendisini tehlikeli bir iş yapmakta olduğunu düşünür, ihbar edilme ve öldürülme ihtimalleri hatta öldürüldüğünde cenaze törenini dahi tasarlayarak kendisine bırakılan bu eşyayı derhal arayıp bulması gerektiğini hatırlatır. Bu incelemeyi yaparken de köşkün yıllar önce yıkılarak yerine apartman yapıldığını ve hatta kendisinin de bu apartmanın dördüncü katında yaşadığından haberi yoktur. Aslında düşünde bu eve gelmesindeki amaç dedesinden gelen

mektupta kendisine bırakılan eşyayı aramaya gelmiştir. Dedesi mektubunda kendisine ne bıraktığını söylememiştir ve aramaya başlar. Bu esnada eşyalara bakarken annesinin çeyiz sandığına rastlar. Sandığı açıp baktığında ise bir daktilo görür ve sandığın üzerinde “Friedrich Engels” yazmaktadır. Nedim daktiloyu gördüğünde çok heyecanlanır fakat saklanmasına rağmen, biri kadın dört kişi tarafından yakalanarak adının “Eğilim ve Yönelim İzleme Gözleme Genel Merkezi” (EYİGÖZ) olduğunu söyledikleri bir merkeze götürülür. Nedim bu merkezde sorgulanmaya başlar. Sorgulayan iki kişiden biri Aysevim isimli kadın diğeri de Ekber Gürle isimli erkektir. Daktilo da merkeze götürülmüştür ve Engels’in komünizmin babası olduğunu düşünürler.

Nedim uyandığında bir odada meşin bir kanepede uzanmaktadır. Aysevim ve Ekber Gürle Nedim’i sorgulamaya başlar, neden orada olduğunu ve kim sorarlar. Nedim yazar olduğunu söyledikten sonra yazar ya da antikacı olabileceğini düşündüklerini ve asıl olanın ne yazdığı olduğunu ifade ederler ve Nedim’den bir öykü yazmasını isterler. Bunun üzerine Nedim, “Foto Çetin” adlı bir öykü yazmaya başlar. Öykünün kahramanları Leyla ve kocası Çetin’dir. Çetin ünlü ve çapkın bir fotoğrafçıdır, karısı Leyla da feminist bir yazardır. Leyla Çetin’i bir tiyatrocı ile aldatıp terk eder, Çetin de önce mankenlik yaparak yaşayan fakat sonrasında bir tarikata bağlanan Fulya ile ilişki yaşamaktadır. Fakat öyküsü yine beğenilmez ve sık sık yarıda kesilir, bir hikâye anlatması istendiğinde “İntiharçı” adında bir öykü yazmaya başlar. Buradaki kahramanın adı da Nedim’dir ve uykusundan uyanan Nedim geçmişine döner

Anne ve babası çalışmak için Almanya’ya gideceklerdir fakat hasta olduğu için Nedim’i babaannesine bırakırlar. Babaannesinin himayesinde mutsuz ve yalnız bir çocukluk geçiren Nedim, Babaannesi öldükten sonra yatılı bir okula verilir. Nedim sık sık ailesi tarafından sevilip istenmediği düşüncesine kapılır ve küçük kardeşine gösterilen ilgiyi kıskanır. Yalnızlığına rağmen başarılı bir çocuk olur, İngiliz filolojisi üzerine eğitim alır ve bir magazin dersinde çalışırken Eda ile tanışır.

Eda çocukluğunda amcası (üvey babası) Tarafından uzun yıllar tecavüze uğramış genç, güzel fakat duygusal olarak yaralı bir kadındır. Çocukluğunda yalnız bırakılan Nedim’in duygu dünyası ile Eda’nın ilişkisi çok iyi gitmez ve biter, çünkü ikisi de sakatlanmış ruhlarından ötürü gerçekten birbirlerini sevememektedir. Nedim

yalnızdır ve artık yaşamak istemediği için bir intihar mektubu bırakarak ortadan kaybolur. Daha sonra bilgisayarında bir disket hazırlar ve ayrıca içine birkaç fotoğraf ile birlikte sarı bir zarfa koyup üzerine Eda yazarak çekmecesine bırakır sarı bir zarfa koyup ağzını kapatır. Üzerine Eda yazıp çekmeceye koyar ve sırra kadem basar. Bu hikâye de beğenilmez ve yeni bir hikaye yazması istenir ve ne kadar iyi bir hikaye yazarsa kendisine o kadar güzel davranılacaktır.

Bununla birlikte Nedim üçüncü öyküsüne başlar . Bu öykünün adı “Bir Kadın Bir Erkek” tir. Bu hikâyede, bir kadın ve erkek birçok kez karşılaşp ilişki kurabilecekken çeşitli nedenlerden dolayı bir araya gelemmez ve bir haziran gecesinde birlikte olurlar ve ardından kadın habersiz bir şekilde erkeğin hayatından çıkar. Bu hikâye beğenilir ve düzenli olarak yazmaya devam etmesi söylenir. Zaman zaman gelip kontrol edileceği Nedim’e hatırlatılır. Arada bir gelip yazdıklarını kontrol edeceklerini söyleyip çıkarlar. Nedim, haziran gecesinden önce yaşananları anlattığı bölüme “pentimento” adını verir. Kerim, şiirler yazar çalıştığı için kendisini daima eşinin esiri gibi hissetmekte ve kendini aciz biri gibi görmektedir. Eşinden boşandıktan sonra mimarlık şirketindeki işini de bırakır. Metin adındaki fotoğrafçı arkadaşı Kerim’i evinde düzenlediği partiye davet eder Stüdyo şeklindeki evde Kerim bir portre görürü ve ondan çok etkilenir.

Hikâyenin bu kısmında Nedim bir müddet ara verir ardından tekrar yazmaya başlar. İkinci bölüme “Felekten Bir Gece” adını verir bu bölümde kadın ve erkeğin artık isimleri vardır. Kahramanlardan kadın Melike Eda erkek de Kerim’dir. Kerim’le beraber olduktan sonra uykuya dalan Eda bir rüya görür, rüyasında kendini oraya ait hissetmediği için sessizce evden yarılr. Kerim uyandığında Eda yoktur, onu arar Metin’den telefonunu ister fakat bir türlü ulaşamaz. Birçok denemeden sonra tükenir ve uykuya dalar ardından ezanla uyanır. “Eda” adlı bölümde Kerim’le birlikte olduktan sonraki sabah Eda’nın çocukluğuna yapılan dönüşler, çocuk yaşta başına gelenler, din adına ona öğretilenler, erkeklere ve cinselliğe bakışı, Kerimle tanışması ve evden sessizce ayrılması Eda’nın gözünden ince ince işlenerek anlatılır. “Fotoğraflar” adlı bölüme gelindiğinde Eda, Nedim’in ona bıraktığı zarfla birlikte EYİGÖZ’e gider. Nedim hakkında bildiklerini ve düşüncelerini anlatır. Nedim ve Melike Eda arasındaki duygusal yakınlık da çoğu zaman cinsellikten ibarettir. Melike Eda’dan ayrıldıktan sonra kendini eve kapanan ve bunalıma giren Nedim, intiharın eşğine gelen kadar yalnızlığını ve cinselliğini Beylem karakteri ile paylaşır.

Kerim tarafından Nedim'in yaşantısı, geçmişi, ruh hali, bunalımları, duygusal çöküşünün iyileştirilemez bir hal aldığı anlatılır. Kerim ve Nedim artık aynı kişi, Birbirlerinden ayırt edilemezler. Ardından Melike Eda'nın doğup büyüdüğü yere annesinin ölümünün ardından gider ve orada eşyalar evin kendisinde yarattığı duygu durumlarıyla geçmişine döner, anne babasıyla yaşadıklarını hatırlar, yıllarca maruz kaldığı enstest ilişkinin kişiliğinde nasıl onarılmaz bir yara açtığı derinlemesine bir anlatımla okuyucuya aktarılır. Eda üvey babası ile doğduğu evde yüzleşir. Bunlar yaşanırken ülkede darbe yaşanır ve kurgu içerisinde ülkedeki idari sistem, dinciler tarafından ele geçirilir. İslami bir yönetim ile birlikte topluma dayatılan yeni fakat yalan zamanda insanların yaşamlarında ne gibi değişimler olduğu okura aktarılır. Tüm bunlardan sonra yazar, romanına beş olasılık sunarak son verir. Son olasılık her şeyin bir rüya olduğu ve böyle şeylerin asla yaşanmayacağı şeklindedir

2.2. Toplumsal Yaşam

2.2.1 Askerlik

İnci Aral, Yeşil'i yazmaya başladığı 1992 yılında, Türkiye'de güneydoğudaki terör tırmanmakta, Irak bombalanmakta ve Filistin-İsrail savaşı başlamaktadır. Böyle bir durumda Nedim savaş muhabiri olarak çalışmayı düşünmektedir. Yaşanan kavganın ve bu kavgayla birlikte umursamazlığın en önemli kanıtı Aral'ın yarattığı diğer karakterlerdir.

Bu karakterlerin başında Metin gelir. Metin düzene çok iyi ayak uydurmayı başarıp kısa yoldan köseyi dönmüştür. Yazar bu köşe dönücü ve toplumsal kurallara kayıtsızlığı Metin'in askerliğini nasıl yaptığı ile ilgili cümlelerinde şöyle işler:

“Metin askerliğini tankçı olarak Diyarbakır'da yaptı.

Aslında, (ilişki sırasıyla) emekli astsubay, hemşire, doktor, başhekim ve daha üst düzey bazı kişilerin maddi manevi yardımlarıyla ve sürekli üçer aylık hava değişimleriyle bir süre İstanbul'daki stüdyosunda sürdürdüğü vatani görevini birdenbire yakalandığı ileri derecede eklem romatizması nedeniyle çürüğe çıkarılarak çabucak bitirdi.” (YYZ, s.185)

2.2.2. Değerler

Aral'ın Yeşil romanındaki kurgusunda İslamcı bir parti, son seçimlerde ülke yönetiminin başına geçer. Türk-İlam sentezi düşüncesini gerçekleştirmek isteyen ve bunu toplumun her kesiminde yerleştirmek isteyen bir ekip vardır. Eğilim ve Yönelim İzleme Gözleme Genel Merkezi'ne getirildiğinde Ekrem Gürle Nedim'i sorgulayanlardan biridir. Küreselleşen dünyada sistemi korumak için, değerleri korumak için, sanatçılara düşen görevi sorgucu Ekber Gürle şöyle açıklar:

“Bugün dünyada eklemlenme ve küreselleşme süreci yaşanıyor. Ne var ki bu gelişme içinde insan soyunun kendine ve topluma yabancılaştığı da bir gerçek. Yükselip çökmüş değerlere tepki olarak ortaya çıkan ve beklenmedik bir hızla yükselip iktidar olan köktendinci akımlara karşı sistemi bütün olanaklarımızla savunmak durumundayız. Değerlerimizden kopmadan, şanlı geçmişimizi yadsımadan bir orta yol aramalıyız. Evet, yanlışlıklar yapılmış olabilir, gereğinden çok ödün verilmiş olabilir bu kesime ama şimdi toparlanma zamanı. Bu arada yazarlar ve sanatçılar sistemi korumak ve yen dünya düzeniyle bütünleşme çabamıza destek vermek zorundalar.” (Y.Y.Z. s.149)

Sanatın özünde karşıtlık ve sorgulama olduğuna inanan Nedim, düzene uyum sağlayanın, düzeni kabul edenin sanatçı olabileceğine inanmaz. Değiştirilmek istenen düzenin her anlamda yönetilmek istendiğidir. Bu yazarlar ve düşünürler üzerinden “yeni” fakat “yalan” olana inandırılmak istenişin, toplumsal değer ve inançların yönetim eliyle değiştirilmek istendiğinin kanıtıdır:

“Sorunlar yok mu, var, ama onların üstüne ütüne gitmek neyi çözer? Biz yazarlarımızın böyle hoş, zekice, toplumda birlik ve beraberlik ruhu yaratacak kitaplar üretmelerini özendirmek için uğraşıyoruz.”(Y.Y.Z. s.101)

Nedim, eser boyunca olaylara ve sisteme hep eleştirel gözle bakar. Bu yüzden düş olduğunu bildiğimiz bir kurguda bile inandırıcılığın bu denli etkili olması Nedim'in karakter olarak topluma bakışını ve zaman zaman çelişse de duygularını açıkça ve isyan eden bir tavırla ifade etmesi, yalanlarla dolu insanlarla ilgili şu değerlendirmeyi ona yaptırır:

“İnsanlar yürek ceplerinde bencillik, acımasızlık ve hemcinslerine karşı yoğun bir duyarsızlıkla doğuyorlar, ilkel insan soyunun bu özellikleri yüz binlerce

yıldan bu yana ne yazık ki bütünüyle ıslah edilemedi. Uygarlık insan denen yarattığı yeniden biçimlemede başarısız kaldı. Tüyleri döküldü, iki ayağının üstüne kalktı...ama...ne diyorum ben, ne anlatıyorum-dum ?” (Y.Y.Z. S.149)

2.2.3. Gündelik Hayat

İnci Aral “Dünya edebiyatının bütün büyük yazarları insanı, onun en gizli iç dünyasını, ruhsal çelişki ve açmazlarını, tutku ve saplantılarını, hatta aşkın coşku ve karanlığını anlatırken, aynı zamanda dönemlerinin hem birebir insan ilişkilerini hem de siyasal ve toplumsal yapılarıyla değişimlerini yansıtmışlar, böylece yaşadıkları dönemin tanığı olmuşlardır.” (Aral İnci, Anlar İzler Tutkular, s.71) şeklindeki değerlendirmede romanında çağına her anlamda tanıklık etmek için siyasal gündem kadar gündelik hayatı da okuyucuya en iyi şekilde çoğu zaman Nedim’ in dilinden yansıtmaya çalışır:

“İlkyaz. Güzelim ilkyaz sabahları. Memurlar, öğrenciler, konfeksiyoncu kızlar otobüslere binip uzak semtlere giderler. Simitçiler iskelelerde, duraklarda, okul kapılarında beklerler. Ev ödevlerini yapamamış çocukların karınları ağırır yollarda... Piyangocular uyanır, size de büyük ikramiye çıkabilir. Gürültüyle yayılır, çoğalır kent. İlk ders zilleri, telefonlar çalar. Tam bu sırada Nedim haritadan silinir. (Y.Y.Z. s.35)

Aral, karakterlerin hiçbir zaman toplumdan soyutlamaz. Toplumun her kesiminden insan manzaraları gündelik hayatın olağan akışı içinde oldukça zengin betimlemeler ile okuyucuya sunulur:

“Gençtiler. Çocuklukları batakhaneler, tavanı delik ve kalabalık uyku odaları, kaldırımlar, şehirlerarası otobüslerin en arka koltukları, pastane mazgalları, halı kaplı bürolar, karakollar ve sur diplerinde geçmiştir. (Y.Y.Z. s.227)

“*Yeni Yalan Zamanlar*’ ın dünyasında bütünüyle var olabilmek için ciddi bir hazırlık yaptım. Halk pazarlarında ucuz dinsel kitaplar satan tezgâhlardan *Namaz Hocası*’ndan kadınlarla ilgili yasaklara kadar, bin bir çeşit kitap topladım.(Aral İnci, Unutmak, s.205)

Yaptığı bu hazırlığı gündelik yaşamdaki insanları anlatırken aktarmadan oldukça başarılıdır. Okunmamış insanların nelerden etkilenip nelere inandıklarını

anlamaya çalışmış ve bir psikolog gibi derinlemesine gözlem yapmıştır. Nedim karakterinin kendini tükettiğini düşündüğü şehirde manzara şöyle aktarılır:

“Kırtasiyecilerin önünden çıkmak dolmakalem tespih tansiyon aleti tükenmez kalem hesap makinesi dizili vitrinlerin önünden saatlerdi yürüyorum karınca duası tebareke Müslüman gencin el kitabı kolay namaz hocası rüya tabirleri yasini şerif kankalesi cengi kimsesizliklerin avuntusu itilmişliklerin geçmişi neye nasıl inanmalı içimi karmaşa büyüyor. “ (Y.Y.Z. s.214)

Nedim’in gözünden insan manzaraları aktarılırken neredeyse değinilmeyen meslek ve insan hali yok gibidir. Gündelik hayatın içindeki tüm tip ve meslekler betimlenerek okurun 92 Dönemini zihninde daha net bir şekilde oluşturmaya yardımcı olacak şekildedir. Toplumsal veya siyasal gündemi verirken insan halleri en ince ayrıntısına kadar aktarılmıştır:

“Vapur kalabalık. Öğrenciler, işçiler, küçük kara kuru onarımcı çırakları, bıyıklı kalfalar, emekliler, işsiz güçsüzler, sakatlar, satıcılar, kara çarşaf-peçeli, başörtülü, mini etekli, yarı çıplak kadınlar, kundak bebeleri, Tekel bayileri, bond çantalılar, yankesiciler, Çingene çiçekçiler, yalınayak başı kabak manici dilenciler, rende, kantaşı, jilet, tükenmez kalem, harika Japon merhemi, çıkmak, çorap, plastik oyuncak satıcıları, herkes vapurda. Tuvalet gidiyorum. Ama tuvaleti depo yapmışlar. Teröristlerin bomba koyma olasılığını düşünerek kaldırmışlar tuvaletleri. Demek ki onlar da var kalabalığın içinde.” (Y.Y.Z. s. 291-292)

İçinde yaşadığı toplum kaderi karakterlerini yaşattığı evlere ve o dönemde evlerin içleri de oldukça canlı bir biçimde yansıtılmıştır. Betimlemeler o kadar canlıdır ki kendinizi gerçekten o evde ve odanın içinde eşyaları incelerken bulabilirsiniz:

“Annemin karyolası, şifonyeri, halamın sallanır hazeran koltuğu, ninemin bakır mangalı, elişi dantelinde ağız ağıza iki kuş motifi bulunan köşe yastığı. Benden sonra büyük halaya kalmış, beyaz, ağız kıyısındaki lacivert bordürü yer yer dökülmüş saplı çinko oturak. Kocaman düğmeleriyle hantal Siemens radyo. Nemden kabarıp yumuşamış eski dergiler, gazeteler, kitaplar. Toz, pas, güveler, karafatmalar ve farelerle iç içe sonsuza yolculuklarını sürdüren bir yığın anı.” (Y.Y.Z. s.14)

2.2.4. Basın Yayın

Aral, Türkiye gündemini, öyküyle ve romanla yakın ilgisi vardır, der. Türkiye gündemini de gazeteler, televizyon programları ve haberlerle romanına yansıtır. Nedim, insan yaşamına ilişkin gözlemlerini hissettikleri kadar izledikleri ve okuduklarıyla da yansıtır:

“Televizyonu açıyorum. Ünlü bir erkek şarkıcı ilahiler okuyor. Bana bakıyor ve kendisine baktığımı görüyor. Ama bunu bilmiyormuş ya da umursamıyormuş gibi duruyor mikrofonun önünde. (Y.Y.Z. s.397)

Siyasal ve ekonomik gelişmeler bir düğmeye basılarak naklen izlenebilmektedir. Yeni fakat yalan zamanın tüm gelişmeleri televizyonlardaki programlarla okuyucuya aktarılır:

“Gece yarısını bekleyerek televizyona bakıyorum. Haberler kötü değil. Enflasyon yüzde dört yüz on ikiye inmiş ve kredi puanımız +D’den –C’ye yükselmiş. Konya’da petrol arama çalışmalarına başlanmış. Geçen haftaki büyük yağmur duası organizasyonundan sonra kente metre kareye üç kilogram kadar yağmur düşmesi bekleniyor.” (Y.Y.Z. s.341)

Nedim, çalıştığı gazetede son gününde bile on üç sayfalık haber çevirmiştir. Bunlardan bazıları Doğu Avrupa’daki AIDS Salgını-Birleşmiş Milletler Dağılıyor Mu?-NATO Konseyi Toplantısı-Yunanistan’da Terör Azdı-Çin’de Telefon Sağlığında Büyük Patlama-Bergman’ ın Son Filmi-Meyve Ye Kansere Dur De-Jüpiter’de Yaşam İzleri gibi konulardır. Bunlarla yazar hem ulusal hem de küresel olarak basında nelerin konu edildiği ile ilgili bilgiler verir. İnsanların inanmak istedikleri “yeni” dünyaya ait bilgiler okuyucuyla paylaşılmıştır.

2.2.5. Ensest

İnci Aral özellikle Yeni Yalan Zamanlar’ da ensest üzerine kadın karakterleri aracılığı ile derinlemesine eğilir. Bunların başında Melike Eda ve Gülperi vardır. Aile içinde güç ve otorite sahibi olan erkeğin istismar ettiği çocuk, bunu toplumsal baskı nedeniyle çoğu zaman açıklayamaz ve yardım talep edemez. Aral bu konuyu ayrıntıları ile Eda karakterinde işler.

Eda on yaşından itibaren önce amcası sonra da üvey babası olan Behzat’ın istismarına yıllarca maruz kalır. Bundan kaçıp kurtulmak için de Eda, dayısı Niyazi’

nin yanına üniversite okumaya gider ve İstanbul'a yerleşir ve kendini bu istismardan kurtarır, evden kaçsa da uğradığı istismarın duygularına açtığı derin yaralar ilişkilerinde daima kendisini hissettirecektir, erkeklere güvenmeyecek ve kısa süreklî sırf cinsel birliktelik uğruna birçok erkekle beraber olacaktır:

“Bir akşamüstü üst sofada –banyodan çıkmıştım- rastlaştık mı şimdi bilmiyorum kucakladı beni sımsıkı bastırdı kendine. Bilmediğim bir sesle, üşüyormuş gibi titreyerek güzel kızım benim kelebek gibisin kelebek-ne söylediğini bilmiyor-ruhumun ilhamı.” (Y.Y.Z. 2007, s.323)

Bu olaydan birkaç gün sonra Behzat, hasta olduğunu söyler, dükkâna gitmez. Evde ise sadece Melike Eda vardır. Üvey babasına çay yapıp yanına geldiğinde Behzat onu yanına oturtur:

“ Ellerimi avuçlarına aldı, kollarımı omuzlarımı okşadı. Masum. Amca-baba-kız ama soluğu kötülükler salıyor içime. Kurtulmaya çalıştım./Korkma, korkma Melike benden öyle./Yapma böyle baba yapma korkuyorum. Korkumu yenmek için bir süredir ona duyduğum sevgi ve güvene dayanmak istedim. Yapamadım. İçgüdüsel bir sezgiyle bana yapacağı kötülüğü bekledim, olmasın, orda bitsin, yanılmış olayım umarak, biliyordum, çünkü olacak neyse iyi bir şey olmayacak. Benden istediğinin ne olabileceğini düşündüm hızla ve beni kendine çekip dizüstü yere oturttuğunda erkeklerle kadınlar arasında karanlık, gizemli, bilinmez her ne varsa onu istediğini anladım birden inanmazlıkla, korkuyla. Ayağa kalkmaya çalıştım. Geriye iterek engel oldu. Kokusunu duydum. Çarpılıp garipleşmiş yüzünü çok yakından gördüm. Çok iyi tanıdığım ama şimdi çok değişmiş bir yüzdü bu. Yabancı, öfkeli, deli. Bağırıyorum. Ellerini boğazımda tutuyor. Sakin ol, sakin ol, bir şey yok...” (Y.Y.Z. s.324)

Aral'ın devir romanlarının üçünde de Melike Eda karakterini görürüz. En kuvvetli şekilde yer aldığı roman *Yeşil*'dir. *Mor*'da İlhan Sacit 'i 'in doğum gününe gelerek varlığını hissettirir. 2007' de yayınlanan *Safran Sarı*'da ise artık otuz dört yaşındadır ve yine Volkan adındaki genç iş adamı ile tutarsız bir ilişki içerisine girecektir. Yazar enesti eserinde açıkça irdelerken kadının ruhunda nasıl derin yaralar açtığını da bu yolla okuyucuyla paylaşır.

Aral'ın *Yeşil* romanında enest mağduru bir diğer karakter de Gülperi' dir. Gülperi Nedim'le evlenmeden birlikte olamayacağını öne sürerek cinsel ilişkiyi

reddeder. Bunun bekâret ile ilgili olmadığını anlayan Nedim ve Gülperi arasındaki konuşmada kadının ensest mağduru olduğu ortaya çıkar:

“Sonra bir gün kendini tutamadı, bakire olmadığını anladım. Sandığın gibi değil, diye ağladı acı acı, sandığın gibi değil, sandığın gibi değil... Bunun beni ilgilendirmedigini, boş yere sorun ettiğini anlattım. Bakireliğin önemsiz olduğunu filan. Yatıştıramadım, boğulur gibi ağlıyordu, kriz geçiriyordu. Çok sevdiğin biriyle mi oldun, öldü mü yoksa? diye sordum. Normal durumda kesinlikle söyleyemezdi biliyorum ama benim sevecenliğim-kollarıma almış, bek gibi avutmaya çalışıyordum onu o anda- onun çözülmüş olması yüzünden, evet, babam dedi. Gene de birbirlerini çok sevdiklerini, onun iyi bir insan olduğunu, kendisine kötülük yapamayacağını, eğer ortada bir suç varsa bunun tek başına babasına ait olmadığını söyledi. Genç yaşta yalnız kalmış bir adamdı. Sonraları, büyüdükçe kendisi de istemişti hem...” (Y.Y.Z. s.129)

Unutmak adlı kitabında ensest ve din unsurlarını bir arada işlemesine gerekçe olarak şunları söyler: “ Romanda ensesti bilerek öyle kurguladığımı söylemem gerekiyor. Bir inanç sitemine bağlı diye günahsız, masum, yüzde yüz temiz gibi sunulan insan motifinin aslında zaaf ve çirkinlikten büsbütün arınamayacağını göstermek istedim. Kişinin insani düşkünlükleri, günahları ve sevaplarıyla bir bütün olduğunu ve bunu baskı altına alabilmenin katı din kurallarıyla bile pek kolay olmadığını vurgulamak için.” (Aral İnci, Unutmak, Merkez Kitaplar,2007, s.200)

Ensesti romanındaki Melike Eda ve Gülperi karakterleri üzerinden işleyen Aral, toplumun genelinde var olan ve gizlenen bu büyük sorunun öncelikle varlığının kabul edilmesi gerektiğini gözler önüne serer. Ensest bir sorundur ve gizlenmemelidir. Açığa çıktığında istismara uğrayan çocuk ya da genç yine toplumsal açıdan yeni baskılara ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedir.

2.2.5. Eşcinsellik

Aral, *Yeşil ve Safran Sarı*’da eşcinsel karakterlere yer verir. *Yeşil*’de Melike Eda’nın dayısı ve hatta kurtarıcısı olan Niyazi, eski bir tarihi eser kaçakçısı olarak karşımıza çıkar. Aral Niyazi Bey’i en yoğun ve ayrıntılı olarak *Safran Sarı* romanında incelemiştir. Romanda kendisi tanıtılırken ilk olarak eşcinselliği vurgulanır:

“Niyazi Bey eşcinseldir. Genç Çocuklarla birlikte olur onlarla ortalıkta olmamaya özen gösterir. Aslında çok renkli bir kişiliği vardır, yanında zamanın nasıl geçtiğini anlamaz insan.” (Y.Y.Z. s.198)

Yeşil’de eşcinselliğin bir sorun ya da eksiklik olarak görülmesi bir yana taşrada yetişen bir erkeğin İstanbul’da bir çevre edinmesi ve hatta o çevrede kabul görmesi Niyazi’nin eşcinsel oluşuna bağlanıyor:

“İşte böyle kaliteli insanlarla birlikte ola ola adam oluyor, her şeyi öğreniyor taşra çocuğu Niyazi. Yani eşcinsel olmasa o çevrelere nerden girecek? Onun özelliği ve değeri de burada. İşte böyle antika işini öğrenmiş, belli bir çevre edinmiş. Sürdürüyor. Büyütüyor. Birkaç kez eski eser kaçakçılığı ihbarıyla gözaltına alınıyor, yargılanıyor, hatta bir seferinde birkaç ay yatıyor. Aslında bilmeyen yok ama kanıt da yok.” (Y.Y.Z. s.198)

2.2.6. Evlilik

Türk romanında evlilik kurumu Tanzimat Döneminden bu yana mutlaka romanlara konu edinir. Görücü usulü evlenme, kaçarak evlenme, Mantık evliliği gibi kavramlar karakterler üzerinden genellikle sorunlu yönleri vurgulamak açısından okuyucuyla paylaşılır. *Yeşil*’de Melike Eda üvey babası tarafından cinsel istismara uğramaktadır. Bunun çözüm yolu olarak da on yedi yaşına geldiğinde zengin bir ailenin oğlu ile görücü usulü ile evlendirilmesi anlatılır:

“Eda liseyi on yedi yaşında bitirdi. Annesi ve Üvey babası onu evlendirmek istiyorlardı ve uygun buldukları damat adayı da kasabalı bir giyim mağazası sahibinin oğlu olan ve seme olarak bilinen şişko Cemil’di. Eda karşı çıktı kuşkusuz bu tasarıya.” (Y.Y.Z. s.199)

Yeşil’de yalnızca görücü usulü evlenme yoktur. Kerim ile Neyla, birbirlerini severek evlenmişlerdir. Kerim, karısına aşkla bağlıdır fakat Neyla, Kerim’i aldattığı için boşanırlar. Romanda evlilik kurumunun yozlaşması karakterlerin mutsuz dünyalarında eşlerini veya sevgililerini aldatmaları şeklinde işlenir. Evlilik “yeni” bir kurum değildir fakat artık “yalan” bir kurum olma yolundadır.

2.2.7. Kimlik

Yeşil’de Nedim karakteri üzerinden içinde bulunduğu toplumun değişimi ve bu değişimin kimliğinde yarattığı çelişki ve bunalımlar aktarılır. Aydın olmayı isteyen Nedim’in şartlar gereği bu amacından uzaklaşması ve duygularına yenik düşmesi yeni dünya düzeninin buna müsaade etmemesi anlatılır. Aral, Nedim vasıtasıyla aydın olmanın gerekliliklerini ve zorluklarını anlatır:

“Gerçekten hep bunu istedim yirmili yaşlarım boyunca. Kendimi bu yönde geliştirip, alanımda, -edebiyat, kültür, toplumbilim – uzmanlaşabilmeyi kurdum. Ne var ki kişisel ve duygusal sorunlarım göstermem gereken çabanın önüne geçti. Her bakımdan dirençli ve sağlıklı olmayan birinin, yani normal bir yaşama biçimine sahip olmayan bir insanın kesin doğrulara bağlanarak bir alanda derinleşme çabası gösterebilmesi çok zordur. Üstelik aydın olabilmek için yalnızca bilgi ve kültür birikimi de yetmez, insanın yaşamının tümünü inandığı yolda dümdüz gitmeye adanması gerekir.” (Y.Y.Z. s.203-204)

Nedim karşılaştırmalar yaparak “yeni” sorgulayanları ve sorgulamayanları anlatır. Başarılı olmak ve beğenilmenin artık kendisindeki anlamının değiştiğini vurgular:

“Çeşitli alanlarda öne çıkmış yaşlılarıma özenmiyorum bu yüzden. Çoğu, becerikli, hırslı “yuppie”ler oldular. Bazıları düşünce ve yaratıcılıklarını ilahçı tecimenlere ya da onlar kadar tehlikeli başkalarına satarak beyinlerini hiç uğruna boşalttılar. Bu değişime ayak uydurmaya çalışan daha az yetenekliler ise giderek yoğunlaşan bir yorgunluk ve sıkıntıyı bilmeden omuzlarında taşıyarak düz, kolay, sıradan, bir yaşamın, sürünün içindeki yerini aldılar. Duygularından, ülkülerinden, özgürlüklerinden ve bir zamanlar erdem sayılan insan değerlerinden uzağa düştüler. Onlara sunulan “yeni” yi sorgulamadan benimsemeyi yeğlediler.” (Y.Y.Z. s.205)

2.2.8. Türban

1982 yılında Yükseköğretim Kurulunun okullarda yasakladığı başörtüsü meselesi 90’lı yılların sonuna kadar Türkiye’de iktidar ve muhalefet partilerinin çeşitli dönemlerde kutuplaşmaya ve ayrımcılığa neden olması gibi gerekçelerle özellikle üniversite öğrencilerinin kurumlarına girişlerinde problem olarak yansıtıldığı ve sık sık medyada sorun olarak dile getirdiği konulardan biridir. Aral’ın

Yeşil'i kaleme aldığı yıllarda bu sorun sürmektedir. Romanda İslamcı bir partinin hükümetin başına gelmesiyle birlikte dini tarikat ve cemaatlara ilgi ve sempati artmıştır.

Üvey baba Behzat'ın yeni hükümetin iş başına gelmesiyle değişen politik tavrı aile içinde Melike Eda'ya türban konusunda baskı ve zorlamayı başlatır ve Eda'nın başı kapatılır. Bu yobaz tutum eserde şöyle geçmektedir:

“Üvey baba olan amca çok dindardı. Biraz palazlanınca Yeni Düzen Partisi'ne girdi. Kısa sürede yükseldi. Bu arada Melike'nin annesi Safiye Hanım daha da dindarlaştırmış (!) tarikata girerek, ayinlerle, dualarla, toplu namazlarla vakit geçirmeye koyulmuştu. Melike'yi sekiz yaşında namaza başlattı. Kız on üç yaşındayken komşunun on altı yaşındaki oğlu Necmettin'in ilgisini çekmeye başladı ve bunu sezen aile zavallıyı hemen kapadı. O tarihten sonra Eda okula bile tesettürlü kılığıyla gitmeye başladı ve örtüsünü ancak sınıfta zorunlu olarak ve evde çıkarabildi. (Y.Y.Z. s.196)

2.3. Siyasal Yaşam

2.3.1. Darbe

Postmodernizmin açıklanmasında kullanılan başlıca sıfatlar, “devamsızlık, bağımsızlık, merkezsizlik, tanımsızlık, bütünsüzlük, temelsizlik, değişkenlik, belirsizlik, çoğulculuk, şüphecilik...” gibi genelde olumsuzluk ifade eden kelimelerden oluşmaktadır. Postmodernizm modernizme, modernizmin özelliğini temele alma tavrına bilgimize duyduğu aşırı güvene, insanların her yerde aynı olduğu inancına karşı çıkan, evrensel ben yerine “yerel ben” i birlik ve tutarlılık yerine çelişki ve farklılığı ön plana çıkartan bir anlayıştır. (Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.) Bu tanım içerisinde değişen insanın değişken davranışları, kalıpların ortadan kaldırılması, kabul edilen tek bir doğrunun olmayışı postmodernizmin edebiyata yansıttıkları arasındadır. Kültürel hafızayı diri tutmak için romanlarda gerek yazarın yaşadığı dönemin gerekse de tanık olmadığı fakat izlerini toplumunda hissettiği ideolojik veya siyasal olaylara yer vermesi gayet olağandır. Yeşil, Aral'ın ideolojik yaklaşımını okuruna eleştirel bir gözle sunduğu etkili romanıdır.

Aral, Unutmak adlı eserinde : “ Yeni Yalan Zamanlar’ı yazmaya Berlin Duvarı’nın yıkılarak tek kutuplu bir dünyaya doğru sürüklendiğimiz bir dönemde başladım. Küreselleşen sermayenin önündeki bütün bentleri yerle bir edip dünyayı azgınlıkla egemenliği atlına almaya başladığı bir süreçte.” (s.201) Romanda 12 Eylül sürecinden sonra toparlanmaya çalışan Türkiye’nin gerek sosyal gerek ekonomik olarak yenilenmeye ve gelişmeye ihtiyaç duyduğu süreçte ülkede İslamcı bir darbe olur. Bu darbenin ardından toplumda uygulanan baskı ve yasaklar, ılımı İslam’ın kural ve gerekliliklerinin sokakta ve evlerde nasıl uygulanmaya çalışıldığını anlatılır.

Nedim’in EYİGÖZ’de sorgulandığı dönemde darbe olur. Bunu sorgu sırasında öğrenir.

“Ne istiyorlar amaçları neymiş?”

“Burada üretilen sanat yapıtlarını topluma zararlı buluyorlar. Dinî ve ahlaki eğilim ve yönelimleri değerlendirecek yeni bir anlayış ve işleyişten yanalar sanırım. Neyse, hiçbir şey net değil şu anda. Ekber Bey, çok uğraştı onlarla uzlaşıp bir orta yol bulmak için ama...” (Y.Y.Z.s.333)

Sonrasında evine giden Nedim’in sokağa çıkışıyla birlikte hissettiği tuhaflık üzerine televizyonu açarak gündemi takip etmeye başlaması darbenin toplum içinde nasıl bildirildiği ve yasaklar ve değişimlerin neler olduğunu en ince ayrıntısı ile anlatılmıştır:

“Haberin yok galiba diyor adam telaş içinde, darbe oldu. İki ekmek alıp eve koşuyorum ve hemen TV’yi açıyorum. Özel kanallarda yayın yok. Resmi Tv kanallarının tümünde bir erkek sunucu, yurttaşları kaygılandırarak haber ve görüntüler yayımladıkları için özel radyo ve Tv’ lerin yayınının durdurulduğunu, yasağa uymayanların ağır biçimde cezalandırılacaklarını ve az sonra başkanın konuşacağını duyuruyor.” (Y.Y.Z.s.343)

Yapılması gereken ilk ve en önemli şey darbenin halka duyurulmasıdır. Darbenin gerekçesi ve pek tabi ki yanlış bulunan gerekçeler sıralanarak düzen tekrar sağlanıncaya kadar yapılacaklar, başkan tarafından fonda dalgalanan yeşil bayrak zeytin dallarından örülmüş bir çelengin içinde bulunduğu bir ekranda halka açıklanacaktır:

“Nicedir beklenen kutulu, büyük günün geldiğini, işçi, memur, emekli, işsiz, çoluk çocuk ülkenin inançlı kararlı halkının çürümüş düzenin değişmesinden yana olan tüm özgürlükçü e maneviyatçı güçlerin bu sabahtan itibaren yönetime el koyduklarını; ayrılıkçı, baskıcı, yasakçı ve Batı taklitçisi güçlere karşı birleştirdiklerini; bu büyük birlik ve beraberlik ruhunun Allah’ın da rıza ve inayetiyle çok can yanmadan, fazla kan dökülmeden başarıya ulaştığını; ülkeyi batağa sürüklemekte payları olduğu anlaşılan tüm özel ve tüzel kişilerin yakalanarak gözaltına alınmakta olduklarını, kurum, dernek, sendika ve parti merkezlerinin çalışmalarının durdurulduğunu; halen bazı yerlerde kimi tertipçi ve kışkırtıcıların vatandaşlar arasında çatışma ve kargaşa yaratmaya çalıştıklarını, bu kişilerin ve yönetime karşı ayaklananların şeriat hükümlerine göre yargılanacaklarını; yurttaşların sakin olup kışkırtmalara kapılmaktan özellikle kaçınmalarını; önlem olarak bu sabah altıdan başlayarak kırk sekiz saat sokağa çıkma yasağı ve süresiz sıkıyönetim ilan edildiğini duyuruyor. (Y.Y.Z.s.343-344)

Yazar esasen otuz yıl sonra olabilecekleri 94 yılında kaleme almıştır. Nitekim 15 Temmuz’da gerçekleştirilmeye çalışılan darbe girişimi de yazarın en ince ayrıntısına kadar aktarmaya çalıştığı darbe ruhunu ve sonuçlarını ayrıca başarıya ulaştığı taktirde ülkede nelere sebep olabileceğini bizlere kanıtlamıştır. Demokrasi tüm halkla için en uygun yönetim şekli olarak görülse de ne ülkemizde ne de dünyada gerçekten bir model olarak uygulanamamaktadır. İslami yönetimin başa gelmesiyle birlikte uygulamaya başladığı yasaklar şöyledir:

“Anayasa yürürlükten kaldırılmış ve anayasal kuruluşların tümünün çalışmaları durdurulmuş olmakla birlikte görüşleri ne olursa olsun bütün vatandaşların ve ülkemizde konuk olarak bulunan yabancı misyon görevlileri ile turistlerin can ve mal güvenliklerinin sağlanması için her türlü özen gösterilecekmiş. Toplumda huzur ve güvenliğin, barış ve istikrarın en kısa sürede yeniden sağlanabilmesi için işyerleri, gazeteler, basımevleri, içkili lokanta ve eğlence salonları sinemalar, sanat galerileri ve Tekel satış yerleri, ikinci bir emre kadar kapatılmış. Otel, motel, kışla, yatılı okul ve benzerleri ile askeri birliklerde görevlilerin uyarıları kesin emir kapsamına alınmış. İnançlı vatandaşların bozguncu ve fesatçıları hemen yönetime bildireceklerinden kuşku duyulmuyor.” (Y.Y.Z. s.343-344)

Aral, İslami yönetimin darbe ile başa gelişini tüm ayrıntıları ile romanında işlerken isim vermeden 2 Temmuz'un ülkede "Kurtuluş Bayramı" olarak kutlanacağına yer vererek; 2 Temmuz 1993 yılında gerçekleşen Sivas katliamı olarak da bilinen ve Sivas'ta düzenlenen Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında Madımak Otel'i'nin Radikal İslamcı bir grup tarafından yakılması ve çoğunluğu Alevi 33 yazar, ozan, düşünür ile 2 otel çalışanının yanarak ya da dumandan boğularak hayatlarını kaybetmesi ile sonuçlanan olaya atıfta bulunur. Romanda Kurtuluş Bayramı ve dinî bayramlar dışında tüm bayramların da kaldırılacağı halka açıklanır:

"Bundan böyle her 2 Temmuz günü 'Kurtuluş Bayramı' olarak görülmedik şenliklerle kutlanacak ve bu büyük bayram ve dini bayramlar dışındaki bütün bayramlar kaldırılacak. Ülkemize ve milletimize hayırlı uğurlu olsun. Âmin. (Y.Y.Z.s.344)

1980 yılında Cumhuriyet ilkelerinin koruyucusu olarak gören Türk Silahlı Kuvvetlerinin müdahalesi, modern devrimlerin bir sonucudur. Halkta baskı kuran ve sert bir anayasa olan 1982 Anayasası depolitize olmuş ve eleştirmeyen bir kitle yaratmak istemiştir ve bunda başarılı olmuştur. Darbe sonrasında yapılan ilk seçimlerde iktidara ANAP'ın uyguladığı liberal politikalar, darbe ile verilen küreselleşmeye katkıyı sürdürmüştür. O dönemin başbakanı Turgut Özal, çok kültürlü ve çok kimlikli ve bu yönleriyle postmodernizme yaklaşan bakış açısıyla halktan büyük ölçüde destek görmüştür. 1989 yılında Cumhurbaşkanı olmasıyla liberal politik görüş yavaşlamış ve ardından on üç yıl sürecek olan koalisyon hükümetleri kurulmuştur. 1990'lı yıllarda devlet yönetimindeki hızlı değişimler ve ekonomik dengesizlikler halk ve devlet arasındaki bağı zayıflatmış halk sosyal olarak buna tepki göstermeye hazır hale getirilmiştir.

Yine ulus bütünlüğünü korumayı hedef alan ve siyasal İslam'ın çok fazla yükselmesine müsaade etmek istemeyen asker 28 Şubat'ta duruma müdahale etmiştir. Toplumun bazı kesimlerindeki baskılar ve ayrıca Siyasal İslamcı olarak görülen partilerin kapatılması ve ekonomik olarak 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz toplumda ve siyasette birçok denge unsurunu değiştirmiştir.

2.3.2. Yasaklar

İslamcı bir partinin yönetimi baskıyla ele geçirmesinin ardından dini unsurları da kullanarak çeşitli yasakları yürürlüğe koyması beklenen en doğal sonuçtur.

Psikolojik şiddetin uygulanmasında sosyal hayatın tüm kesimlerinde bu baskı uygulanmıştır.

İçki yasağı Yeşil’de şöyle geçer:

“Dükkânlarda içki satışı durduruldu. Belli yerlerde açılan resmî Tekel bayiiilerinden adımızı yazdığımız bir formu doldurarak mesai saatleri içinde içki alabileceğiz bundan böyle. Günde yalnızca bir litre.” (Y.Y.Z.s.196)

Yasağa rağmen kuyrukların oluşması ve Nedim’in alışkanlığından vazgeçmeyişi yine romanda yer verilen bir unsurdur:

“İçki dedim de içki kuyukları öldürüyor beni. Bir şişe içki için saatlerce beklemek gerekiyor. Hayır, içmekten vazgeçmeyeceğim.” (Y.Y.Z.s.229)

2.3.3. Solculuk

Aral, “30 yıl boyunca, hem kendi içinden hem de dışından sol sorgulandı. Demokratik örgütlenme bilinci yerle bir edildi. Solun modasının geçtiği, kalelerinin iskambil kağıdı gibi yıkıldığı, solculuğun bir çocukluk hastalığı olduğu söylemi kafalara zorla sokuldu” (Aral İnci, Kan Günleri Ve Nar Ağrısı, s.113) Bu düşüncesini desteklemek için ne kadar içi boş gösterilse de solun hala tükenmediğini Eda’nın eşi olan Yeltekin karakterini tanıtırken, solculuk yönü, solculara neler yapıldığı ve tutuklanma süreçlerini aktarır:

“Ben ordan ayrıldıktan hemen sonra bir yazısından dolayı bölücülük suçlamasıyla yeniden gözaltına alınmış, işkencelerden geçmiş. Tutuklanıp bir yıl kadar yatmış. Tanıştıklarında cezaevinden yeni çıkmış, işsiz ve uyumsuzmuş. Daha sonra sokaklarda sergi açarak kitap satmaya başlamış.(Y.Y.Z.s.188)

Solun modasının geçtiği düşüncesi ve yeni yönetimin dikte ettirdiği yasaklar ve kurallarla romanda komünist gençlerin, tutuklanma ve sorgulanma süreçlerinden sonra yapacakları işlerde başarılı olmalarının yolu, yine kültürel yozlaşmayı kabul ederek, daha özgür ve kaliteli (!) olanın yanında durmayı seçmeleri, kısa yoldan köşeyi dönen Metin’in değerlendirmesiyle okuyucuya aktarılır:

“İki arkadaş birlikte yayınevi kurmaya hazırlanıyordu ve Kürt Sorunu ile ilgili kitaplar yayınlayarak üç-beş kuruşla kurulmuş amatör işi bir yayınevini kısa sürede batıracaklarını, yayıncılığın artık büyük yatırım gerektirdiğini, seçecekleri

kitapların sokaktaki sıradan insanın ilgileneceği popüler konularda olmasının iyi olacağını söylüyordu.” (Y.Y.Z.s.189)

İnci Aral’ın postmodernist bakış açısı ile kaleme aldığı eserinde özellikle 1980 sonrasında etkisini toplumsal alanda gösteren bu akımın etkileri siyasal olarak da Türkiye’yi etkilemiştir. Böyle bir dönemde modernizmin eleştirisi olarak karşımıza çıkan postmodernizm siyasal İslâm’ın da bundan beslenip yükselmeye başlamışını sağlamıştır. Bu bağlamda ütopyik bir kurguda da olsa darbe ile başa gelen İslami yönetimin toplumdaki etkileri ve Aral’ın ideolojik görüşü okuyucuyla en açık şekilde paylaşılmıştır.

2.4. Hukuksal Yaşam

2.4.1. Sorgulanma

Aral, basın özgürlüğü ile ilgili olarak “Son sekiz yılda basın özgürlüğü çok ağır darbeler aldı.” İleri demokrasi” yoğun baskı ve sansür uygulamalarıyla muhalif bütün sesler susturuldu. Oysa özgür basın demokrasinin olmazsa olmaz şartıdır.” (Aral, Kan Günleri Ve Nar Ağrısı, s.107) der.

Romanın başında sorgulanmak üzere EYİGÖZ’e sorgulanmak üzere getirilen Nedim’e soru soran görevliler kendisinin yazılarını oluştururken düşünce özgürlüğünün alanını şu şekilde çizmektedir:

“Kamu düzeninin bozucu, bölücü, kışkırtıcı, genel ahlak, gelenek ve göreneklere aykırı şeyler yazmazsan kimse dokunmaz sana. Ayrıca şu anda bizimle polemiğe girecek konumda değilsin!”(Y.Y.Z.s.51)

Yazmak kültürel ve bireysel olarak belleği dışa vurma ve topluma aktarmanın en doğru yolu olduğundan, yazarlar ve yazılar düşüncelerin topluma aktarılmasında önemli rol oynar. Bu yüzden alınan kararlarda tedbirler uygulanırken basılı yayınları durdurmak hemen tüm darbelerde izlenen yollardan biri olmuştur. Bu düşünceler doğrultusunda Nedim, çalıştığı gazete bir ihbar üzerine tutuklanarak sorgulanmak üzere sarıkola götürülür, yazar uygulanan baskı ve sansürü Nedim’in duyguları üzerinden şöyle aktarır:

“Suçum, “Halkın ar ve hayâ duygularıyla oynamak, toplumu örf ve adetlerine aykırı yazılar yazmak.” Sarıkol çok kalabalık. Son zamanlarda toplumda

beklenmedik bir ahlaksızlık patlaması olmuş. Yönetimin ve yandaşlarının giyim kuşam ve cinsellik konusundaki baskıcı tutumlarına karşı çıkanlar sokakta soyunmak, öpüşmek, yerlere müstehcen resimler çizmek ve benzeri protesto eylemlerine başvuruyorlarmış.” (Y.Y.Z.s.330)

2.4.2.Tutuklanma

Suçlu olduğu düşünülen kişinin gözaltında tutulması, sorgulanması ve hattâ sorgulanma sırasında zorlama ve şiddete maruz kalması çok eski yıllardan beri uygulanmaktadır. Yazar, Nedim karakterinin anneannesinin evinde kendisine bırakılan kalıtı aradığı sırada evin basılarak Nedim’in tutuklanması ve sorguya götürülmesi, ardından sorgulama sırasında ülkede İslami bir darbe olması ile Nedim’in tekrar sorgulanması süreçlerinde tutuklanan yazarların, duruma bakış açılarını, sorgulayan ve baskıcı ortamlarda dayattıkları sözde ‘yeni’ oluşumlarını benimsetme sürecinde karakterler tutuklanıp sorgulanmıştır:

“Dikkat! Şu anda yasak bölgede bulunuyorsunuz. Hemen silahınızı bırakarak uyarılara uyun ve görevlilere teslim olun! Size zarar vermeyeceğiz, güvenlik içinde yasak bölgeden çıkarılacaksınız. Derhal teslim olmazsanız ateş açmak zorunda kalacağız.”(Y.Y.Z.s.18)

Ayrıca tutuklanma süreçlerinden farklı olarak bazı karakterler üzerinden hukuksuzluğun hukuk olduğu düşüncesi okuyucuya hissettirilir. Adil bir dünya hayal edilirken suç işlediği bilinse de bunun ispat edilmediği ve hukuksuzluğun sürmeye devam ettiği, Melike Eda’nın dayısı Niyazi karakteri tanıtılırken şöyle anlatılır:

“Birkaç kez eski eser kaçakçılığı ihbarıyla gözaltına alınıyor, yargılanıyor hatta bir seferinde birkaç ay yatıyor ama kanıt da yok bir şey olmuyor.” (Y.Y.Z.s.198)

2.5. Sanatsal Yaşam

2.5.1. Resim

Yazar İnci Aral dönem romanlarında özellikle kadın karakterlerinin eğitilmiş olmalarına, sanatla olan ilgilerine eğitim hayatlarından başlamak üzere yer verir.

Özellikle Melike Eda karakteri çocukluk yıllarından itibaren resimle ilgilenir. İstanbul'a dayısı Niyazi'nin yanına gönderilmesiyle de antika işiyle uğraşmaya ve sanat eserleriyle ilgilenmeye başlar. Resim sanatına ilgisi çocuk yaşlarda başlamıştır:

“Ancak Eda, ne onunla ne de başkasıyla evlenmemeye ve okumaya kararlıydı. Resim yapmayı çok seviyordu çocukluğundan beri. Evde resim yapması – din kurallarına göre yasaklanmış olmasına karşın annesinden ve amcasından gizli resim yapmayı sürdürüyordu. Lisedeki öğretmeni de destekliyordu onu akademiye gitmesi için. Üniversite sınavını kazanmıştı ama yaz sonu İstanbul'a gidip yetenek sınavına girmesi gerekiyordu.(Y.Y.Z. s.200)

Yazarımız Gazi Üniversitesi Resim-İş bölümünü bitirdiği için emekli olduktan sonra da bir galeride yöneticilik yapar. Bu özelliği romanlarındaki karakterlerinin yazma, resim, sinema v müzikle olan ilgilerini daima canlı tutacaktır. Nedim yazar olmaya çalışan, Metin fotoğrafçılık yapan, Eda resimle ilgili ve antikacılıktan anlayan biridir. Resim daima bir konu olarak romanlarda gerek renklerle gerekse de tablolarla daima kurguda mevcuttur. Duyguları yansıtmak için resimden ve renklerden sıkça faydalanılır. Örneğin Yeşil'de üzerinde defalarca değişiklikler yapılan gizemli bir tablo vardır.

2.5.2. Müzik

Yeşil'de dönemin müzik zevki de okuyucuyla paylaşılır. Nedim yazmaya çalıştığı hikâyelerde içki sofralarında dinlenen müziğin sözlerini de paylaşır:

“Bu sırada Gülümser içerden udunu alıp gelmişti. Kısa bir taksimden sonra çalıp söylemeye başladı.

Bu gece çamlarda kalsak ne olur/ Felekten bir gece çalsak ne olur.
(Y.Y.Z.s.78)

2.6. Dini Yaşam

Yazar, *Unutmak* adlı eserinde: “Türkiye bütün dinlerin ortaya çıktığı bir coğrafyanın çok yakınında. Ama Anadolu insanı İslam'ı kendi gerçeklerine yaşamına uydurmayı bilmiş; Arap Müslümanlığından farklı, hayata daha yakın ve sıcak bir yorum yaratmış. Laik Cumhuriyet bu anlayışın da güvencesi. Asıl sorunumuz Türkiye'de dün de bugün de demokrasinin tam anlamıyla hayata geçirilememiş

olması.” diyerek dine bakış açısının da akılcı olduğuyla ilgili ipuçları vermektedir. Yeşil’de de gerek ölümden gerekse batıl inançlara ve ibadetlere kadar uzanan ayrıntılı bilgileri ve betimlemeleri ile dine bakış açısını karakterleri üzerinden paylaşır. Aral’ın dini unsurları konu olarak en fazla işlediği eseri Yeşil’dir.

2.6.1 Allah İnancı

Aral’ın karakterlerine din baskı ve korku yöntemiyle öğretilmektedir. Bu yüzden karakterler Allah’a sevgi ve muhabbetle bağlı değildir. Allah’ı zorda kaldıklarında ve korktuklarında hatırlarlar. Dini çıkarlarına alet etmekten çekinmezler. Toplumdaki yozlaşma onları inancını yitirmeye yani ateizme yaklaştırır. İnanmayan karakterler arasında Metin vardır:

“Metin, Allah’a inanmaz ama din konusunda katıksız ve tipik üç kağıtçıdır. İnanmadığını ulu orta söylemediği gibi, gereken yer ve durumlarda son derece inançlı olduğu havalara girmekten çekinmez. Oyunculuk yeteneği göz önüne alındığında dini büyük bir gibi davranmak çocuk oyuncağıdır onun için.(Y.Y.Z.s.206)

Allah’ı ona işi düşünce hatırlayan bir diğer kişi de Beylem’ in kocası Ender’dir. Beylem kocasına tanrıtanıamaz olduğunu hatırlatsa da Allah’ın gücü varsa göstermesi gerektiğini ve gücünü gösterirse ona tüm kalbiyle bağlanacağını şöyle anlatır:

“O gece sabaha karşı, yatakta, ona tanrıtanıamaz olduğunu anımsatan Beylem’e şöyle dedi: ”Eğer varsa göstereyim gücünü, çünkü yarın bu iş olmazsa mahvolduk...” “Demek sınıyorsun Tanrı’ı...” dedi Beylem. “Bu gece belli olacak, karar olumlu çıkarsa inanacağım ona” dedi kocası. “Ruhumu temizleyecek ve sonsuza kadar inanacağım.” (Y.Y.Z. s.222)

2.6.2.Din Eğitimi

Din eğitimi Eda karakterinde irdelenir. Küçük yaşta yaz tatillerinde kurslara gönderilen çocuklar yozlaşmış hocaların elinde, baskıyla ve korkuyla dini öğrenirler ve zamanla bu onların inançlarını yitirmelerine neden olmaktadır:

“Melike Eda Sezer, Güzelsu kasabasında doğdu. Babası yoksul bir kasaba yerlisi, ana tarafı Yugoslav göçmeniydi. Küçük bir kızken ezan sesinden çok

ürker, duyunca ağlamaya başladılar. Korkmasın diye ona ezanı dedesini okuduğunu söylerdi anne babası. Sonra ilkokula başladı ve yaz aylarında anası tarafından Kur'an Kursuna gönderildi. Uykuları ve midesi bozuldu çünkü hoca efendiden korkuyordu bu kez. Babası gitmesine karşıydı zaten ama anası hoca efendinin çocukları kaçamak mıncıkladığı ortaya çıkıncaya kadar göndermekte diretti iki yıl. (Y.Y.Z.s.195)

2.6.3.Dua

Yeşil'de karakterler işi düşünce veya korktuklarında Allah'a yakarır. Bu da onların dini öğretileri hiçbir zaman kalpten benimsemediklerini gösterir. Eda annesinin ölümü üzerine gittiği evde çocukluğunu ve üvey amcasının istismarına maruz kalışını hatırlarken dua edişini hatırlar:

“Allahım sen beni kurtar. Allahım sana sığınıyorum. Allahım günahlarımı bağışla. Allahım ben bir şey yapmadım. Allahım sen biliyorsun.(Y.Y.Z.s.391)

Dört yıl boyunca süren üvey babasının saldırılarına katlanmak için Eda dua eder:

“Allahım beni kötülüklerden koru. Dayanmam için yardım et. Hastalığımı geçir, ateşimi düşür Öleceksem bir an önce öldür. Beni cehenneme gitmekten bağışla. Karanlığın yutmasına izin verme. Çok büyük işlerinden bir an başını kaldırıncaya bana bak Allahım. Amcamı, annemi ve beni koru. Amcamın ölmesi gerekiyorsa tez elden öldür Allahım (Y.Y.Z.s.420)

2.6.4. Ezan

Nedim'in anlattığı hikâyelerde ve Eda'nın yaşantısında yazar sık sık ezan sesine yer verir. Sesleniş ayrıntısı, romanda belli bölümlerde özellikle sabah ezanı ve ardından namazın nasıl kılınacağı ayrıntısı da dâhil olmak üzere anlatılır:

“Allahüekber Allahüekber!

Ber allahü hü alla ekber lahü lahü la ilahe ber lahe lahe ila ekber ber ber ber...

Sen de bir zaman şer ile hayrın yol kavşağındaydın cehennem dolmadan yetişeyim diye sabırsızlanıp sen de şer yoluna isteyerek sapmadın mı ey gafil şer yolunu seçenin o yola gitmesine Allah izin verir ki dünya bir imtihan yeridir.(Y.Y.Z.s.85)

“Eşhedü enla ilahe illallah!

Sabah namazı dört rekâttır. İki sünnet iki farz. Ellerini çenene değecek kadar kaldırır Allahüekber dersin sağ elinin avucunu sol elinin üstüne koyar bağlarsın sağ elinin küçük ve başparmaklarıyla sol elinin bileğini tutarak ellerini göğüslerinin üzerine koyarsın, sonra ayaklarının arasını dört parmak açarsın.(s.85-86)

2.6.5.Fal

Dinin yozlaşmış ve insanı çürüten tarafından bahsederken faldan kısa da olsa faydalanılır. Bakılan faldır ancak falda açıklananlar dini öğelerle bezenerek daha etkili biraz da ironik bir dille anlatılır:

“Kadın tabağa koyduğu suya bakıyor ve çılgılık atmaya başlıyor. O güne dek böyle bir şey görmediğini söylüyor. Allah’ın en sevgili kullarından iri olduğunu, başının üstüne O’nun kutsadığı bir taç bulunduğunu, arşın gölgesindeki altın kandillere konmuş yeşil kuşlar gördüğünü sağ yandaki meleklerin annemin adını...”(Y.Y.Z.s.407)

2.6.6. İnançlar

Dinin öğretiliş şekli, ezan, namaz, cennet, cehennem, Allah korkusu, ahiret gibi kavramlar romanın başında da sonunda da korku ve baskı yoluyla öğretildiği için genellikle Nedim’in ve Eda’nın duygularını anlatırken karanlık ve korkutucu öğeler olarak verilir. Romanda yer verilen örneklerle göz atalım:

“Tuz döküyorsun yere çünkü ekmeğe basıyorsun, ama kazaysa, olsun. Ahirette kirpiklerinle toplayacaksın tuz taneciklerini yerlerden. Yüz numaraya sağ ayakla gir. Sol elinle taharetlen. Eşiklerden besmeleyle geç. Büyüklerine karşı gelme.”(Y.Y.Z.s.94)

“Yatar kalkarken Allah’ın seni gözlediğini unutma! Seni kim yarattı? Allahü Tealâ. Bilmeyen kâfirlere azaplar vardır. Allah’ın melekleri kaç tanedir? Dört tanedir. Azrail bütün canları alır. Korkuyorum anneciğim! Böcekler geziniyor içimde, kurtçuklar, solucanlar, çok üşüyorum... Namaz vakti.(Y.Y.Z.s.96)

“Kuran kursunun küf yeşili badanalı duvarları üstüme kapandı. Mekruh! Değnek sol elimde idi. Parmaklarımın sızısı genzimi yaktı. Alnımdaki saçlardan

ayaklarımdan yakalanıp sürüklenerek ateşlere atıldım. Kaynar sularla haşlandım. Sol elim ateşlere girdi çıktı. Kızgın demirlerle dağlandım.(Y.Y.Z.s.373)

2.6.7.Ölüm

Romanda, ölümün en açık şekilde Eda'nın korkuları ve duaları ile verildiği kişiler anne ve babasıdır. Ciğerlerinden hasta olan babasının ölmemesi için çocuk kalbiyle dua eder ve ardından cenazesi kısa bir şekilde anlatılır:

“Uykumun kıyılarında dolaşıyorum. Allahım babamı alma. Kul huwallahi ehad allahü's-samet lem-yelid ve lem yület ve lem-yekun lehu kufüven ehad Allahım babamı bana bağışla sana sığınıp sana güveniyorum. Allahım kul huvellahi ehad.(Y.Y.Z.s.375)

“Uzun boyluydu babam. Onu uzun bir kerevetin üzerinde arka bahçede yıkadılar ve uzun bir tabuta koyup götürdüler.” (Y.Y.Z.s.377)

Annesinin ölüm haberini aldıktan sonra yıllar sonra üvey babası ve ona cehennemi yaşatan kişiyle tekrar karşılaşması eve girdiğinde hissettikleri anlatılır:

“Anneni bu sabah şafakta kaybettik. Başımız sağ olsun kızım. Seni görmeyi çok istedi, ne zaman gelecek, diye sordu durdu ölene kadar. Dün gece gelirsin diye bekledik, kismet değilmiş demek ki...” (Y.Y.Z.s.363)

2.6.8.Tarikatlar

Romanda dinin içinin boş ve yozlaşmış şekilde insanlara öğretilmesinin yanı sıra dinin siyasete alet edilişi de işlenir. Eski punkçı Fulya'nın rastlantı sonucu bir tarikata girmesi ve Eda'nın üniversite eğitim sırasında girdiği öğrenci evlerinde yaşadıkları cemaatlere dâhil olanlara dayatılan zorlukları gözler önüne serer. Dindar kızlarla bir arada yaşayan ve katı kurallar romanda anlatılır.

Fulya'nın rastlantı sonucu girdiği tarikatta başına gelenler ve yaşadıkları ve sevgili Çetin'in çağımızdaki modern olmakla özgün kalmak arasında sıkışan ve kimlik bunalımı yaşayan sevgilisiyle ilgili düşüncelerine yer verilir:

“O sıralar bir gün Sahaflar Çarşısı'nda amaçsızca dolaşırken rastlantıyla eline bir kitap geçmiş. Şöyle bir bakınca ilgi duymuş. Almış, okumuş. Okudukça önünde hiç bilmediği bir dünyanın açıldığını görmüş. Kitap bir tarikat öğretisi üzerineymiş.

Bu tarikatla ilişki kurmuş. Kendisine hoca verilmiş, eğitilmiş, müritlik yapmış. Sonunda tarikata kabul edilmiş ve mutluluğu bulmuş böylece.”(Y.Y.Z.s.30

“Eda dindar kızlar yurdunda altı ay kadar kaldı. Burası yurttan daha çok bir tarikat evine benziyordu ve gelip giden kızlarla kalanların sayısı sürekli değişiyordu. Oldukça iyi döşenmiş bu evde on-on iki kişilik yer vardı aslında ve kızların pek azı üniversite öğrencisiydi. Daha çok ordan burdan toplanan yoksul ortaokul ve liseli kızlar getiriliyordu. İşleyiş düzenli, yemekler güzel, harçlık boldu gene de bu kızlardan çoğu evde fazla kalmıyor, bir fırsatını bulup kaçıp gidiyorlardı. Dini telkinler, katı kurallar ürkütüyordu onları. Öte yandan beyinleri yıkananlar, çarşafı bürünenler de az değildi kuşkusuz.”(Y.Y.Z. s.219)

2.7. Eğitim Yaşamı

Aral’ın romanlarında asıl kahraman konumundaki kadınların çoğu eğitilidir. Kahramanlar tanıtılmadan önce bitirdikleri okullar ve sonrasında yaptıkları işlere yer verilir. Yeşil’de Melike Eda, Aysevim, Beylem, Neyla meslek sahibi ve kültürlü kadınlardır. Aynı zamanda Nedim, Kerim ve Çetin de üniversite mezunu erkelerdir. Okudukları şartlar, yaşadıkları zorluklar karakterler tanıtılmadan önce okuyucuyla paylaşılır:

“Babaanne öldükten sonraki okul günlerini anımsamak bile istemezdi. Ama gene de başarılı bir öğrenci olmuş Anadolu lisesinde. Daha sonra İngiliz filolojisi okumuş üniversitede. O sıralarda sinema tutkusu yüzünden Yeşilçam’da set görevliliği, ışıkçılık, yardımcı kameramanlık gibi işler de yapmış arada.” (Nedim) (Y.Y.Z.s.39)

“Beylem, Bursa’da doğdu. Kız lisesi ve Basın Yayın Yüksek Okulunu bitirdi. Yirmi üç yaşındayken Ender’le evlendi. Ender İtalya’da mimarlık ve sanat tarihi okumuştı ve evlendiklerinde babasına ait sigorta acenteliğinde çalışıyordu, işini sevmiyor, kendi alanıyla ilgili bir iş sahibi olmayı özlüyordu.” (Y.Y.Z.s.220)

“Müjgan Hanım ise ne yaptı ne etti oğluna orta ve lseyi Fransız Okulu’nda okuttu. Ama üniversitede çuvalladı bizimki. İktisatta iki yıl, olmuyor, karar değiştiriyor, kime özendiye sanatçı olacak... Resim okumaya başlıyor.(Metin) (Y.Y.Z.s.154)

3. İNCİ ARALI'IN DEVİR ROMANLARI –MOR

3.1. Mor Romanının Özeti

Mor, saat 05.30'da başlayan ve yirmi dört saat sonra yine 05.30'da bir cinayet ile sona eren her bölümün saatlerle ayrıldığı on kısımdan oluşur. Romanın adı olan *Mor*, on bölümün hemen hepsinde sıklıkla kullanılır. Tanrısal bakış açısıyla her ne kadar yirmi dört saat içinde olanların anlatıldığı bir eser olsa da ana karakter İlhan Sacit ve diğer aile bireylerinin ayrıntılı duygusal ve fiziksel anlatımlarıyla her bölüm okuyucunun dikkatini çekecek şekilde düzenlenmiştir. Karakterlerin en çok mutsuzlukları, çocukluklarından başlayarak, toplumsal çarpıklıkları, aşk, sevgi, cinsellik, nefret, mutsuzluk gibi duygularla ve kişiler üzerinden tüm ayrıntılarıyla anlatan bir romandır.

Her bölümde bir karakter ayrıntıları ile anlatılır. Roman İlhan Sacit'in sabaha karşı gördüğü kötü rüya ile başlar. İlk bölümde bu rüya ve etkisinde kalan İlhan Sacit'in içini kaplayan huzursuzluk ve ailesiyle birlikte kendisinin tanıtılması, ikinci bölümde nikâhlı olduğu fakat aldattığı karısı Revan'ın İlhan Sacit'le olan tanışmalarından başlatılmak üzere tüm duyguları, kadın olarak kendini değersiz hissetmesi ve kardeşiyle olan iletişimi ayrıntılarıyla işlenir. Üçüncü bölümde İlhan Sacit'in profesör olan ağabeyi Armağan ve onun çocukluk travmaları, eşi Figen ile olan sorunları ve eski solcu karakteri yaptığı siyasal girişimler paylaşılır. Dördüncü kısımda bir kapıcının güzel kızı iken, eğlence mekânında kendisinden otuz yaş büyük iş insanı İlhan Sacit'le tanıştıktan sonra hayatı değişen Renginur, ailesi ve evlilik dışı olan çocukları Yalım'la ve onun birinci yaş günü partisi ile ilgili hazırlıkları paylaşılır. Beşinci kısımda İlhan Sacit'in alkolik kız kardeşi Gülcan, mutsuz evliliğinin sebebi eşi Attila ile olan anlaşmazlıkları ve yaş gününe gelme süreci anlatılır. Altıncı bölümde Armağan'ın öğretmen eşi Figen'in ailesi, çocukluk yılları ve eğitimi de dâhil olmak üzere hayat görüşü ve Armağan'la olan mutsuz evliliği işlenmiştir. Yedinci bölümde Renginur' un akrabası Adem ve Adem'in evlilik dışı olan bu sürece ve ahlaken kabul etmese de Renginur' un ailesinin bu ilişkiye paradan ötürü onay vermiş gibi görünmeleriyle ilgili duygu ve düşüncelerine yer verilmiştir. Sekizinci bölümde Revan'ın ihtiraslı ve intikam peşinde olan, paraya düşkün kız kardeşi Fikran, yaptığı cinayet planı, bu planı uygulamak için Ramazan adlı kişiyle olan cinsel münasebeti ve kindar portresi ayrıntılarıyla anlatılır. Dokuzuncu bölümde

tüm aile bireyleri ve doğum günü partisi sebebiyle otelde toplanan kişilerin duygu ve düşünceleri diyaloglar şeklinde anlatılır ve son bölümde yine İlhan Sacit' in kardeşi Armağan'ın gözünden cinayet anı ve cinayetin işlendiği alan okuyucuyla paylaşılır.

Yazar, yukarıdaki bölümlerde karakterlerini anlatırken iç monolog ve geri dönüş tekniğini oldukça sık kullanır. Yalnızca yirmi dört saati anlatmış gibi görünse de bu, her şeyi bilen, gören ve hisseden yapı, İlhan Sacit'in akrabaları olan insanları doğum günü için topladığı kendi otelinde tüm olan bitenle ilgili gizli ve açık birçok detayın sırasıyla anlatılmasını ve anlatılan diğer kişilerin hayatlarına dair bilinmez yanlarını da ortaya çıkarmayı kolaylaştırmıştır.

İlk bölüme ayrıntılı bir İlhan Sacit ve ailesi tanıtımıyla başlanır. İlhan Sacit, kötü bir rüya görerek uyanır, rüyasında annesini görür ve annesi ona çeşitli sorular yönelir. Neden üzgün olduğunu sorar ve torununu görmek istediğini söyler. Rüya da olsa annesine ölü olduğunu söyler ve annesi ölümle ilgili olarak : “Ölüm yok, unutulmadığın sürece ölüm yok diyerek cevap verir. Uyandıktan sonra bu soruları hatırlar ve gün boyu canı sıkındır. Rühayı doğum gününde oluşabilecek tersliklere yorar. Tüm önlemleri almıştır, yine de terslik olmaması için kontrolleri yapar. Kötü rüya romanın da sonunun kötü biteceğine dair bir ipucu niteliği taşımaktadır. Aynada kendine bakan, kendini sorgulayan İlhan Sacit elli üç yaşındadır ve zengin bir iş insanıdır. Kendisini sorgulaması, ailesi, anne ve babasının ilişkisine dair anıları ayrıntılarıyla paylaşılır.

Annesinin sakin ve sessiz yapısı ile köylü oluşundan kaynaklı, toprağa ve işine çok bağlı oluşu fakat annesini ve çocuklarını yetiştirdiği sebzeler kadar sevmeyişini anımsar. Sevgisiz büyütülen İlhan Sacit evliliğinde de yalnız ve mutsuz bir erkek olmuştur. Revan'la otuz yıla yaklaşan evlilikleri boyunca çok da mutlu olamamıştır. Yedinci yılından sonra kendisine evlat veremeyen Revan'dan iyice uzaklaşmaya başlar. Yirmi yıldır da maddi olanak sağlamak dışında Revan'a pek yaklaşmaz. Renginur'la tanışmaya dek kısa ilişkileri olur ama yalnızca cinsellik amaçlıdır, uzun sürmez. Renginur'a âşık olmuştu ve yıllardır İlhan'ın içinde bir yerlerde bekleyip duran aşkı ortaya çıkarmıştı. Tüm akrabaların otelde toplanma sebebi birinci yaşına girecek olan oğullarının yaş günü partisidir. Tüm davetliler kısa kısa İlhan'ın tasvirleriyle tanıtılır. Yazar ikinci bölüm olan 08.30'da İlhan'ın karısı Revan'ı tüm ayrıntıları ile anlatmaya başlar. Bir telefon konuşması ile başlatılan

bölümde, gerçekleşecek felaket okuyucuya Revan'ın tedirginliği şeklinde yansıtılır. Ardından Revan'ın çocukluğu ailesi, yaşadığı fakirlik günlerindeki hisleri aktarılır. Babası ataerkil yapıya uygun olarak baskın ve korkulan bir güç, annesi de onun aksine korkak ve sindirilmiş gölge bir kadındır. Mahalle terzisi olarak çalışan annesine yardım eden Revan, 1972 kışında İlhan'la tanışır. Kız enstitüsünü bitirdikten sonra annesine üç yıl kadar dikim işlerinde yardım ettikten sonra bir inşaat şirketine telefon santral görevlisi olarak başlamıştı. Yakışıklı mühendisin kendine olan ilgisinden önceleri çok memnun olan Revan, zamanla yükselişi ve zenginleşen genç adamın bu denli varlıklı biri olmasını kendi verdiği desteğe bağlamaktadır. Çünkü İlhan, bugün sahip olduğu güce ve zenginliğe kendisinin desteğiyle gelmiştir. Yıllar İlhan Sacit'i değiştirmiştir ve kovası Revan'ın onca yıllık emeğini hiçe saymıştır ve bunun bedelini ödemesi gerekmektedir.

Üçüncü bölüm saat 10.00'da olanların anlatımıyla devam eder. Bu sefer tanıtılan İlhan'ın kardeşi Armağan'dır. Armağan, elli yaşında bir akademisyendir ve aynı zamanda bir grup arkadaşıyla temiz siyaset ve özgürlükçü demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi fikirleri temel alarak oluşturmaya çalıştıkları siyasi yapı başarısız olmuş olmuştur. Eşi Figen bir öğretmendir ve Armağan'ın aksine neşeli, dışa dönük ve hayatı seven birisidir. Armağan kapalı bir adamdır, kendisine gösterilen ilgi ve sevgiye yeterli karşılığı gösteremeyeceğini düşünerek insanlardan uzak durur. Kadınlardan zarar görmemek için de kendince korunmayı bilmiş ve büyük yara ve yenilgileri olmamıştır. Bu bakış açısı karısı ile olan bağına hiçbir zaman güçlendirmemiş hatta kyıtsız tavrı ve kbuğundan çıkmayan hali onları uzaklaştırmıştır. Severe evlenmişlerdir fakat bu sevgiyi korumayı başaramamışlardır. Yazar, Armağan'ın kendi ile ilgili değerlendirmelerini, Figen'i ve çevrede olup bitenle ilgili düşüncelerini geriye dönüşlerle ve iç monologlarla verir. Armağan'ın kavgası ağabeyi, karısı veya yakınlarıyla ilgili değildir, Armağan kendisiyle kavgalı biridir. Solcudur ve savunduğu düşüncelerle ilgili otelin havuz başında insanları, çocukluğunu ve toplumu değerlendirir.

Dördüncü bölümde öğlen olmuştur, saat 12.00'dır ve bu bölümde tüm ayrıntılarıyla yazar, Renginur' u aktarır. Ailesi Elazığ'dan İzmir'e göç etmiştir, orada kapıcılık yaparak geçinirler. Fakir bu ailede de yine bastırılan kadındır ve yüceltilen ve güçlü olan babadır. Turizm ve otelcilik bitirmiş, İngilizcesini ilerletmek için dil kurslarına gitmiştir. Kızkardeşi Belgin de bu dönemde sağlık kolejini bitirmiş

ve hemşire olarak Ardahan'a atanmıştır. Yorucu seyahat acentesi mesailerinden sonra bir gece tanıştığı İlhan Sacit'le birlikte hayatı değişir.

Her anlamda sınıf atlamıştır, zengin iş adamının sevgilisi, ona evlat veren biricik eşi ve aşkıdır. Yaşadıkları bodrum katındaki evden taşınıp villaya yerleşirler. Romanın bu bölümün sonlarına doğru davetliler Figen, Armağan, Melike Eda ve İlhan Sacit aralarında sohbet ederler.

14:30'da yazar, İlhan'ın kızkardeşi Gülcan'ı anlatır. Gülcan, oğlunu bir yıl önce kaybetmiş, perişan ve mutsuz bir kadındır. Yaşama sevincini kaybetmiştir, gelenekçi bir yapıda katı kurallarla yetişen bu kadın, ne hayata , ne kocasına ne de akrabalarına sevgi ile bakamamaktadır. Çocukken annesi, evlendikten sonra babası ölür. Almanya'da yaşayan oğlu uyuşturucu kullanarak intihar eder ve romanda çok ayrıntılı olarak işlenmeyen en küçük kardeş Bertan da kendisi asarak intihar eder. Küçük oğlu da babalarından kalan toprakların üzerine yapılan apartmanlardan kendilerine düşen üç daireyi tavuk çiftliği kurmak hayali ile satın batırmıştır. Severek evlendiği Attila en büyük hayal kırıklığıdır, 1972 yılının haziranında evlendiği bu adam, aşksız, sevgisiz ve duygusuz biridir. İlhan telefon açarak kardeşini davet eder. Oğlunu kaybettikten sonra daha fazla alkol ve sigara tüketmeye başlar, aynalara küsmüştür, doğum günü partisine gidip gitmemekte kararsız olsa da ağabeyi onu almaya gelecektir.

Zaman ilerlemektedir ve saat 15.00'da tanıtılacak kişi Figen'dir., Sinop'ta doğan Figen varlıklı ve kalabalık bir ailede yetişmiştir. Ağabeyi Semih, Amerika'ya giderek oraya yerleşmiş ve mikrobiyoloji alanında uzmanlaşarak bir bilim insanı olmuştur Bu dolu aile kendisinin de duyarlı, sevecen ve kendisiyle barışık bir kadın olmasının zeminini hazırlamıştır. Özel bir lisede öğretmen ve yöneticidir. Kendisi artık özel bir lisenin hem öğretmeni hem de yöneticiliğini yapmaktadır. Evlenme sürecini, Armağan'la tanışmasını, ona kırılmasına zaman zaman kızmasına rağmen ondan vazgeçmeyişi, kocasını eleştirmesini ayrıntılarıyla anlatır. Evliliğinin ilk yıllarında onu heyecanlandıran kocası artık yalnızca ona başarısız olduğunu düşündürmektedir. Daima anlayışlı ve sevecen olmuş fakat yıllar geçtikçe yalnız, bezgin ve vazgeçen bir kadın olmaya başlamıştır Artık boşanmayı düşünmeye başlayan Figen konuşarak bu işi bitirmeyi hesaplarken, Armağan'ın ona sarılarak ağlaması ve onu bırakmamasını istemesi ile bu bölüm biter.

Saat 17:30'da içsel hesaplaşma ve tüm diğer kişileri değerlendirmesiyle anlatılan kişi Adem'dir. Adem, Renginur ve ailesinin İzmir'e yerleşmelerinin sebebidir Gelenekçi bir kafa yapısı vardır. Bu yapıda ahlaki kurallara İlhan ve Renginur' un yaşam şekillerine, evlenmeseler de fakirlikten Renginur' un ailesinin durumu kabullenmesine olan eleştirilerini, iç monologlar halinde bir balık tutmak için gittiği denize karşı otururken anlatır. Ayrıca cinayet öncesi bazı olayları gören yalnızca Adem'dir. Fakir bir ailede büyüyen Adem geçinmek için bir tabakhanede çalışır, hastalandığında yanlarında yaşadığı dayısının eşi onun verem olduğunu düşünerek evden kovar, bunun üzerine bir arkadaşıyla birlikte yaşar, sonra askere gider, askerlik dönüşü bir markette çırak olarak çalışmaya başlar. Yanlarında kaldığı dayısının hanımı onu verem olduğu gerekçesiyle evden kovar. Tabakhanede çalışan bir arkadaşıyla yaşamaya başlar bir süre sonra askere gider ve askerlik dönüşü bir markette çalışmaya başlar. Çalıştığı markete kapıcı arandığını öğrenir ve ablasıyla eniştesini de yanına alır. Bir kumaş mağazasında çalışır ve orada Advie ile taşır, evlenirler. Zaman zaman kavga etseler de yirmi beş yıldır evlidir. Yeğeni Renginur' un evlilik dışı bu ilişkisini onaylamaz ama ailesi de kabul ettiği için ses çıkaramaz.

Bunları anlatırken, otele dönmek için yola çıktığında oteli çevreleyen tellerin kesilmiş olduğunu görür ve bir gün önce de iki kişinin karanlıkta koşarak kaçtığını görür. Bu anlatım, beklenmedik bir şekilde büyük bir olayın gerçekleşeceği hissini uyandırır. Kimseye hiçbir şey anlatmaz. Böylece bu bilgiyle esrarengiz olay askıda kalır.

Saat 19.00 adlı bölümde anlatılan Fikran'dır. İhtiraslı, kindar, paraya tapan bu kadın Revan'ın evliliği sürecinde onu yöneten ve yönlendiren baş kişidir. Fikran, ahlak kurallarını bilir ancak asla uygulamaz, genç erkeklerle para karşılığı birlikte olacak kadar gözü kara bir kadındır. Öyle ihtiraslıdır ki İlhan'ı bile ablasının elinden almaya çalışır. Başarısız olur, bunun üzerine yöneldiği kişi Armağan'dır. Ancak her iki adamdan da yüz bulamayınca onlara olan nefreti artar. Eniştesi İlhan Fikran'ı evlendirir ama evliyken de başka erkeklerle birlikte olmaya devam eder. Kocasının vefat edince Süleyman isimli biriyle tanışır. İlhan'ın ablasını aldattığını öğrendikten sonra kini daha da artar ve var olan lüks hayatlarını kaybedecekleri korkusuyla çözüm aramaya başlar. Ablası boşanırsa kızı Kumru ve kendisinin geçim kapısı ve rahat hayatları son bulacaktır. İlhan'la ablasının ipleri tamamen kopardığı günlerde otomobil galerisinde çalışan Ramazan'la tanışır, Ramazan yaşça Fikran'dan

küçüktür, Ramazanla beraber olur. Parasız kalmamak ve hayat boyu rahat etmek için tek çare İlhan Sacit' in ölmesidir. Bu iş için Ramazan'dan yardım ister, Renginur'la evlenmeden ölmelidir ki tüm para ve mülk kız kardeşine kalabilsin. Ramazan cinayeti işleyecek adamları ayarlayacaktır. Bu adamlar 22 Eylül'de İlhan'ı öldürecektir. Bu Yapılan planda anlaşılmıştır ki kızkardeşiyle yaptığı konuşma ve Adem'in gördüğü kesik teller ve kaçan adamlar bu planın basamaklarıdır. Revan'a durumu bildirir, kadın karşı çıksa da Fikran kararlıdır.

Saat 20:00'da verilecek davet için son hazırlıklar tamamlanmıştır. Partinin bu bölümünde sürpriz olarak Melike Eda karakteri gelir. Havuz başındaki davete Yeşil romanındaki karakteri Eda'yı da amcakızı olarak eserine alır. Böylece iki roman arasında bağ kurulmuş ve Eda'nın geçmişine ilişkilendirme yapılmıştır. Armağan, onunla olan düşüncelerini geriye dönüşlerle ayrıntılandırır. Ayrıca Melike'nin güzelliği, evliliğe ve çocuk doğurmaya ilişkin fikirleri okuyucuyla onun dilinden paylaşılır. Renginur belli belirsiz iki kişi görse de güvenlik görevlisi olduklarını düşünerek ve tüm tedbirlerin alınmış olduğuna dair inancıyla bu tuhaflığı önemsemez Maytap patlatılacaktır, bir garson İlhan'ın yanına gelir ve kuzeni olan birinin kendisiyle görüşmek istediğini söyleyerek masadan kalkmasını sağlar. İlhan adamlara yaklaşırken silahlar patlar ve adam oracıkta ölür. Rüyanın anlamı ortaya çıkmıştır. Saat 05:30 olduğunda yazar olanları, Armağan'ın duygularıyla anlatır. Armağan ağabeyini ne kadar sevdiğini onunla geçirdikleri çocukluklarını düşünerek anlatır. Bu ölümden kendine de pay çıkarmıştır ve yalnız ölmek istememektedir, bu sebeple karısı Figen'i aramak için kalkar. İlhan'ın ölümü bir son değildir. Aslında İlhan öldükten sonra diğer karakterler ne yapmıştır. Yazar bunu düşündürerek aslında karakterleri de cinayeti de okuyucunun zihninde canlı tutmayı başarmıştır diyebiliriz. Geride kalanların yaşamlarını nasıl devam ettirecekleri düşüncesi romanı okuyucu belleğinde diri kılmıştır.

3.2. Toplumsal Yaşam

3.2.1. Askerlik

Mor romanında olay, yirmi dört saat içinde gerçekleşmiş gibi görünse de özellikle erkek karakterler ailelerinin geldikleri yerlerden ve askerlik, eğitim ve fiziksel özelliklerine kadar tüm ayrıntıları ile betimlenir. Romanda ayrıntılı olarak İlhan Sacit' in babası İbrahim'in askerliğinden bahsedildiğini söyleyebiliriz. 1940'lı

yılların Türkiye'sinde Anadolu'da yaşayan erkeğin gündelik yaşantısının bir parçası gibi görülen askerlik, evlenme, çocuk sahibi olma ve iş kurma gibi beklentilerin tamamlayıcı bir gerekliliği olarak karşımıza çıkar.

Yine Adem karakteri anlatılırken, Renginur'un ailesinin Elazığ'dan İzmir'e olan göçünün öncülü Adem'in askerden sonra İzmir'e gitmesi, orada iş bulması ve sonrasında ağabeyi ve yengesini de yanına alma süreciyle birlikte verilmiştir:

“1939'da askere alınmıştı. Trakya' da, İkinci Dünya Savaşı boyunca-beş yıl-süren askerliği sırasında, kaçak tütün ve ordu için kestiği ağaçlardan bir kısmını ayırıp-çalıp-satmış, harçlığını-barbut parasını-çıkarılmıştı. Askerden –nasıl askerlikse- her türlü gençlik hevesini yaşayıp tüketmiş ve hayatın her türlü pisliğini, kalleşliğini görüp tanımış bir adam olarak döndüğünde, göz koyduğu bir kızla evlenmek istemiş ama ‘belalı’ olduğu, eli iş tutmadığı gerekçesiyle çevrilmişti.(M.s.25)

3.2.2.Bayramlar

Roman'da her bölümde bir karakterin ayrıntılı şekilde okurla tanıştırılması vardır. Özellikle çocuklukları yazar-anlatıcı tarafından tüm incelikleriyle aktarılırken çocuklukları, yaşanan sosyal olaylar ve gelişmeler anlatılırken, bayramların da karakterlerin iç dünyalarını yansıtan önemli simgeler olduğunu görürüz. Örneğin Armağan'ın karısı Figen'in çocukluğu anlatılırken bayramlara şu şekilde değinilir:

“Bayramlarda birkaç kurban birden kesilir, hayır kurumlarına, yoksullara, konu komşuya dağıtılır, kavurma kokuları odalara, koridorlara yayılırdı. Geniş bahçe meyve ağaçlarıyla, çiçeklerle doluydu.(M.s.211)

Aral için bayramlar ve kutlamalar adet yerini bulsun diye yapıldığından ve artık kutlanmak için değil de tatil olarak algılandığından biraz da hüznüdür. Yazarımız doksanlı yılların sonlarında bayramların eskiden nasıl coşkuyla yaşanıp kutlandığına ilişkin duygularını özellikle karakterlerin çocukluk anılarını ayrıntılı şekilde anlatırken anlatır:

“Kurtuluş bayramlarında bu genç süvariler kendi atlarıyla ya da motorlarıyla geçit törenine katılırlardı. Malûl gaziler, kuvayi milliyeciler, belediye bandosu eşliğinde, istiklal madalyaları göğüslerinde gururla yürürler, göz yaşartırlardı. Sobacılar, sayacılar, marangozlar, demirciler, sütçüler, zeytinciler, kasaplar ve tabii çiftçiler; mısır, pamuk, tütün,

üzüm, domates, dolu arabalar ya da John Deere traktörlerle, ağır ağır halkın arasından geçerler, coşkulu alkışlarla, bravo haykırılarıyla selamlanırlardı.(M.s.124)

3.2.3.Boşanma

Mor'da Aral'ın devir romanlarında kadınların duygusal olarak en büyük sarsılma nedeni boşanmalarıdır. Yıllarca evliliği için emek veren Revan, haksızlığa uğradığını düşünmekte ve İlhan Sacit'e çocuk veremediği için kocasının ondan vazgeçtiğini zannetmekte ve öfkesi onu kine ve eski kocasından intikam almaya yöneltmektedir.

“Üç ay önce yaz başında, boşanma kararının hemen ardından Revan, ablasıyla birlikte buraya, İlhan'ın otel bahçesindeki özel villasına, sözde eşyasını almaya gelmiş ve kendisinden beklenmeyecek derecede onursuz davranmıştı.(M.s.12)

Bu satırlara bakıldığında Revan'ın aldatılması ve aldatılmasına neden olan Renginur'dan evlilik dışı bir çocuk doğurmasıyla ilgili olarak duyduğu rahatsızlık ve gayri meşru ilişkiye tepkisi anlatılmaktadır.

Boşanmadan karlı çıkan taraf olmak için İlhan'ın karısı Revan'ın tutumu, evlilik dışı bu ilişkiyi de bildiğinden boşanma sürecinde hem maddi hem de manevi olarak kızkardeşi Fikran'ın da yönlendirmesiyle İlhan'ı dilediği gibi yönetebilmektir.

“Birkaç gün önce gizlice malvarlığının bir kısmını oğlunun varisi olarak Renginur'un üzerine geçirmişti. Revan'ın arsızlığına, çirkeflğine karşı bir önlemdi bu. Boşanma kararı çıkmış olmasına karşın Revan kendisi ya da avukatı aracılığıyla –avukat son duruşmaya da katılmamıştı- kararı alıp imzalamamış, tebellüğ etmemişti. Adli tatil bittiğinde bozma y ada yeni bir tazminat davası açmayı planlıyor olmalıydılar. İşi uzatmak, Renginur' la evlenmesini geciktirmektir Revan'ın asıl amacı kuşkusuz.(M.s.37)

İnci Aral'ın Mor'da anlattığı kadın karakterlerinde hatta diğer tüm romanlarında iki tür kadın vardır denilebilir. Güçlü ve hayatın içinde tek başına var olabilmeyi başarmış kadınlar diyebileceğimiz birinci tipteki kadınlar, çocukluk ve gençlik yılları zor geçse de özgürlüğü ve ekonomik gücü için savaşmış fakat karşı cinsle olan ilişkilerinde mutsuz ve istediğini bulamamış kadınlardır. Ekonomik olarak özgür oldukları için karar almaktan ve uygulamaktan çekinmezler. Cinsel

olarak fazlaca özgür davranırlar, toplumun ahlak kurallarına uygun davranmazlar. Yaptıkları evliliklerde mutlu olmamışlardır. Güçlü kadın olmak için ve kendileri kalmak için verdikleri savaştan duygusal olarak da güven, sevgi ve sadakat duyguları da tükenerek çıkmışlardır. Eğitim olarak üst seviyede olan bu kadınlar güzel oldukları kadar etkileyici ve duygusal olarak da erkekleşmiş karakterlerdir.

İkinci tür olarak değerlendirebileceğimiz kadın tipi ise daha çok çocukluğunda babasına evlendiğinde ise kocasına itaat etmiş maddi ve manevi olarak bağlı yaşayan kadınlardır. Toplumun ahlak kurallarına uygun yaşamış olmalarına rağmen mutsuzdurlar, direnişi veya gelişmeyi, susup kabul etmeye tercih etmişlerdir. Yaşamı alın yazısı gibi algılar, başkaldırmayı düşünmez; kendi içlerinde kaybolmayı tercih ederler. Cinsellik yalnızca kocalarının tekelinde yürütülen bir eylemdir. Bu rolü kabul edemeyen bazı kadınlar Mor'da intiharı seçer. Revan, evliliğinin içi boşalmış olsa da kendince kurtarma mücadelesi vermiştir. Bu mücadele esnasında sevgi kaybaldığı gibi artık saygı da ortadan kalktığı için davranışlar para koparma amacına yönelerek, onursuz şekilde sürer:

“Yeni avukat dünyanın parasını istemişti. Adamlar tutulacak, araştırmalar yapıp İlhan Sacit'in malvarlığı saptanacak, uğradığı haksızlık sonucu Revan'ın maddi manevi durumunun bozulduğuna ilişkin raporlar alınacak, tanıklar bulunacak, birtakım yerlere rüşvetler, hediyeler dağıtılacaktı.”(M.s.56)

3.2.4. Deprem

Yazar aşk romanı gibi görünse de 2000 yılında yayınladığı romanda, anlattığı dönemde yaşanan birçok olaya değinerek toplumsal belleği canlı tutar. Karakterlere biçtiği roller ve yaşanan felaketin büyüklüğünün hatırlatılması açısından 99 Depremi olarak bildiğimiz, binlerce insanımızın hayatını kaybettiği Gölcük Depremi'nden bir kesite de eserinde yer vermiştir:

“Daha bir ay önce binlerce insanın canını alan korkunç bir deprem felaketi yaşanmıştı bu ülkede. Armağan geçen hafta gidip görmüştü bölgeyi, çadır kentleri, her şeylerini, yakınlarını kaybetmiş insanları. İlhan depremzedelere bir kamyon gıda ve temizlik gereci göndermiş, görevini yapmıştı kendince.(M.s.25)

3.2.5.Göç (Mübadele)

Mor'da her bölümde bir karakterin çocukluğundan başlayarak tüm hayatı en ince ayrıntıları ile iç monolog ve geri dönüş teknikleri ile anlatılmıştır. Kötü bir rüya ile güne başlayan İlhan Sacit'in zengin bir iş insanı olana dek yaşadığı süreç, çocukluğu, eğitimi, annesinin intiharı, mutsuz evliliği ve evlilik dışı ilişkisi verilirken, ailesinin göçle 1924 yılında Türkiye'ye gelişi fakirlik çektikleri yıllar, babası İbrahim'in tehlikeler ve hastalıklarla mücadele ettiği yıllar önce 1940'lı ardından 1930'lu yılların panoramasını usta betimlemelerle okuyucuya sunmaktadır. Göçü ve göç yıllarını anlatırken yazarın bir amacı da dönemler arasında okuyucuya karşılaştırma yapma fırsatı vermektir:

“Boşnak asıllı ailesi 1924'te Karadağ Bölgesinde bir köyden göçmen olarak Türkiye'ye geldiklerinde beş yaşında idi İbrahim aile erkekleri Balya'da bakır madenlerinde bir süre çalıştıktan sonra Güzelsu'ya gelmişler, mübadelede kendilerine verilen ahşap bir evde, koyu bir yoksulluk içinde yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardı.(M.s.24)

3.2.6.Evlilik (Tanışma)

Aral, *Kan Günleri ve Nar Ağrısı* isimli eserinde “Aşk Ölüyor Mu?” sorusuna cevap ararken kadının aşka ve ilişkiye bakış açısı hakkında şunları söyler:

“Kadınların çoğu hala, bir erkeğe sonsuza kadar bağlanarak küçük aile mutluluklarıyla yetinebileceklerini sanıyor, ama er geç düş kırıklığına uğruyorlar. Çünkü yetenek ve donanımı olmayan inan özgür olamıyor. Ayrıca özgürlük, farkındalık ve bilinçle yaşanabilirse değerli ve güzeldir. Cinsellik muhteşem olabilir, ama özgürlük tek başına bedenle ilişkisi içine sıkıştırılmışsa, özellikle erkekten daha duygusal olan kadın için büyük bir yanılsamaya tuzağa dönüşebilirler.”

Bu bakış açısındaki romancımızın *Mor*'da her bölümde ayrı ayrı verdiği tüm karakterlerinin en ince ayrıntısına kadar anne ve babalarının da evlilik süreçleri dahil olmak üzere, evlilikten beklentileri ve ne yazık ki aşkla vr sevgiyle evlenmiş olsalar da mutsuz oldukları görülmektedir. İlhan'ın, Armağan'ın, anne ve babasının evlilikleri, Adem'in evliliği detaylarıyla paylaşılır. Evlenme ve boşanma dolayısıyla aşk ve aşksızlık teması en yoğun bu romanda yer bulmuştur.

Evliliklerde tanışma, evlenme süreci, evliliğin bozulması ve boşanma süreçleri ele alınır. İlhan Sacit'in anne v babasının tanışma sürecinden başlayarak neredeyse tüm karakterler, evliliğe bakış açılarıyla verilir. Bir nevi her karakterde farklı tanışma şekilleri ile karşımıza çıkmıştır denebilir. İlhan'ın kimsesiz olan annesi Seher'in eşi İbrahim tanışması 1940'larda kabadayılığa özenen İbrahim'in görücü usulünden daha çok bir tesadüf ile yolları kaynaştırılmış ve İlhan'la kardeşlerinin de katılacağı bu ailenin oluşumuna dair bilgiler İlhan'ın çocukluğuna dönerek tüm ayrıntıları okurla paylaşması şeklinde verilmiştir:

“Ev sahibi, babası İbrahim'in arkadaşı, Altı Ahmet'in uzaktan akrabasıydı. Bir gece İzmir'deki bir bar kavgasında kaşı patlayan İbrahim'i polisten kaçırıp Seher'in kaldığı akraba evine götürmüştü Ahmet, öyle tanışmışlardı annesiyle babası işte. Kaş pansumanıyla. Sonra birbirlerini beğenip sevmiş, evlendirmişlerdi. (M.s.21)

Bir diğer ayrıntılı tanışma İlhan'ın karısı Revan ile olan evliliğiyle ilgilidir. Genç bir mühendis olan İlhan'ın çalıştığı inşaat şirketinde tanışan Revan'ın evliliği aşka kurulmamıştır. Mutsuz aile ortamından uzak kalmak için iş yerinde uzun zamanlar geçiren bu genç kızın, başarılı mühendisin ilgisini çekmesi ve hatta onun deyimiyle aile terbiyesi almış, temiz bir kız arkadaşın varlığı, iş yerindeki ilişkiyi de koruyarak ilerlediği taktirde kadınların erkekleri küçük hesaplar yüzünden satmayacağı düşüncesindeki İlhan'ı Revan'ın “sevilecek kadın” kategorisine sokmuştur. On beş yıldaki yükselişinde evlilikleri boyunca ona evlat verememek dışında kocasını daima desteklemiş, sabırlı davranmış ve kocasının başarılarından mutluluk duymuştu. Varlığını kocasının varlığına bağlayan kadın tipi Mor'da şöyle ifade edilir:

“Evlendiği adam, yıllar boyunca kendisi olma iradesini o derece bastırmıştı ki Revan varlığını kocasının varoluşunun doğal bir uzantısı olarak kabul etmek yanlışına düşmüştü. Aslında çevresindeki bütün evlilikler zamanla, kadının erkeğin sürgün vermiş bir dalına dönüştüğü birlikteliklerdir. Bir noktadan sonra dal gövdeden kopmanın sonu olacağını biliyor ve bütün rüzgarlara dayanmaya çalışıyordu.”(M.s.61)

Evlilik süreci ve sonrasındaki bozunmaya en çok yer verilen çift Figen ve Armağan'dır. Genç yaşta tanışan ve aşka evlenen bu çift karakterlerinin birbirinden

oldukça farklı olması nedeniyle zamanla birbirlerinden uzaklaşmışlardır. Evlilikle ilgili düşünceleri şöyle aktarılır:

“Gençtiler doruk noktasındaydılar. Evlilik kurumunu kıyasıya eleştiriyor, evlenmeyi henüz düşünmüyorlardı. Ama bir gün evlenmeye karar verilerse beraberlikleri hayatlarının temeli olacak, birbirlerine sadık kalacak ve çocuklarını iyi yetiştirmeye özen göstereceklerdi.(M.s.201)

Yazar-anlatıcı üzerinden Aral, evliliğe bakış açısını ve nasıl olması gerektiği üzerine düşüncesini paylaşır. Çünkü İnci Aral birçok söyleşisinde evlilik, yerine henüz daha akılcı ve kalıcı bir seçenek bulunmadığı için sürmektedir. Evliliğin kurulu bir düzen zannedilmesi yerine birbirini iyi tanıyan iki birey tarafından kurulduğunu ve çeşitli aşamalardan geçtikten sonra güzelleşebileceğini düşünür. Armağan ve Figen çifti de bu zorluklara yenilmiş olarak karşımıza çıkar. Yıldırım nikâhıyla evlenen çift, sık sık ideal evlilik üzerine konuşacaklardır:

“Birçok defa evlilik, bağlılık ve kadın sorunları üzerine konuşmuşlar, ideal evliliğin iki tarafın da özgür, kendine yeterli olduğu durumda başarıya ulaşabileceği üzerinde görüş birliğine varmışlardı. Geleneksel evlilik ilişkisinin ikiyüzlü, yalana dayalı, yıkıcı olduğunu düşünüyorlardı. Karşılıklı anlayış ve dostluğa dayalı olmadıkça adı konulmuş, kurallara dayalı ilişkiler bir kapandı.(M.s.217)

Geleneksel evliliklere karşı çıktığı gibi bunun örnekleri de verilerek, kadına ve erkeğe verilen rolleri yaşamak ve özgürlüğünden vazgeçerek bu rolleri yaşayan kadın ve erkeğin zamanla nasıl mutsuzlaştığı ve tutsak hale geldiği İlhan'ın kızkardeşi Gülcan'ın genç yaşta yaptığı evlilik ve sonrasında saygı ve sevginin bitmesiyle nasıl çekilmez bir hal aldığı gözler önüne serilir:

“Nikâh ve düğün, Gülcan on dokuz yaşından iki gün aldığı 15 Haziran 1972 gecesi belediye salonunda yapıldı. İlhan'la Armağan İstanbul'dan kalkıp gelmişlerdi, sınav zamanı olmasına rağmen. Gülcan onları, güzelliğini, mutluluğun görsünler diye ısrarla çağırmıştı.(M.s.195)

3.2.7.Öksüz- Yetim Kalma

Aral, 1940'lı yıllarda kimsesiz bir genç kız olan Seher'in aile kurma sürecinde yaşadıklarını anlatarak, Anadolu kadınının ayakta kalma mücadelesini ve kadın karakterlerin erken yaşta anne babalarını kaybetmelerinin hayatları boyunca

zayıf görülmelerine neden olduklarını, tek başına var olma direncini azalttığını anlatır. Kimsesiz olduğu için hayatı boyunca kocasına bağımlı kadını da İlhan Sacit'in annesi Seher üzerinden anlatır:

“Bir tek akrabası yoktu annesinin. Ne anne ne baba, ne de kardeş, teyze, hala, amca ya da yeğenler. Kimsesiz olduğunu söylerdi. Anlattığına göre kendisini yedi yaşındayken çocuk yuvasından alan Muğlalı bir ailenin yanında büyümüştü. İlkokulu bitirir bitirmez okuldan alınmış, yaşlıca çiftin hem yardımcıları hem de can yoldaşları olmuştu. On sekiz yaşına girdiğinde ise onların bazı davranışları yüzünden kırılmış evden kaçmıştı.” (M.s.20)

3.2.8. İntihar

Aral'ın romanlarında ölüm, var olmak kadar olağan verilen bir eylemdir. Yaşama direnmeyen, özgür olmayan insanların kaçış noktası olarak değerlendirilebileceği gibi sosyal ve ekonomik yönden tükenen insanların sade ve soylu bir şekilde dünyayı terk etme şekli olarak da verilmiştir. Ailesi ve çoğunlukla kocasıyla/sevgilisiyle hiçbir zaman iletişim kuramamış ve sevgisiz yaşamış kadın veya erkeğin dünyadan kopmak için başvurduğu bir yöneliştir. İntihar ederek ölen karakterin geride kalan aile bireylerinde bıraktıkları travmalar Mor'da İlhan Sacit 'in annesinin intiharı üzerinden ayrıntısıyla verilmiştir:

“Ölünün yüzü yeniden örtüldüğünde yatağın kıyısına çökmüş, başı eğik gözleri yere çivilenmiş dakikalarca suskun kalmıştı.

“Neden? Diye sormuştu halasına epey sonra .”Ne oldu?”

“Denize doğru gitmiş yavrum.”

Denize mi? Neden? Ama neden!”

Severdi annesi denizi. Denize girenlere özenirdi. Giremezdi ama. Mayo giymeyi, kentli kadınlar gibi plajda oturması uygun değildi. O kadar mı özlemişti de denize doğru yürümüştü.” (M.s.18)

3.2.9.Namus

Anadolu erkeğinin babası üzerinden kadınlık ve erkeklik tanımını yapan yazar, kadın figürünün cinsel bir obje olarak görüldüğü ve babası İbrahim'in gelenekten gelen bu bakış açısıyla annesine ve kız kardeşine nasıl muamele ettiğini

okuyucuyla paylaşmaktadır. Kadının cinsel hayatı erkeğin ona biçtiği kılıf kadardır. Yazara göre, erkeklik uyanıklık, yetenek ve yetkin olmayı gerektiren bir konumdur, kadını zayıf bir et parçası olarak görmek de erkekliğin gereklerinden biridir:

“Baba, bütün kadınların aynı ve temelde iki bacak ve o gizemli delikten ibaret olduklarını sanan adamlardandı. Kıskançtı ve kıskançlığının temelini oluşturan kavrayış buydu. Kendinden önceki kuşaklar tarafından böyle yetiştirilmişti ve karısını da kızını da sonuna kadar böyle sakındı dünyadan.” (M.s.22)

Ayrıca namus kavramının değişeceğine olan inancını başkarakter İlhan Sacit üzerinden okuyucuyla paylaşan erkek çarpıcı bir tespiti eşi Revan’la olan diyalogunda verir:

“Bir genç kızın erkeklerle arkadaşlık yapmasını toplum yadırgıyor.” dedi. Adı kötüye çıkıyor. Üstelik erkekler de böyle düşünüyor. Onurunu, namusunu korumak zorunda olan bir kız ne yapabilir ki?

“Haklısın Toplum ve kafalardaki namus kavramı çok geri. Ama bunlar değişecek zamanla. Değiştireceğiz.” (M.s.89)

3.2.10.Sınıf Atlama

Mor’da, kahramanların tamamı taşralıdır. Ekonomik problemler yüzünden ailece Anadolu’dan büyük şehirlere göçen ve sınıf atlayan insanlar, kendilerini ifade etmekte zorlanmaz. Zenginleşseler de iyi eğitim alsalar da büyük şehirlerde hiçbir zaman tam anlamıyla mutlu olamamışlardır. Köylü ve şehirli olmayı Mor’da önemseyen Aral, İlhan Sacit üzerinden sınıf atlayan zenginleşen ve değişen erkeğin ve bu zenginleşmede kalıbın değiştiremeyen ve kocasına bağımlı kalan kadınları ve sevgilileri anlatmıştır:

“Kalamış’taki bu daireye darlıktan bolluğa atladıkları, İlhan’ın iş hayatındaki yükselişinin kız kazandığı dönemde taşınmışlardı. Ne umutlarla, ne büyük sevinçlerle. Sonra zenginler gibi yaşamaya, giyinmeye özendikleri o günlerde pek heveslenmişlerdi bu lendum gibi mobilyalarla antika olduklarını sandıkları bir yığın bok püsürü eve doldurmaya. Serbest ekonomik düzene geçildiği, vitrinlerin birdenbire göz alıcı, çekici, pırıltılı eşyalarla dolu olduğu yıllardı. ” (M.s.52)

3.2.11. Gündelik Hayat

Mor'da toplumsal çözölme sürecini, eskiyle yeniye karşılaştırmak suretiyle karakterlerin çocukluklarını verirken işleyen yazar, hemen her romanda günlük hayatın içindeki olağan sahneler, evlere, sokaklara, bayramlara, törenlere yer vererek anlatılan dönemin toplumsal dokusu okuyucunun zihninde canlandırılır. İlhan Sacit'in gördüğü rüyanın etkisiyle çocukluğuna dönmesi ve 1960'lı yıllarda annesinin yaşadığı dönemi ve intiharını hatırlayarak dönemin gündelik yaşamına ilişkin ipuçları ve anne tipine ilişkin bilgiler verilmektedir:

“Belleğin duru sularında çocukluk günlerinin anıları kımıldadı. Annesinin elindeki kovayla taşlıktan yalınayak gezinirken, çiçeklerini sularken genç, çok genç günlerinde boşboş sahilde, siyah giysisini savururken eteklerini gülerek toplamaya uğraşırken ya da çocuklarından birinin yatağına eğilmiş yorganını sıkılırken görüyordu şimdi. Çaydanlıklarla, tavalarla oyalanırken, erişte keserken, kırmızıbiberleri ezip suyunu çıkarırken, bir şeyleri oradan oraya taşıyarak çekmeceler, dolaplar yerleştirirken.”(M.s.14)

3.3. Siyasal Yaşam

Aral'ın hemen tüm romanlarında dönemin sosyal gelişmelerini siyasal görüş üzerinden aktarma kendini Mor'da da açıkça hissettirir. Mor'da karakterler kırklı ve ellili yaşlarda olduklarından, 1960'lardan 1980'lere değin ülkenin siyasal olarak çalkantılı ve zor dönemlerini yaşamışlardır. Demokrat Parti iktidarında çocuk oldukları dönemlerde İbrahim Bey'in ekonomisine olan katkının siyasal alandaki gelişmelerle paralel oluşu anlatılır. Demokrat Parti iktidarında ülkeye ilk traktörler, tarım araç ve gereçleri gelmeye başlar. Bu İbrahim Bey'in sebze yetiştiricisi iken büyük bir üretici olmasına olumlu katkı sunar. Artık hatırı sayılı esnaflardan biri olmuştur. Yazar'ın deyişle İlhan Sacit' in babası, Uzun İbrahim' dan 'Boşnak İbrahim Ağa' lığa bu siyasi dönemde yükselmiştir.

1.1.1. Solculuk

Aral: “Günlük yaşamdan sanata, kavram düşünce ve alışkanlıkların değişimini öngören, daha özgür, daha kaliteli ve adil bir dünya hayal ederken paranın egemenliğinde yaman bir siyasi ve kültürel yozlaşmışlık içine düştük.” der.(Kan Günleri ve Nar Ağrısı s.113)

Bu bakış açısı doğrultusunda kırk yıldır sorgulanan solculuğun sorgulanıp çürütölmek istendiğini düşünür. Demokratik örgütlenme biçim olarak göröldüğü için adeta gençlerin bir dönem moda olarak gördüğü ve çocukluk hastalığı gibi yansıtıldığını düşündüğünden İlhan da Armağan da gençliklerinde sosyalizmi savunan birer solcu olarak verilmiştir. İlhan zengin bir iş adamı olmuş, Armağan da bir ekonomi profesörü olmuştur. Sözde yenileşip gelişmeye birçok akademisyen ve iş insanı da katılarak yeni liberal demokratlar ve sanatçılar haline dönmüşlerdi. Bu dönüşüm İlhan ve Armağan üzerinden aktarılır:

“Gençliğinde kendisi gibi adamları ‘egemen sınıflarla uzlaşmış’ olarak tanımlardı. Hızlı devrimci değilse de o zamanlar kendini sola yakın bulurdu. Sosyalizmi, düşünsel planda dünyayı kavrama ve değerlendirme aracı olarak kabul etmişti ve hâlâ da öyle düşünüyordu.”(M.s.40)

Egemen sınıflarla uzlaşmadan zengin olamayacağını fark ettikten ve iş hayatına atıldıktan sonra siyasetle ilgilenmeyi keser. Çünkü çıkarlarına ve yükselmesine uygun olan şey liberal sağ iktidarını desteklemektir:

“İş hayatına atıldıktan sonra doğrudan siyasetle ilgilenmemiştir. Ama büyük devlet ihalelerine katılan bir iş adamı olarak, özellikle seksen darbesi sonrası yıldızı parlayan liberal sağ iktidara yakın durmayı çıkarlarına uygun bulmuştur. Bu tutumun iş hacmini büyütmede bugünkü duruma gelmesinde önemli katkısı olduğunu yadsımıyordu.”(M.s.41)

İlhan’ın değişen fikirleri verilirken gençliğinde bir dönem kırk yedili olmaktan guru duyduğu, 1968 yıllarında 12 Mart muhtırasının ardından çıkan ayaklanmalarda özellikle öğrenci hareketlerine katılmış olmaktan duyduğu gurur anlatılır. Fakat kırk yedili olma gururun dan yeni dünyada başarılı olmak uğruna, kaba tabirle döneklik yaparak vazgeçmiştir. Artık küreselleşme ile övünmek gerekmektedir:

“Bir zamanlar kırk yedili olmakla gururlanırdı. Saflık, kuşluk günleriydi onlar. O günden bugüne çok değişmişti her şey. Artık övünülecek bir yanı kalmamıştı doğum tarihinin. Seksen öncesindeki toplumsal cinnet günlerinde boşu boşuna canlar yanmış ya da gitmişti. O umutsuz kavgada kaybettiği en yetenekli arkadaşları için üzölmüş, cenazelerinde yürümüş, sol yumruğunu kaldırarak bağırmış ama yine de onların eylemlerinin yanlışlığını yüreğinde duymuştu.” (M.s.42)

1980 sonrasında uygulanan depolitize etme ve baskı yoluyla sindirme çabalarına Mor'da da yer verilir. Yapılan darbe sonrasında verilen vaatler yerine getirilmemiş ve halkın refahı sağlanamamıştır. 1980 darbesi sonrasında, ülkenin başına doksanlarda gelenleri yazarımız şöyle değerlendirir: “Doksanlı yıllarda Türkiye çok yönlü bir dönüşüm ve değişime sahne olurken küresel sermayenin popüler politikalarının ve kültür pazarının da saldırısına uğradı. İnsanlar kendilerine sunulan ‘tek tip’ film, müzik, kitap ürünlerini hızla tüketmekle yükümlü oldular.”(Kan Günleri ve Nar Ağrısı, s.57)

Seksen darbesi sonrasında söylenenlerle yapılanların birbiriyle çeliştiği Revan’ın dilinden aktarılır:

“Ülkeyi yönetenlerin gerçekleri yalana çevirdiklerini, kalkınma ve toplumu değiştirme vaatleriyle halkı daha da yoksul ve çaresi hale düşürdüklerini anlatıyordu. İktidarlar demokrasi ve özgürlük nutukları atmışlardı ama korkunç bir baskı uygulayarak demokrasi ve özgürlükleri yok etmişlerdi. O günlerde bu tür sözler biraz korkutuyordu Revan’ı. Çünkü bunları bağıra çağıra söyleyen bütün solcuları toplayıp içeri tıkmışlardı.”(M.s.72)

Kendisi gibi düşünenler kadar sosyalizm ideolojisine sıkı sıkıya bağlananları da vererek karşılaştırma yapılır. Bu kimseler İlhan’a göre yaşananlardan ders çıkarmamış kimselerdir. Mücadelelerinin amacına ulaşmayacağını bilseler de kutuplaşmaya devam etmektedirler:

“Bir de bütün bunlardan ders çıkarmış ya da hiç çıkarmamış olarak, inançlarından ödün vermeden kendi çaplarında bir mücadeleyi, kör değneği bellemiş gibi yürütenler... Onların adlarına daha çok toplu dilekçesi kınama ya da uyarma bildirilerinde, basın bültenlerinde, açlık ya da cezaevi eylemi yapanlara destek kamplarında rastlanıyordu.”(M.s.42)

Mor'da sola yönelimi açıkça anlatılan diğer karakter Armağan'dır. Akademisyen olarak başarılı bir profesör olan Armağan siyasete atılmayı dener fakat başarılı olmaz. İnandığı sosyalist düşünce uğruna, mesleğinden istifa eden bu adamın seçim öncesi yaptıkları ve yapmak istedikleri romanda aktarılır:

“Armağan ise bilim adamıydı. Bir gazetede arada bir köşe yazıları da yayımlanan- hâlâ- sosyalist düşünceye bağlı tanınmış bir ekonomi profesörü.”(M.s.46)

“Bir de hiç gereği yokken bu yılın başlarında üniversitedeki görevinden ayrılarak sosyal demokrat partiden milletvekili adayı olmuş, nisan ayındaki seçimler öncesi, doğduğu bölgeyi karış karış dolaşarak kendisi seçmene tanıtmak için çabalayıp durmuştu.”(M.s.42)

Mor’da bu adaylık sürecinin gerekçesi siyasal olarak en ayrıntılı şekilde verilir. İnanılmasa da ve yeterli desteği eşinden bile görmese de Armağan’ın aktif olarak siyasete girme isteğini temelleri oldukça gerçekçi ve nettir. Yazarın gerçekleşmesini arzu ettiği yönetim şekli Armağan’ın girişimi ile dile getirilir:

“Birkaç yıl önce birkaç arkadaşıyla birlikte sorumlu ve duyarlı insanlarla sivil toplum örgütlerini bir araya getirerek sol düşünceyi toparlayacak bir inisiyatif hareketi başlatmışlar, temiz siyaset, özgürlükçü demokrasi, öz kaynaklara dayalı ulusal kalkınma ve hukukun üstünlüğü temelinde geniş katılımlı toplantılar yaparak azımsanmayacak sayıda taraftar toplamışlardı. Amaç, ilk aşamada yeni bir siyasal oluşum ya da parti değil, toplu bir karşı duruşla taze, yenilikçi siyaset modelleri üretmek, ülke yönetiminde dönüştürücü, giderek yaptırımcı bir rol oynamaktı. İleriye dönük hedef ise partileşip yönetime aday olmaktı.” (M.s.85)

3.3.2. Liberalizm

Liberalizm; genel hatlarıyla devletin ekonomik ve sosyal alanda bireylerin hayatlarına olabildiğince az dâhil olup müdahale etmesini savunan bir düşünce ve siyasi pratiktir.(Ercoşkun Burak, Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de Liberalizm, Akademik Bakış Dergisi,2019.)

Bu bakış açısı ile değerlendirildiğinde 1990’ların sonunda liberalizmin genel amacının devletin sert yapısından toplumu kurtarmayı hedeflediği, sosyal ve ekonomik alanlarda bunun topluma olumlu anlamda aktarılması olarak değerlendirebiliriz. Romanda, içki sohbetlerinde de olsa liberalizme dair görüşler, bunların piyasalara yansması erkek karakterler tarafından değerlendirilir:

“Liberalizmi, yeni ekonomik modelleri bodoslama giden para piyasalarını, döviz rezervi ve ithalat patlamasını eleştiriyor, tuzaklardan, cumartesi anneleri ve

kayıplardan, sivil toplum ve insan hakları arayışlarından üstünkörü geçip sarhoş muhabbetlerine dalıyorlardı.”(M.s.232)

3.3.3.Gözaltına Alınma (Tutuklanma)

1980 darbesi sonrasında ülkede yaşanan baskı temelli yönetimin yansımaları ve eleştirisi Mor’da da yapılmaya devam edilir. Yapılan gözaltılar, tutuklanmalar ve sonuçlarının insanların mesleklerinden edilmesi şeklinde sert bir şekilde uygulanması Armağan’ın gençlik geçmişinden izlerle paylaşılır:

“Seksen sonbaharında Armağan (ihbar!) üzerine gözaltına alınmış, bir ay kadar kaldıktan sonra salınmıştı. Sonra da askerî yönetimin ünlü 1402 sayılı yasasıyla üniversiteden uzaklaşmıştı.(M.s.239)

3.3.4.Anarşi- Terör (1980 Öncesi)

Karakterlerin çoğu çocukluk dönemlerinde 1960’da yaşanan siyasal gelişimlerin ve 1970 sonrasında ise gençlik dönemlerinde ülke içinde yaşanan sağ-sol çatışması ve bunların yarattığı gerilimlerin içinde olmuşlardır. Darbe ile değişen yönetim şekli, sol görüşü savunan karakterlerde tutuklanıp sorgulanmalarla sürmüş, bu kargaşa döneminden paylarını almışlar ve hatta cezalandırılmışlardır:

“Filiz, yetmiş sekizin sonunda ülkenin en karanlık günlerinde soğumuştur. Cinayetlerin, toplu kıyımların doruğa tırmandığı, siyasi boşluğun, kargaşanın ülkeyi göz gözü görmez hale getirdiği dönemde.”(M.s.238)

3.4. Eğlence Yaşamı

3.4.1. Düğün Törenleri

Mor’da törenlerle ilgili ayrıntılar yazarımızın evliliğe bakış açısı ile doğru orantılıdır diyebiliriz. Evlilik kurumunun daha iyisi bulunmadığı için sürdürüldüğünü ve çağımızda özellikle ikinci tip diye adlandırabileceğimiz güçsüz ve baskı altındaki kadın karakterlerin hayatlarında umutla bağlandıkları fakat evlenmenin de aşkı veya sevgiyi sürdürülür kılmadığını ispat etmek için evlilik dışı ilişkilerle geleneksel evlilikleri verirken törenlere yüzeysel olsa da yer verir. Mor zaten başlı başına bir doğum günü partisi için yapılacak kutlamanın etrafında oluşturulmuş bir romandır diyebiliriz:

İlhan'ın kızkardeşi Gülcan'ın anlatıldığı bölümde ölen oğluyla ilgili bilgiler verilirken zengin dayının yeğenine yaptığı düğün armağanı ile verilir:

“Düğün İlhan'ın otelinde yapılıyor. İlsa Hotel'de. Dayının armağanı. Herkes orada. Çelenklerin, ışıldayan tabakların, süslerin, çiçek sepetlerinin arasında. Herkes mutlu, gülümser, umutlu.(M.s.183)

Yine başka bir düğün töreni Gülcan'ın kendi gençliğine dönüp 1972 Haziran'ında nikâhlandıktan sonra ailesi tarafından düzenlenen düğün törenlerinin ailelerin gelirlerine namlarına uygun olarak yapıldığının anlatılması ile verilir. Bu durum bir nevi eski ile yeninin karşılaştırılması olarak ele alınabilir:

“İbrahim Ağa, düğünün şanına uygun olması için hiçbir şeyi esirgememişti. Yemekli, içkili, kasaba ileri gelenlerinin de çağrılı oldukları bir tören düzenlenmişti. Mutlu muydu babası? Öyleydi.(M.s.195)

Evlilik kurumuyla ilgili fikirler en ayrıntılı olarak Armağan ve Figen çifti ile karşımıza çıkmaktadır. Bu çift tanışmalarından itibaren bu kurumla ilgili tartışmalara girmişler, nasıl olması gerektirdiği ile ilgili konuşmuşlar, çok da fazla inanmamalarına karşın gelenekçi tavırdan kopmamak adına hayatlarını yıldırım nikâhıyla birleştirmişlerdir. Toplumda bir güç gösterisi olarak da görülen düğünlerin hızlı bir şekilde yapılmasının altında farklı bir durum (gebe kalmak) arayan ailelerine durumu anlatılır. Evliliğin bir kazanç veya kayıp olduğu eleştirisi ve taraflardan birinin nasıl daha güçlü olduğu ve mutlu evliliklerin köle-efendi mantığı çerçevesinde yürütülenler olduğu açıklanır:

“Evlilikte; kendini tekinden esirgeyen ipleri ele geçiriyor, duruma hâkim oluyordu. Önemli olan karşı tarafı kopmayacak bağlarla bağlı olduğuna ve – bir biçimde- sevildiğine inandırabilmektir. Sonra, açığa vurulmasa da, aşkının karşılıksız kalmadığına inanan- ya da bağaları koparacak gücü kendinde bulamayan- tarafa arada birkaç kırıntı atmak yeterli oluyordu.(M.s.101)

Ayrıca kuşak çatışması mevcut olsa da Armağan'ın şarkıcı olmak isteyen kızı Filiz'in erkek arkadaşıyla birlikte yaşamak üzere evinden ayrılışını, evden gelinliğiyle çıkmasını daha çok isteyeceği şeklinde babasının bakış açısından anlatılması dünya ne kadar modernleşse de gelenekçi zihniyetten, çocuklukta

öğretilen doğrulardan uzaklaşıp onları değiştirmenin ne denli güç olduğu vurgulanmaktadır:

“Filiz’i hatırladı ve kimileri modası geçmiş bulsa da insan kızının evlendiğini, evden gelinliğiyle çıktığını görmek ister, neden istemesin, diye düşündü Armağan. Filiz’in –bu biçimde- evden ayrılması tatsızdı ama gençlerin bazıları böyle yaşıyorlardı.-Sonra da birbirlerinden bıkip ayrılıyorlardı.- Bir genç kızın ailesi İstanbul’da oturuyorken kalkıp aynı şehirde bir oğlanın evine taşınması ele güne karşı da açıklanması kolay olmayan bir aşırılıktı.(M.s.115)

3.5. Ekonomik Yaşam

Roman’daki başkarakter İlhan Sacit’in gelir olarak yükselişi verilirken öncesinde babasının sebzeçilikten başlayarak toprağa olan bağlılığı ile zengin bir çiftçiye dönüşmesi, ardından da İlhan’ın sınıf atlayışıyla yaşadıkları değişimler hem İlhan’ın hem de Revan’ın anlatıldığı bölümlerde verilir.

Genellikle göçmen olan aileler 1940’lı yıllarda toprağına inanan ve ailesi gibi bağlanan Anadolu insanı, hem varlığını sürdürmüş, hem kazanmış hem de ürettikleriyle büyüyerek ekonomiye katkı sunmuştur. Tarımdan sanayiye geçişin, liberal ekonominin de benimsenmesiyle yaşanan ulusal gelişmelerin izleri Mor’da açıkça görülür:

“1945’te önce yarıcı olarak ya da bahçe kiralayarak mevsim sebzeleri yetiştirmeye başlamıştı. Tek atlı arabasına yüklediği ürününü semt ve yakın kasaba pazarlarını dolaşarak bağıra bağıra satmış, topraklarını ve işini büyüttükçe meyve ve sebzeleri önce pazarcılara, daha sonra yakın kent hallerine toptan, kamyon yüküyle vermeye başlamıştı.(M.s.26)

Babasının kazandığı topraklar ölümünün ardından sonra miras yoluyla bölündüğünde İlhan’ın kendi yükselişi için sermaye olmuş ve 1980’lerin sonunda zenginleşmesinin önünün açmıştır. Yolsuzlukla, hileyle ve çoğunlukla kolay yoldan para kazanan kimselerin arttığı bu dönem, hızlı bir şekilde zenginleşen bu kitlenin, büyük paraları görgüsüzce nasıl harcadığı, ülkede özentisi bir kesimin oluşarak savurganlık boyutunun Revan’ın dilinden ev içi haller, mobilya değişimleri ve moda diye alınarak doldurulan evlerin mutsuz halleri şeklinde anlatılır. Ekonomi gelişmiş

fakat insanı mutsuzlaştırmış, olumsuz anlamda değer yargılarının çözünmesine neden olmuştur:

“Sıfırdan başlamıştı. Babasından kalan toprakları satıp sermaye yapmış, bölgede arsa karşılığı yazlıklar yapıp satarak ilk birikimini sağlamıştı. Sonra Ankara’da ardından İstanbul’da apartman daireleri yapıp pazarlamıştı. Büyük bir şirketin ortağı olmayı başarınca da çalışkanlığı, tuttuğunu koparma yeteneğiyle şirkete büyük katkı sağlamıştı.” (M.s.41)

3.5.1.İş Kurma

1940’larda toprağı işleyerek sıfırdan büyüyerek ağa olan İbrahim Bey ve ölümünün ardından babasından kalan mirasla da olsa güçlü bir iş adamı olan İlhan Bey’in yanında iş kuran fakat başarısız olan karakterlere de yer verilir. Bu tipler ekonomik olarak gücünü daima başkalarından alan fakat bir işe girdiğinde de genellikle başarılı olamayan yeteneksiz kimselerdir. Bunlara İlhan’ın baldızı Fikran ve yeğeni Orhan örnek olarak verilebilir:

“Fikran şirketten aldığı tazminatla küçük bir dükkân alıp çorapçı açmış bir yıla kalmadan da batırmıştı. Batırmış ya da dükkânda beklemekten sıkılıp, yatırdığından fazlasına devretmişti.”(M.s.55)

“Dairelerin üçünü küçük oğlan Orhan satıp batırmıştı tavuk çiftliği kuracağım diye. Bir heves bir umut kurulmuş, sonra bir yıla kalmadan hastalık gelmiş, tavukların hepsini kırmıştı.”(M.s.175)

3.6. Sanatsal Yaşam

Kendisi de resim alanında eğitim alan sanatçımızın romanlarında sanattan kopuk bir kurgu yaratması imkânsızdır diyebiliriz. Mor 2003 yılında yayınlanırken, cinayetin gerçekleştirildiği yer ve amaç da zaten bir doğum günü eğlencesi içindir. Burada dönemin eğlence adı altında sanat anlayışı ile ilgili ipuçları bulunur. Moda olan dinlenceler ve müzik anlayışı anlatılır:

“Akşamı hatırladı. Birden heyecanlandı. Bu geceki kutlamanın hazırlıkları bir hafta önceden planlanmıştı. Canlı müzik için bir orkestra, bir Türk Müziği şarkıcısı, ilk kasetini çıkarmış popçu bir oğlan –ibne- ve dans grubu katılacaktı geceye.”(M.s.45)

3.6.1.Müzik

Mor'da en çok yer verilen sanat dalı müziktir diyebiliriz. Burada Aral'ın resimden sonra müziğe olan sevgisi şüphesiz ki önemli yer tutar. Aral müzikle ilgili olarak :” Tam kırk beş yıl sonra, artık bir yazar olan kadının oğlu, bandı yıllar önce ölen babasının özel eşyası arasında buluyor, titizlikle çözüp CD'ye kaydederek annesine getiriyor. Zarar görmemiş o eski bantta tutkuyla söylenmiş 30 güzel şarkı var. O sırada son romanını yazmakta olan yazar, bu müziksiz, yalın bandı defalarca dinliyor.” (Aral İnci, Kan Günleri ve Nar Ağrısı s.111) diyerek müziğe olan düşkünlüğünü dile getirir.

Mor'da karakterlerin-özellikle İlhan Sacit'in çocukluğu anlatılırken-çözümlemesi geçmişlerine derinlemesine inilerek yapılırken 1970'lerde ve 1980'lerde evlerde nelerin dinlendiğine ilişkin bilgiler verilir:

“Kürdili hicazkâr faslı, gece safâlarının çingene pembeleri, sardunyalardan çalgın kırmızıları arasında gezinip dururken – İzmir'in içinde vurdular beni-...-bir küçük şişeyi bitirmiş oluyordu baba. O sırada, saat tam sekizde açan melisalar baygın kokularını yaz akşamının ala maviliğine salıyor, on dokuz haberleri bitiyor. ‘Yurttan Sesler Korosu’ programa başlıyordu.” (M.s.29)

Aral'ın kadın karakterlerinin çoğu ortanın üzerinde bir eğitime sahiptir. İlkokuldan başlayarak üniversiteye kadar geçtikleri yollar ve edindikleri mesleğe kadar ayrıntılandırıran Aral, öğretmen olan Figen'i de mutlu bir aile ortamında yetiştiği kadar sanata ve müziğe olan sevgisiyle işler:

“Düşlerimde kendim mi hâlâ piyano sınavında gördüğüm oluyor, sıkıntıyla uyanıyorum biliyor musun?

Neden zorladılar mı seni?

Yoo... Nasıl anlatayım, notaları, müziği içinde duymak, parmaklarının ucunda tutmak gerek. Doğru düzgün çalmak yeterli değil. Bu bir önkoşul ama onlara kendi ruhunu yüklemedikçe taklitten öteye geçemezsin. Yaşayacaksın müziği, kağıt üzerindeki durgunluğunu kıracaksın, avucunun içine alacaksın.”(M.s.227)

“Figen, Für Elise'yi çalıyor. çiçekli omuzlarını açık bırakan askılı bir elbise giymiş. Piyanonun üstündeki şamdanlar yanıyor.”(M.s.227)

3.7. Dini Yaşam

Mor'da karakterlerin tamamına yakınında çocukluktan başlayarak aldıkları eğitimlere yer verilirken. Yeni Yalan Zamanlar' da olduğu kadar dini kavramlara, inanışlara değinilmez. 1960'lı yıllarda Armağan'ın dilinden mahallelerde hoca olarak adlandırılan kadınların yaz aylarında çocukların gönderildiği kimseler ve burada öğretilen klasik dini bilgiler aktarılır:

“Boşnak, Arnavut, Adalı, Giritli, Yanyalı, Çingene yetmiş iki milletten aile. Bir de herkesin saygı gösterip yardım ettiği-adı bilinmiyordu- Hoca Hanım vardı ki mahallenin çocukları beş-altı yaşlarında ona gidip rahle tedrisinden geçerlerdi. Dinsel eğitim elbette yasaktı ama buna pek eğitim denemezdi. Birkaç dua, birkaç sure öğrenilir, sonra amme cüzü, enam cüzü, tebareke gibi küçük kitaplar ve daha sonra da –olduğu kadarıyla- Kuran ezberlenirdi. İlhan da Armağan da birer yıl gitmişlerdi Hoca Hanım'a. Sonra, ilkokul başlayınca dini eğitimleri sona ermişti.”(M.s.23)

3.8. Eğitim Yaşamı

Mor, her karakterinin eğitimlerinin ayrıntılı şekilde ele alındığı bir romandır. Erkekler de kadınlar da iyi eğitimlidir. Okutulmaya layık görülmeyen kız çocuklarının durumu ve bunu sorgulamaları da ele alınmıştır. İlhan Sacit, Armağan, Figen, Renginur eğitimleri ve onlara katkıları ve eğitime rağmen değiştiremedikleri gelenekçi yapılarıyla ele alınır:

İlk olarak İlhan Sacit'in yaşının da ortaya çıkarıldığı bölümde, toprağı işleyerek ağa olan İbrahim Bey'in oğullarını okutmak için şehir dışına göndermesi ele alınabilir. İlhan'a annesinin ölüm haberinin verildiği sahnede yaşadığı acının büyüklüğünün yanı sıra azınlık okulunda okuduğu bilgilerine ulaşırız:

“Altmış dört şubatıydı. İlhan, İstanbul'da Fransızca eğitim veren bir kolejde yatılı okuyordu ve on yedi yaşındaydı.”(M.s.16)

İlhan'ın annesi Seher Hanım'ın eğitime bakış açısında yalnızca oğullarının eğitim alması konusundaki ısrarı yazarın 1950'lerde kız çocuklarının eğitim öğretimine önem verilmediği ve eğitilmenin bir gereklilik olmadığı yönünde kanaat oluşturmak için okuyucuya kadın-erkek eşitsizliğini eğitim alanında vurgulandığı

görülmektedir. Anne Seher'in oğulları için savunduğu ve ısrar ettiği eğitim, kızı Gülcan için gerekli görülmemektedir:

“İnatla istediği ve savunduğu tek şey oğullarının kesinkes okumak zorunda oldukları idi. “Hem de en iyi okullarda.” Diyordu kocasına. Ne olursa olsun bunu başaracakları konusunda sözler alıyordu çocuklardan, yeminler ettiriyordu. (M.s.23)

Ağabeylerinin okutulması ısrarı karşısında bunu bir kez de olsa sorgulayan Gülcan'a, babası İbrahim Bey tarafından yaşatılan belirsizlik sorular şeklinde yöneltilir ve Gülcan namusunu korumak ve zamanı geldiğinde evlendirilmek üzere evde oturmak zorundadır. Eğitim 1950'lerde kadın için bir hak olmaya henüz çok uzaktır:

“Oğullarını okutuyorsun da beni niye okutmadın? Diye sormuştu, gene de, iyi gününde babasına. “Bir şeyden kaygılanacaksan bunu yapmaman gerekir.” diye cevap vermişti babası Böyle çift anlamlı sözler ederdi ve üst üste soru sorulamazdı ona. Neden kaygılanıyordu peki? Birine kapılıp başının derde girmesinden aile namusuna laf getirmesinden mi? Böyle olacağına evde, yanında, güvenlik içinde dursun diye mi? Ne çaba harcamak ne de herhangi bir şans vermek. Beklemek.”(M.s.191)

Mor'daki karakterlerin tamamına yakını sınıf farkı olmaksızın eğitilidir. İçlerinde akademisyen olarak bulunan Armağan başı çeker, Ardından Figen, İlhan ve bir kapıcı kızı da olsa Renginur üniversite mezunudur. Ayrıntılı kimlikleri verilirken ve aileleri ile ilgili bağlantılar paylaşılırken zenginleşmenin tesadüf olmadığı ve eğitim sayesinde varlıklı fakat ruhsal yönden pek de mutlu olmayan bu akraba topluluğu aynı zamanda başarılı birer öğrenci olarak tanıtılır:

“Figen İngiliz Dili ve Edebiyatı okumuş daha sonra da bir burs kazanarak İngiltere'de kalmıştı. Birkaç ay önce yurda dönmüş, İngilizce öğretim yapan büyük bir lisede öğretmen olarak çalışmaya başlamıştı.”(M.s.109)

Armağanla Figen'in tanışma süreçleri verilirken önce Armağan'ın eğitiminden daha sonra profesörlüğe kadar giden akademisyenlik sürecinden, o yıllardaki özellikle 1980 darbesine yaklaşıırken siyasi gündemin sağ sol çatışmaları yönünden hareketlendiği dönemlerden bahsedilir ve bunlar gerçekleşmeden önce eğitimi sırasında Figen'le yollarının kesişmesinden bahsedilir:

“Figen’le -1975 Mayıs- tanıştığında üniversitede doktorasını vermeye hazırlanan genç bir öğretim elemanıydı Armağan. Çok karışık günlerdi onlar. Ne öğrenci ne öğretmenin can güvenliğinin olduğu sağ sol çatışmalarının iyice tırmandığı, komandoların okulları dernekleri basıp tahrip ettiği günler.” (M.s.108)

Varlıklı ailelerin çocukları kadar, onların hayatlarına giren kapıcı kızı tabir edebileceğimiz yoksul bir aileden gelen Renginur da eğitilmiş bir kadındır. Çocukluğunda gittiği okullar ve varlıklarıyla ilgili karşılaştırmalar eğitim adaletsizliğine vurgu yapar niteliktedir. İlhan’la yollarının kesişmesi de aldığı eğitim sonrasında bir acentada çalışmaya başladığı döneme denk gelir:

“Renginur, kardeşiyle birlikte kendi kendine büyüdü, çevredeki varlıklı aile çocuklarının gittiği bir ilkokulda, kapıcı çocuklarının kaçınılmaz yazgısı olan her türlü itilip kakılmayı özlemi ve ezikliği yaşayarak okudu. Kurşun kalemlerinin tepelerini dişleyerek ev ödevlerini yaptı, cansız sözcüklerle dolu ders kitaplarını gerektiği gibi ezberledi, düşsel rakamlarla defterler doldurdu. Hayat bilgisini daha çok sokaktan ve üstlerindeki katlardan öğrenerek çabucak bir duvar takvimi gibi dürülmüş beş yıl geçirdi.” (M.s.145)

Kişilerin aldıkları eğitim kadar eğitimhanelerin durumu da 1960’larda ülkedeki eğitim politikasının yetersizliğine vurgu yapmaktadır. Yeni geçilen liberal ekonominin etkileri henüz eğitimin kalitesine yansımamıştır. Yazar özellikle kendisinin de uzun süre yatılı okullarda kaldığı göz önüne alınırsa bu yetersizliğe gönderme yapar:

“Havasız yatakhaneler. Tavuk boynuyla yapılmış iğrenç nohutlar. Çocukların çoğu parasız yatılı. Ayrım yok. Sucuk reçel koyuyor annesi çantasına evci çıkışlarında. Hemen çalışıyorlar azılı oğlanlar dolabından.” (M.s.103)

3.9. Sağlık Yaşamı

Mor’da doksanların sonunda topluma sunulan sağlık olanaklarının yetersizliği Renginur’ un kanser babası üzerinden verilir. Sağlık hizmetini yeterli düzeyde tüm vatandaşlarına sunmak sosyal devlet olmanın gereklerinden birdir. Doksanların sonunda yeterli bir sağlık sisteminin var olmadığını anlayabiliriz. Bunda teknik donanımın yeterli olmadığını, devlet hastanesi ve özel hastanelerdeki hizmetler arasında büyük farklar olduğu gerçeği anlatılır. Sosyal devlet anlayışının aksayan

yönleri, hastanelerde teknik donanımın olmayışı ve sağlık personelinin gayri insanî davranışları duygusal bir dille aktarılır. Güzel bir şekilde yaşamak kadar güzel bir şekilde ölmek de parayla ilişkilendirilir. Babanın kanserinin ilerlemesi ve ölüme yaklaşmışlık, ülkenin sağlık alanındaki yetersizliği çerçevesinde anlatılmaktadır:

“Daha önce de prostatı vardı, götürüp ameliyat ettirmişlerdi. İyi olmuş sonra gene hastalanmıştı. Kanser ciğerleri kurt gibi kemirmişti. Beyninde de beş tane tümör beş tane! (M.s.255)

“Sonunda artık hiç önemi olmasa da güzel bir yerde ölüyor. Köhne pis bir sosyal sigorta koğuşunda aylarca röntgen sırası beklemedi hiç değilse. Hırçın hastabakıcılardan azar işitmedi. Pırıl pırıl bir özel hastanenin tek kişilik odasında bakıldı ve kendisi için her şeyin en iyisinin yapıldığını görsün.(M.s.147)

3.9.1. Tüp Bebek Tedavisi

Nesilleri ve evlilikleri sürdürmede temel taş olarak görülen doğurganlık kadının namuslu ve marifetli olması kadar sahip olması gereken bir diğer özelliğidir.1990’lı yıllarda tıp alanındaki gelişmeler tüp bebek yoluyla hamile kalarak anne olmanın yolunu açsa da Revan’ın anne olmasını sağlayamamıştır. Bunu nedeni yaş olarak bu tedaviye artık uygun olmamasıdır. Aile birliğinin sürdürülememesi ve evliliğinin içten içe çürümesinin asıl nedeninin İlhan’a evlat verememek olarak görmektedir:

“Revan ona çocuk verememişti. İstemişti kuşkusuz. Tedavi görmüş, acı çekmiş, hayatını karartan umutsuzluklara kapılmıştı. Ama hiçbir tıbbî engel olmamasına karşın bazı çiftlerin çocuk sahibi olamadıklarını söylemişti doktorlar. Tüp bebek olanağı doğduğunda ise yaşı geçmişti.(M.s.39)

4. İNCİ ARAL’IN DEVİR ROMANLARI-SAFRAN SARI

4.1. Safran Sarı Romanının Özeti

Yeni Yalan Zamanlar üçlemesinin son kitabı olarak kabul edebileceğimiz Safran Sarı, “Güz”, “Kış” ve “İlk Yaz” adı altında üç başlıkta anlatılır. Romanda

Volkan, Melike Eda ve Mutena karakterleri üzerinden “geleceksizlik” teması genişçe işlenir. Yazar, esere bir aracılık şirketinde üst düzey yönetici olarak çalışan Volkan’ın seyahat dönüşü Melike Eda’nın bavullarının karıştırılması ile bir tanışma yaratarak başlar. Volkan eğitilmiş, başarılı bir iş insanıdır, çok kazanmaktadır zengindir fakat özel hayatındaki boşluğu ve sevgisizliği parayla dolduramaz. Dayısı Niyazi’nin kaçakçılık işlerini organize ettiği için yurtdışına çıkan Eda’nın çantası Volkan’ınkiyle karışır. Bu önemli bir sorundur çünkü Volkan çantayı açtığında içinde kıymetli eserler olduğunu tahmin ettiği bu parçalar için Eda’yı arar ve buluşma bu şekilde sağlanır. Melike Eda, Yeni Yalan Zamanlar’ da çocukluğu, gen kızılığı, enstest mağduru oluşu ve Nedim’in aşkı olarak romanda genişçe yer bulur. Üçlemenin ikinci romanı Mor’da, İlhan Sacit’in kuzeni olarak pek de geniş yer verilmemekle birlikte güzelliğiyle davete katılanlar arasındadır ve cinayet mahâlinindedir. Safran Sarı’da artık otuz dört yaşında alımlı, Safran Sarı’da da güzel bir iş kadını olarak Volkan’ı etkileyecektir.

Londra seyahati sonrasında bir tesadüf sonucu Melike Eda ile tanışan Volkan’ın iş yaşamından ve başarılarından bahsedilir. Tanışma heyecanı ile birlikte, diğer yan karakter kadınlar da tanıtılmaya başlanır. Bunlardan ilki Volkan’ın ilk aşkı Nilhan’dır. Nilhan’ı tanıdığı anda yirmi dört yaşında olan Volkan, tutkulu olmasa da cinsellikle ve sevecenlikle dolu üç yıl geçirmiştir. Amerika’ya gittikten sonra Volkan’ın Nilhan’la bağı zayıflar. Kozmos Yatırım Holding’in patronu ve ortağı Harun, Volkan’ın hem arkadaşı hem de destekçisidir. Başarılı iş yaşamında birlikte çok yol almışlardır. Melike Eda ile karışan çantalarını almak için buluştuklarında Volkan ondan etkilenir. Üst sınıftan birçok kadınla kısa süreli beraberlikler yaşayan bu başarılı adam Eda’dan kaba bir arzu ile değil şaşkınlık şeklinde tarif ettiği bir duyguyla etkilenir. Eda’nın bu sırada Şahan isminde bir erkek arkadaşı vardır, Şahan’la birlikteliğini bitirmeye çalışmakta fakat aldatıldığını öğrendiği için adamdan soğuyan Eda’nın ilişkiyi kurtarma çabasına ters tepki vermektedir. Eda dayısı ile birlikte çalışmaktadır. Niyazi Bey, korunaklı bir villada sevgilisi Hayali ile birlikte yaşar. Eda’da tedirginlik uyandırdığı İçin Hayali’ den pek hoşlanmamaktadır. Sevgi üzerine dayısı ile konuşmalar yapan Melike, yaş aldıkça sevmenin daha şüpheli ve karamsar bir hal aldığından bahseder. Volkan’la olan bağını koparmamak için de onu galerideki serginin açılışına davet etmeye karar verir.

Annesi öldüğünde babası tarafından eve dönmesi istenir. Başörtülü olduğu için okula girememektedir. Eve döner ve okula ara verir. Üniversiteye ara verdiği bu zamanda birçok kitap okur. Dünya edebiyatını keşfeder ve okula tekrar dönmeye karar verir. Babası karşı çıksa da üçüncü ders döneminde tekrar Ankara'ya gider. Yolculuk esnasında başörtüsünü rüzgâra bırakır. Babası ona karşı geldiği için para göndermeyi keser, sonrasında da kalmak için kendisine bir kız yurdu bulur ve Seyit'in şirketinde iş bulur. Önceleri patron ve ağabey şeklinde başlayan bu iş ilişkisi sonrasında metres hayatına dönüşür. Seyit Eylem'e ev tutar, ihtiyaçlarını karşılar, ona bakar ve Eylem Ankara'daki öğrenciliği ve iş hayatı boyunca onunla ilişki kurmaya devam eder. Seyit'ten ayrılır ve İstanbul'a gelir. Üniversiteyi bitirdiğinde iş aramaya başlar ve bulduğu iş İstanbul'da çalışma şartları olarak oldukça ağır ve yorucudur. Yorucu olmakla birlikte aldığı maaş maddi olarak geçinmesine izin vermeyecek kadar düşüktür. İşten ve hayattan bunaldığı zamanlarda kendisini yazmaya verir. Bitirdiği bölüm ile ilgisiz olan bu işten henüz deneme aşamasında iken kovulur. El ilanlarından bulduğu başka bir işe başvuru yapmaya karar verir. Başvurduğu iş telekızlıktır. Oldukça duygusal bir kız olan Eylem, yazılar yazmakta ve bunları internette yayınlamaktadır. Bu yazıları Sarıbenek takma adıyla yayınlar ve bu yazıları Volkan okumaya başlar ve internet ortamında Eylem ve Volkan mailleşerek iletişim kurmaya başlar.

63

İstanbul’da tek başına tutunmak için bu işe başlayan Eylem, artık yeterli parayı kazanmaktadır. Yeterli parayı kazandığında bu işi bırakmayı istemektedir. Mailleşerek görüştüğü Volkan, Eylem’le görüşmek istediğini belirtir. Bir süre sonra görüşen Eylem ve Volkan birbirlerinden çok etkilenirler. Telekız olarak çalıştığını Volkan’a söyleyemeyen Eylem, bu durumdan utanmakta ve rahatsızlık duymaktadır. Romanın sonunda Eylem, Volkan’ın iş ortağı olan Harun’la telekız olarak ilişkiye başlasa da bir uzun süreliğine sevgili olmuştur. Harun bir akşam Volkan’ı sevgilisi Eylem’le tanışmak için yemeğe davet eder. Volkan da yemeğe yeni sevgilisi Yasemin ile birlikte gelir. Volkan’la Harun’un evinde karşılaşan Eylem, yaptığı işi ona yazıyla açıklar. Romanın sonunda da Melike Eda, uzun zaman duygularını reddetse de yurtdışına birlikte çıkmak zorunda kaldığı Hayali ile aşk yaşamaya başlamıştır.

4.2. Toplumsal Yaşam

4.2.1. Ahlak Anlayışı

Safran Sarı’da dışarıdan parlak, mutlu ve bolluk içinde görünen ilişkilerin içe bakıldığında görüldüğü gibi olmadığı özellikle kadın karakterlerin hayatta ve ayakta kalmak için ahlak dışı olduğunu bilseler bile evlilik dışı ilişkiler yaşayarak var olma zorunluluklarına değinir. Eylem, babasın karşı çıkarak üniversitesini tamamlamak üzere okula döndüğünde iş bulduğu Seyit’in metresi olmayı kabul ederek hayatını sürdürür. Evli bir adamla ilişkide olmakla ilgili değerlendirmesi şu şekilde verilir:

“Evli bir adamla ilişik ye girmek hem günah hem de ahlaksızlıktı. Ne ki o dönem öylesine çaresizdi ki. Uzun sürmeyeceğini biliyordu nasılsa. Evli adamlar ancak çok ustaysalar ve çok seviyorlarsa bedelini ödemek koşuluyla uzun süre götürebiliyorlardı bu tür ilişkileri.”(S.S. s.113)

Romanda ayrıca Volkan karakteri üzerinden cinsel olmayan günün ideal toplum bakış açısına uygun olarak bozulmanın nasıl ulusal ve uluslararası alanlarda kabul gördüğü, ahlak anlayışının daima güçlüden yana olacak şekilde bir düzen sağladığı ifade edilir:

“Şunu anladım, dedi Volkan, “birileri boş sözler ve kavramlarla özgürlük, demokrasi, ideal toplum modeli havariliği yaparken birileri de malı götürüyor. Pek amiyane oldu, şöyle söyleyeyim, birileri uysalca pinekler, hatta bilmeden yordakçılık

yaparken, ötekiler uluslararası boyutlarda trajik bir çözölme oyunu sergiliyorlar. Burada insan ögesine yer yok. Bu yeni düzensizlik, çabalarını ısrarla sürdürecekt.” (S.S. s.150)

4.2.2.Antikacılık

Romanda, yeni hayatını borçlu olduğı eşcinsel dayısının yanında mesleğini ve kendisini şekillendiren Melike Eda, antikacılık yaparak bazen de dayısının tarihi eser kaçakçılığında kurye olarak çalışmaktadır. Mesleğin parçalarından biri olan kopyalar üretmek ve bunları pazarlamak üzerine neler yaptığını okuyucu ile paylaşmaktadır:

“Başlangıçta kopyalar ürettiyordu Melike. Asıllarından ayrılamayacak ölçüde başarılı kopyalar. Sonra sıkılmaya başlamıştı. Kopyalama fazla durağan, tekdüze, somut ve kapsamlıydı.” (S.S. s.34)

Dayısı tanınan bir eski eser uzmanıdır ve antikacıdır. Bu işin inceliklerini öğretip mesleği haline getiren ve takı işine onu yönlendirip sevdiren de dayısıdır. Antikadan hareketle sanat ve nesneler dünyasıyla ilgili görüşlerine yer verilir:

“Anadolu uygarlıklarının, özü kusursuz bir kavrayışla yakalayan soyut figürleri ya da Osmanlı mimarisinin varoluşunu güçlendiren sadeliği somuttan soyuta varmada vazgeçilemeyecek verilerdi ama büyüü yaratan asıl şey eski biçimlerin yeninin içinde saklı kalmasıydı.” (S.S. s.35)

4.2.3.Cinselliğe Bakış

Ayıp ve günahın eş anlamı olarak görölen cinsellik, doksanlarda olduğı gibi 2000’lerde de para ile ölçülebilir boyutunu sürdürmektedir. İşsiz kalması ve İstanbul’da tutunma zorunluluğı nedeniyle Eylem “kıbar fahişelik” olarak da adlandırdığı telekız olma yolunu seçer.

Diğer yanda romanda genç ve zengin erkekler olan Harun ve Volkan arasındaki diyaloglar yeni düzendeki cinselliğe bakış açısı ile ilgili ipuçları verir. Gelip geçici ve kendi deyimlerince bunaltıcı ilişkiler yaşayan bu erkekler, cinselliği de yine aldatma ve gecelik ilişkiler ekseninde değerlendirirler, para ve güç cinselliğe olan bakış açısını da değıştirilebilir kılmakta, onların deyimiyle cinsel yaşamda hızlı olmak her anlamda başarı ve güç için bir gereklilik halini almaktadır:

“Cinsellik müthiş yaratıcı bir enerji. Başarı ve iktidara giden yol buradan geçiyor. Politika için de geçerli bu söyledğim. Ülkenin haline bak! Hep içi geçmiş moruklar yönetiyor bizi. İnan ki bu yüzden milletin bu ziyan zebilliği.”(S.S. s.61)

4.2.4. Dergiler

Telekız olarak bir ajansta çalışmaya başlayan Eylem, bu işi yapmaya başladıktan sonra daha iyi şekilde yaşamaya başlar. Telekızlık yapanların hayalinde çoğu kez bir moda veya reklam filminde oynamak ve kendisini sürekli isteyecek zengin bir iş insanı ile birlikte olmak vardır. Eylem’ in olmasını istediği şeylerden biri gerçekleşir:

“Eylem, bir erkek dergisinde yayımlanmış artistik, yarı çıplak fotoğraflarına bakıyordu hayretle. Nasıl oluyordu da sıradan birini bu kadar güzel gösterebiliyorlardı. Fotoğrafları Sezgin’in reklam ajansı ile iş yapan bir kadın fotoğrafçı çekmişti.” (S.S. s.306)

4.2.5. Gazeteler

Yazar, *Safran Sarı*’da 2000’li yılların Türkiye’inde gerçekleşen siyasal, sosyal, ekonomik, sanatsal ve güncel haberleri karakterlerine gazete okutarak okuyucularıyla paylaşır. Yeniçağın kabul edilen gazete ve haber başlıkları, toplumun yönelimleri, gazetelerde yazılanlarda okuyucu ile buluşturulur:

“Bayiden birkaç edebiyat dergisi ve gazete aldı. Askılar rengârenk kadın dergileriyle doluydu. Bunlar erkek tavlama ve elde tutma yolları, yemek tarifleri, moda ve pahalı kozmetik sayfalarıyla yığınla kadının ilgisini çekiyorlardı ki bu kadar boldular. Aşk sorunları, sevişme, güzellik ve orgazm teknikleriyle ilgili bilgiler veriyorlardı.”(S.S. s.117)

Volkan karakteri üzerinden basın yayın ve gazeteler kanalıyla çürütülen toplumun, artık insan kaynağı ve duygusu ile ilgili haberleri önemsemediği, taraflı haber yayıncılığı ile bakış açısı daraltılan toplumun görsel yayınlar ile aldatıldığı düşüncesine yer verilir:

“Her zamanki gibi başlıklara, ekonomi ve spor sayfalarına gelişigüzel baktı. Gazetelere göre kayda ve üstünde durulmaya değer bir şey yoktu memlekette. Paris Hilton gelmiş kışını açmıştı. Batık sanayicinin bir mahzen dolusu şarap ve

şampanyası müzayedeyle satılacaktı. Irak'ta Amerikan askerleri sivillere insanlık dışı işkenceler yaparken fotoğraflanmışlardı.” (S.S. s.134)

Aral bir söyleşisinde şöyle *Safran Sarı*'yı değerlendirirken şöyle der: “Her şeyin satılık olduğu, kolayca takas nesnesi haline dönüştüğü bir çürüme, kokuşma ortamı. Sözünü ettiğim karanlık, içine girildikçe daha umutsuz ve ürküntü verici hale geliyor.” Bu söylemini kuvvetlendirip ispatlamak için de gazetelerdeki haberleri okuyucuyla paylaşır. Çürümeye devam eden, giderek mutsuzlaşan toplumda olup biten cinnet, cinayet, yolsuzluk haberlerinin her gün benzerlerinin olması yapılan girişimlerin ilginç olmasının da önüne geçmektedir.

Bu türden gazete haberlerinden birini Volkan karakterinin üzerinden şu şekilde paylaşabiliriz:

“Gazetelerden birinde, kendisine hemen iş bulunmazsa üç yaşındaki çocuğunun boğazına dayadığı bıçağı kullanıp hem ona hem kendi canına kıyacağını haykıran bir vatandaşın ele geçirilme operasyonunun birkaç kare fotoğrafını basmışlardı. Haberi okurken bezginlikle karışık bir gerginlik, patlama öncesine benzer bir sabırsızlık duydu. Haberin kendisini doğrudan etkilediğinden değil. Ekranlarda her gün benzerlerinin görülüyor olması bu tür girişimler ilginç olmaktan çoktan çıkarmıştı ama o adamla beklenmedik bir biçimde özdeşleştiğini duyumsuyordu.”(S.S. s.134)

4.2.6.Evlilik

Yazar, evlilik kurumuna inanmaz. İnsanların özgürlüklerini kısıtladığı düşüncesiyle, kurallarla çevrelenmiş bu kurum yerine daha akılcı bir çözüm bulunmadıkça evli olmak, insanları mutsuz etmeye devam edecektir. Evlilik kurumuna olan olumsuz bakış açısını okurlarıyla paylaşmak için de kısa süreli ve insan ruhuna ters bir kurum olduğunu şu şekilde gösterir:

“İçkilerini içerlerken daha önce evlenip evlenmediğini sordu Volkan’a Melike. O da kısaca Carol’ dan bahsetti. Evlilik olmasa da benzer bir şeydi.

Ya sen? Diye sordu.

Bir kez. On dokuz yaşında öğrenciydim. İki yıl bile sürmedi. Hem evlilik tutunmak için yanlış daldı hem de ben evcilleşemedim.”(S.S. s.191)

4.2.7. İnternet Kullanımı

Çağ, artık yazının ve mektubun yerini elektronik postaların aldığı, iletişim daha hızlı hale geldiği ama anlamının kaybolduğu bir çağdır. Yazarımız da çağına tanıklık ettiği için Eylem karakteri üzerinden Volkan’la buluşmasını internet ortamında yazdığı yazılar sonucunda Volkan’la buluşması şeklinde tasarlamıştır. Var olma mücadelesi veren kadın ve erkek karakterler çağının getirdiği tüm dijital olanaklardan faydalanır, duygularını, mutsuzluklarını ve hayallerini dünyaya internet sayesinde yayar ve elbette dünyada olup bitenleri de internetten takip ederek öğrenir:

“Sıkılınca hep yaptığı gibi internete girdi. Gecenin büyük bölümünü ekonomik yorumlar okuyarak ve müzik dinleyerek geçirdi. Yorgun olduğu gecelerde yatmadan önce ‘Sokağın Nabzı’ olarak adlandırdığı yerli blog ve tartışma sitelerini dolaşmaktan hoşlanıyordu.” (Harun) (S.S. s.98)

İnternetin en çok ve en etkili kullanıcısı romanda Eylem karakteridir. Sarıbenek takma adıyla bir bolgda yazılarını yayımlar. Toplum içinde yaşadıklarından duyduğu rahatsızlığı yine sanal ortamda okurlara ulaştırır, onu da Volkan’a ulaştıran yine bu internette yayınladığı yazılar olacaktır:

“Birkaç gün önce ‘Sarıbenek’ rumuzuyla ‘gelecek’ üzerine yazdığı siteye girdi. Yazısına birkaç yanıt daha gelmişti. Biri kötü bir şiir göndermişti. Bir diğeri yazısını tezinde kullanmak için izin istiyordu. Safransarı rumuzlu bir başkasıysa ilginç bir mektup göndermişti. Doğrudan iletişim kurmak istiyordu.” (S.S. s.158)

4.2.8. Kadına Şiddet

İyi bir eğitim alsa da geçmişin izlerinden ve değersizlik algısından kurtulamayan Eylem, çocukluğunda yediği dayakları hatırlar. Çünkü İnci Aral romanlarında özellikle ikinci sınıf olarak görülen kadınların ev içi hallerini bir hapis alanı olarak görmektedir. Eylem’ in şiddet gördüğü anıları şöyle tasvir edilir:

“Acı ve utançla hatırladı. Bir kez polis olan Mustafa ağabeyinden, birkaç kez de dedesinden öldüresiye dayak yemişti. Dedesi neyse de ağabeyi öldürüyordu onu. Benzincide çalışan bir oğlan pencereden kibrit kutusuna koyduğu bir mektup atmış,

kutu ağabeyinin eline geçmişti. Çocuk, sanki aralarında bir şey varmış havasında bazı şeyler yazmıştı ve buluşmayı öneriyordu. Evdekileri inandıramamıştı hiçbir suçu olmadığına.” (S.S. s.118)

Yıllar geçse de çağ değişse de kadına uygulanan şiddet 200’lerde de sürmektedir. Günümüzde de izlemeye ve duymaya alıştığımız kadın cinayetleri, baskı altında, dayak yiyerek evli kalan, yaşamaya zorlanan kadınların varlığını üst komşudan gelen sesler şeklinde Eylem karakteriyle paylaşılır:

“Uyuyamıyordu. Bir üst katta öfkeli bir erkek sesi küfürler ederek bağırıyor, bir kadın ‘Allahını seversen yapma, ayağının paspası olayım, yapma! yolunda sözlerle yalvararak ağlıyordu.” (S.S. s.88)

4.2.9. Moda

Aral: İnsanın önce sistemin zoruyla sonra da kendi iradesiyle varlığını farklı biçimlerde satışa sunduğu, yalnızca bedeniyle değil inancı, düşüncesi ve emeğiyle de para eder bir mala, metaya dönüştürülebildiği az ya da çok herkesin kendi çapınca kirlendiği bir ortamda yaşıyoruz. Para kazanmak ne yolla olursa olsun zorunlu ve meşru sayılıyor. Üstelik iyi para kazanan fahişe, soyguncu, mafya babası, it uğursuz kim varsa hem sıradan insanlardan hem de sistemin kilit noktalarından inanılmaz bir saygı görüyor. Kirilenmiş saygı duyan hatta özenen tek tek bireyler de bu yüzden hızla kirleniyor. Potansiyel hırsız, fahişe, üç kağıtçı ve dolandırıcıya dönüşüyor. Kaygılanmamız gereken asıl şey bu.” (Meriç Tolga, Safransarı, Vatan Kitap, 2007) diyerek her şeyin etmeye yönelik olmasıyla ilgili Eylem üzerinden 2000’lerin başında değer ve değersizlikleri anlatırken döneme, dönemin kabullerine de ışık tutar. Bir yandan zenginler arasındaki moda olan unsurları capcanlı betimlemeleriyle gözler önüne sere, bir yandan da telekız Eylem’ in bu işi yapmaya başladığı zamandan itibaren geçirdiği değişimi kılık kıyafet üzerinden ele alarak okuyucuya sunar:

“Eylem kalktı. Yüksek topukların üzerinde dikkatle ama canlı, küçük adımlar atarak yürüdü. Bu gece için süslemişlerdi onu. Maçka’daki butikten kim bilir daha önce hangi kadının giydiği, volanlı yakası göğüs altına kadar açık, daracık ateş kırmızısı bir elbise seçip giydirmişler, makyajını ustalıkla yapıp saçlarını özenle taramışlardı.”(S.S. s.264)

Moda trendleri ile ilgili değerlendirmeler şüphesiz ki yalnızca bir telekızın üst başı şeklinde değil genel hatları ile de okuyucuya sunulur. Romanı okuyanlar yirmi yıl sonra sokak modasının ve hangi markaların ünlü olduğunu öğreneceklerdir:

“Kadınlar, sezonun sıra dışı trendleriyle renklendirilmiş trend pantolonlar, kısa balon etekler, pırıltılı dekolte büstiyerler, ince topuklu stiletolar ya da Marc Jacobs çizmeleriyle adeta yabancı moda dergilerinden fırlamış ya da Anna Sui’nin defilesinden çıkmış gibi mekanın ruhuna uygun bir görünüm içindeydiler.”(S.S.s.258)

4.2.10. Sınıf Farkları

1980 darbesi sonrasında oluşmaya başlayan yeni dünya düzenine oluşan sahte insan ilişkilerine, her şeyin parayla ilişkili bir güç halinde yansıtılmasına Safran Sarı’da oldukça geniş şekilde yer verilir. Para ilişki biçimlerini değiştirmiş, inançları ve değerleri önemsizleştirmiştir. Romanda oluşan bu sahte ilişkilerin sınıf farklılaşmasındaki yeri okuyucularla, eğlenmek için düzenlenen bir parti zemininde dönemin eleştirisi yapılarak paylaşılır:

“Dostlara ya da merasim kıtasına baktı. Banka dolandırıcılar ve dalavereciler. Devalüasyonları önceden haber alabilenler, kıyı talancıları, arazi rantçıları, şişirilmiş devlet ihaleleri yüklenicileri ve devlet kesesinden gezip tozucular.”(S.S. s.226)

4.2.11. Türban

Romanda 90’lı yılların siyasi sorunlarından biri olarak 2000’lerin başına kadar toplumsal ayrışma için sürekli bir malzeme olarak siyasi çevrelerce kullanılan “başörtüsü sorunu” na Eylem karakteri üzerinden değinir yazarımız. Eğitim alma mücadelesindeki Eylem, zorluklarla okuyarak kazandığı üniversitenin kapısından başı örtülü olduğu için geri çevrilir:

“Öğrenciyken, yani daha birkaç yıl öncesine kadar, insanın kendi geleceğini hazırlayıp kurabileceğine inanıyordu. Zeki ve çalışkandı. Bütün olumsuzluk ve engellemelere rağmen sınıflarını takılmadan geçmiş, üniversiteyi zorlanmadan kazanmıştı. Ne ki fakülte, kafasının dışındaki örtü ve içindeki sorular yüzünden uzun sürmüştü. Beş yıl. Başörtüsü yüzünden giremediği ikinci yılı kaybetmişti.”(S.S. s.78)

Sözde özgürlük arayan insanların, inanca körü körüne bağlanarak, din, paraya ve hırslarına yenik düşmesini öğrencilik yıllarında fark eder. Eylem dini inancı ile varlığını kız yurdunda sürdürmeyi reddeder ve yalnızlaşmak pahasına İslami görüşü reddederek yurttan ayrılır:

“Fakülteye başladığında önce kendisi gibi kapalı kızların safına katıldı ve onlarla dayanışma içine girmek zorunda kaldı. Kızlar umutsuz çıkışlar yapmayı deniyorlardı ama tam bir birlik yoktu aralarında. Eylem artlarında ateşli inançlarını yayma, aşılama amacı taşıyan başka oluşumların var olduğunu anlayınca koptu onlardan. Yalnızlaştı. İnançla ülke yönetimini bütünleştirmeyi amaçlayan bir görüşün basit bir nesnesi, süs eşyası olmaktansa yalnızlığı yeğliyordu.(S.S. s.80)

Ayrıca romanda başörtüsü, yalnızca siyasi bir görüşün argümanı olarak değil kadın cinsinin aleyhinde kullanıldığını, ne giyeceği, ne düşüneceği, hangi kitapları okuyacağı önceden belirlenmiş kalabalıklarda kadını yine bu sorun çerçevesinde ele alır. Eylem annesinin ölümünün ardından okula tekrar dönerken tren garında başörtüsünü rüzgâra bırakacaktır. Yazar bu durumla ilgili değerlendirmesini şu şekilde yapar:

“Başörtüsü kadın açısından fanatik dar görüş ürünü, yapay, ideolojik bir konu. Çiğnene çiğnene sakıza döndü artık. Yine de benim için dramatik bir yanı var. Kim nasıl savunursa savunsun bende kadın adına acıma uyandırıyor ve o psikolojiyi anlamak için içsel, öncelikle de kendim için belli bir çaba gösteriyorum. Romanda Eylem’ in öyküsü bu çabanın ürünü olarak hikâyenin gereksindiği ölçüde ama adı geçen nesnenin mantıken çelişkili, zorlayıcı ve gereksiz yanlarıyla yer aldı.” (Meriç Tolga, Safransarı, Vatan Kitap, 2007)

Yazarımızın tabiriyle dramatik halini daima koruyacak olan bu sorun romanda siyaset kadın ve ideolojik olarak şu şekilde değerlendirilmiştir:

“Örtünme konusuna eğildikçe, inancın siyaset oluşturma ve yürütme evrelerinden geçerken nasıl farklı biçimlerde, bağnazlıkla ve ağırlıkla kadın cinsi aleyhinde yorumlandığını gördü. Kadın bütün dinlerde kirli, tehlikeli ve günahkâr sayılıyor, yıkıma uğruyor, kullanılıyordu.”(S.S. S.81)

4.2.12.Umutsuzluk

İnsan, içinde yaşadığı toplumun güzellikleri kadar çirkinliklerini de fark edebilen bir yapıda olmalıdır Aral için. İyi eğitilmiş kadınlar üzerinden yaptığı analizlerde Volkan'ın annesi, oğlunun durumunu değişen hızla gelişen dünyanın hedefsizlik ve belirsizlik duygularıyla değerlendirir. Küreselleşme 1980 sonrası Türkiye'sinde toplumda bir çözülme yaratmış ve kapitalizm insanları kuşatarak bireyleri çok kazanan, çok tüketen fakat az mutlu olabilen bir yapıya dönüştürmüştür:

“Doğu doğudur, batı da batı, o kadar diyen bir kadın değildi ama ona göre bütün bir ülke, siyaseti insanı, doğası her şeyiyle hızla ve çok trajik bir biçimde yıkıma sürüklenmekteydi. Besbelli Volkan'ın durumu da yeterince önemsenmeyi, bu hedefsiz, ilkesiz ve olumsuz değişimle yakından ilgiliydi.”(S.S. s.178)

Yeni dünya düzeninin zorlayıcı kuralları, boş, ruhsuz, geleceksiz insan yığınları oluşturmuştur. Depolitize edilen toplumun, sözde değişen ve gelişen yeni değerler düzeni ile getirdikleri Volkan'ın annesinin düşünceleri ile karşımıza çıkar:

“Annesi. Koyu mavi gözlerinde acılı bir dünyaya dargınlığın sabırla beklediği narin, inançlı, alçakgönüllü cumhuriyet öğretmeni. Nesli tükenmekte olan bir kuşağın insanı. Ölene dek böyle kalacaktı. Dünyanın değişimiyle, zamanın ruhuyla uyuşamaması, hatta bunlara karşı çıkması doğaldı. Özellikle seksenli yıllardan sonra her şey ona hileli, yolsuz, yozlaşmış görünüyordu. Dünyayla arasındaki sınır jilet gibi keskin bir şeye dönüşmüştü nicedir.” (S.S. s.178)

4.3. Siyasal Yaşam

4.3.1.Darbe Yılları

İnci Aral, 1980 darbesiyle ilgili şu değerlendirmeyi yapar : “Türk Edebiyatının her zaman döneminin siyasi gerçeğine ilgi duyduğunu, sol direniş bilinci içeren bu ilginin 12 Eylül gibi acımasız bir hareketle şiddetle ezilip bastırılmasından sonraysa içerik ve yön değiştirdiği saptamasını yapmışım. Her şeyin hızlandığı, ideolojilerin yeniden tanımlandığı, farklı kavrayışların ortaya çıktığı darbe sonrası 30 yılda, 12 Eylül faşizminin de üstü örtüldü ancak yarası alttan alta işleyerek ülkeyi bugünlere sürükledi.” (Aral İnci, Kan Günleri ve Nar Ağrısı, s.109)

Bu düşünceden hareketle darbe yıllarında yaşananların ve ailelerin çektiği acıların panoraması karakterlerin ailelerinin hatıralarında yaşatılır. Darbenin izleri anılarla canlı tutulmaya çalışılır:

“Bir dönem hayatları çok fazla karışmıştı. Askerî darbeden hemen sonra lojmandan çıkıp Bahçeli’de bir eve taşınmışla, o günlerde İzmir’de oturan teyzesinin oğlu Sergen de onlarla kalmaya gelmişti. Yine birkaç ay sonra Sergen’le birlikte aranmakta olduğunu bile bile bir kaçağı evinde sakladığı, yardım ve yataklık ettiği suçlamasıyla, bir gece yarısı evden alınıp götürülmüştü annesi. (S.S. s.182)

4.3.2. Tutuklanma

Aral, dönem romanlarının tamamında 1980 darbesini konu olarak ele almıştır. Siyasi baskının toplumda yarattığı körlüğü romanda Volkan’ın çocukluğunda anne ve babasının tutuklanması ve toplum tarafından dışlanmalarını anlatır:

“Annesi bir yıl kadar sonra çıktığında evdeki hava düzelmemişti oysa. Tuhaf bir sıkıntı, yeni bir dilsizlik vardı ortada. Anne babası dışlandıklarını, bir biçimde toplum dışına sürülmüş olduklarını hisseder gibiydiler.” (S.S. s.182)

4.3.3. İktidar

Romanda yazar çoğunlukla karakterlerine iktidarı ve siyasal gündemi sorguladır. Çok keskin tespitlerle yanlışları ve düzen gibi gösterilen uygulamaları okuyucuya sunar. Adil bir dünya yerine, paranın egemen olduğu, kolay yolla elde edilen kazançlarla oluşmuş eğitimsiz zengin bir sözde elit sınıfın oluştuğu, solculuğun gençlik dönemlerinin geçici bir hevesi olarak gösterilmesi bu romanda da mevcuttur. Yasa dışı yapılara göz yumulması ile ilgili çarpıcı düşünceleri şu şekilde anlatılır:

“İlginç şeylerden de konuşmuşlardı üstelik siyasetten söz açıldığında ‘İktidar mafyaya göz yumar çünkü onu kendisi yaratır.’ demişti örneğin. Devletin gücü her şeye yetmiyordu ve yasalar ihtiyaçlara asla cevap veremiyordu. Önemli olan oluşumları kabullenme ve çekip çevirme becerisiydi.” (S.S. s.307)

Romanda siyasala iktidarı elinde bulunduranlara ilişkin ve gündem değerlendirmelerine ilişkin iyimser ve kötümser bakış açılarını yansıtmak için erkek ve zengin güçlü erkek karakterler kullanılır. Konuşmalarda Volkan çarpıklıkların

farkında olan tarafken patronu Harun, hem menfaatleri gereği hem de iktidar yanlısı olan tutumuyla geleceğe ve sözde yeninin büyümesine kapılarak aksi şekilde düşünen Volkan'ı ikna etmeye çalışmaktaydı:

“Sohbet güncel politikaya kaydı bir süre sonra. Harun'un salvolarına yanıt vermek zorunda kalan Volkan'a göre her şey gitgide kötüleşiyordu. Ortam gergindi ve ekonomik ve toplumsal koşullarla iç ve dış gelişmeler kaygı vericiydi. Harun şiddetle karşı çıktı onun kötümserliğine. Ekonomi iyiye gidiyordu. Badireyi atlatmak üzereydiler.(S.S. s.324)

4.3.4. Maraş Olayları

Bildiğimiz üzere 1978 yılı aralık ayında Kahramanmaraş'ta alevi vatandaşlara yönelik gerçekleştirilen ve kayıtlara göre 120 insanın öldüğü, onlarca evin yakıldığı, yirmi yıldan fazla süren davasında idam müebbet hapis kararlarıyla Türk siyasi hayatında 12 Eylül darbesini hazırlayan olaylardan biri olarak görülen katliamın adı Maraş olaylarıdır. Yazar tarafından Volkan'ın geçmişi anlatılırken çocukluğuna dair izlemlerde yer verilen bu siyasi olay toplumu ne denli derinden etkilediği ve izlerinin hala sürdüğü düşüncesiyle anlatılmıştır:

“O yılın sonunda, resmî kayıtlara göre yüz on babasının söylediğine göreyse yüzlerce kişi ölmüştü Maraş olaylarında. Babası günlerce eve gelmemiş, olay kâbus gibi hayatlarının içine girmişti. Televizyonlarda gazetelerde gördüğü korkunç sahneleri, kanı, yangını, cesetleri çizmişti Volkan aylarca.” (S.S. s.177)

4.3.5. Siyasi Partiler

Toplum yapılanmasında dönemin anlayışını çizmek için siyasi portreyi bilmek şüphesiz çok önemlidir. Kişilerin sosyal konumların, beslendikleri kaynakları, aşkı ve mutluluğu anlatırken bile dönemin görüşü romanda daima yerini almıştır.

Eylem' in üniversite yıllarında hem patronu hem de sevgilisi olan Seyit'in tanımlanmasında dönemin sağ liberal bir parti tarafından yönetilmesi ve bu düzene uydurarak durumdan nemalanmak isteyen kişilerin tasviri Seyit ile yapılır:

“Ne kadar da emindi kendinden. Nasıl da her şeyi bildiğini sanıyordu! Yeni kurulan ve hızla yükselen sağ liberal partiye girmişti. Büyük olasılıkla birkaç yıla

kalmadan iktidarın kapalı devre servet ikramından payına düşeni alıp zengin olacak, ilk fırsatta Eylem' i sepetleyip mazbut aile pozlarına girecekti.” (S.S. s.134)

4.3.6. Yönetim Değişikliği

Aral, dönemin siyasi anlayışını ve kendince eleştirdiği yanlarını ispat için karakterlerin çocuklukları üzerinden ülkenin geçmiş siyasal çalkantılarına ustaca değinir. 1977 Türkiye genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk partisi genel başkanı Bülent Ecevit'in tek başına hükümeti kuramamasının ardından o dönemin Cumhurbaşkanı tarafından hükûmeti kurma görevi en yüksek ikinci oyu alan Adalet Partisi'nin Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verilmiştir ve Demirel bir koalisyon hükümeti kurmayı başarmıştır. Bu durum 2.MC hükümeti olarak anılmıştır. Romanda bu olaya atıf yapılarak, siyasi bir birlik sağlanmış olarak görülse bile bu yaşanan 1978'de yaşanan bu siyasi olayın da darbenin hazırlayıcı nedenlerinden biri olduğu fikri okuyucuyla paylaşılır:

“Sonra yeni yılın ilk günlerinde hükümet düşmüş, 2.MC olarak anılan Demirel hükümetince babası müşavirlik kızağına alınmıştı. Ülke 1980 Eylülü'ne koşar adım gidiyordu.” (S.S. s.177)

4.4. Hukuksal Yaşam

4.4.1. Rüşvet

Aral: “Yeni Dünya Düzeni” tanımının on, on beş yıl önceki çekiciliği yok. Yalanlar deşifre oldu. “Yeni” diye sunulan yepyeni yalanlarsa öylesine gülünç ve kusurlu doğuyorlar ki anında eskiyorlar. Çok kutuplu dünya dengesinin yıkılmasından sonra insanlık küresel kapitalizmin saldırısına uğradı. Sisteme uygun, ödül olarak kendine gerekmeyen lükse bağımlı sürekli tüketmeye şartlanan, çok düşünmeyen, soru sormayan, her şeyiyle bir örnek, tatsız, kimliksiz çok çalıştırılan yetenekli ama tuhaf bir genç kuşak yaratıldı.” (Meriç Tolga, Safransarı, Vatan Kitap, 2007) Bu düşünce doğrultusunda adalet de parayla satın alınabilir bir kavram olmuştur diyebiliriz. Paranın satın alabileceği bir adalet de fiilen yok olmuştur. Yazar bu düşüncesini Volkan ile adaleti sorgulayarak paylaşır ve dönemin eleştirisini yapar:

“Adalet demek istiyordu herhalde. Hangi adalet? Adaletin yüzde doksanı paraydı artık. Volkan’ın aklına geçen ay ofisin alt katında tanık olduğu olay geldi. Bir davayı bağlamak için Harun’un iki yüz bin dolar rüşvet verdiği bir yargıcı, başarısız oluşu yüzünden bir odada kameraya konuşturuyordu şirketin hukuk danışmanı.” (S.S. s.57)

4.4.2. Tarihi Eser Kaçakçılığı

Romanda yasa dışılığın en çok kabul gördüğü alan antikacılıktır. Antika eserleri yurtdışından getiren ve bu işle meşhur olan Niyazi Bey mesleğini yeğeni Eda’ya da öğretmiş ve yaşamını bu şekilde yapılandırmıştır. Gerçeğine yakın kopyalar üretmek, bunları pazarlamak ve gerektiğinde bu işin kuryeliğini yapmak Eda’nın görevleri arasındadır. Tarihi eser kaçakçılığı romanda kademe kademe okuyucularla dayı yeğen ilişkisi içinde tüm ayrıntılarıyla paylaşılır:

“Bir bakıma dayısının kalkanı, temiz eli yüzü olmuştu. Sistemi tanıyıp inandırıldıklarımından başka bir şey yapmadım, diye düşündü. Niyazi Bey, her zaman bu ülkede yaşayabilmek için biraz vahşi olmak gerektiğini, ülkenin bağımsızlığını kaçakçılığa borçlu olduğunu söylerdi.” (S.S. s.45)

Kaçakçılığın Eda tarafından öncesinde dayısı eliyle bilinçsiz bir şekilde yaptırıldığı okuyucuya sezdirilir. Yapılan işin tehlikeli olduğunu bilmemek daha doğrudur. Dayı yeğen ilişkisinin tüm evrelerinde, Volkan Eda tanışmasında, Hayali Eda aşkında ana gündem tarihi eser kaçakçılığıdır. Romanda tüm kurgu bu hukuk dışı olayın ayrıntıları şeklinde anlatılır:

“Melike, Aysevim’ in o yıllarda dayısının kaçakçılık işlerine ortak olduğunu biliyordu. İnanılır gibi olmasa da eserlerin Aysevim’ e sıradan posta kolileriyle bile gönderildiği olmuştu. Bazen kendisi de değerli küçük parçalar, taşlar ya da el yazmaları götürmüştü ona. Soru sormadan suskun bir kurye olarak taşımıştı bunları. İşleyişi bilmemesi daha güvenliydi dayısına göre. Sonuçta Melike de dâhil herkes payına düşeni alıyordu.” (S.S. s.241-242)

Romanın sonunda Eda’yı aşkına kavuşturacak olan da yine yasadışı bu kaçakçılık işi için değerli tarihi parçaların, acilen Londra’ya gönderilerek ülkeye ulaştırılması görevinin dayısı tarafından yeğenine verilmesidir:

“Yağmalanan Bağdat Müzesi’nden değerli bazı küçük Asurî parçalar. Bir biçimde bize ulaştılar ve onlara servet ödedik. Kesinlikle burada tutamayız. Acilen Londra’ya ulaşmaları gerekiyor.” (S.S. s.294)

Tarihi eserlerin değeri ve parçaların önemi daha inandırıcı şekilde uzun uzun anlatılır. Eserlerin neler olduğu ve duygusal olarak Hayali’ de bıraktığı etki romanın sonunda verilir:

“Duş yapıp döndüğünde Hayali’ yi emanetleri büyük bir özenle, tek tek zulalarından çıkarırken buldu. Kendini kaybetmiş, nerede olduğunu unutmuş gibiydi. İki olağanüstü tablet, küçük bir metal heykel, takı ve mühürler. Tümü dokuz parça.” (S.S. .s.300)

4.5. Sanatsal Yaşam

Romanda kurgu yurt dışından antika eser getiren Eda’nın Volkan’la çantalarının karışması ile başlasa da Volkan’la olan iletişimin sürmesi yine sanatsal bir yolla sağlanmıştır. Eda, açacağı sergiye Volkan’ı davet etmeyi düşünür çünkü ondan etkilenmiştir. Hem mekân tasvirleri hem de yapılan işin inceliklerini göstermek resimden ve edebiyattan çok iyi anlayan İnci Aral için olağandır. Sanatsal yönü oldukça gelişmiş olan yazarın sergide olan tüm eserleri detaylandırarak vermesi romanın betimsel zenginliğine katkıda bulunur:

“Eserler beyazın hâkim olduğu küçük salona dağıtılmış cam kapaklı modüllerin içinde sergileniyordu. Çoğunlukla mitolojik figürlerin, öz dönüşüme uğramış bitkisel biçimlerin ve soyut balık-böcek formlarının hâkim olduğu irili ufaklı altın, gümüş takılar, değerli taşlarla bezenmiş yaka iğnesi kolye, bilezik gibi süs eşyası parlak ışıklar altında göz alıcıydılar.” (S.S. s.139)

4.6. Dinî Yaşam

4.6.1.Allah İnancı

Romanın başkarakterlerinden Eylem’ in çocukluğu anlatılırken sık sık karşılaştığı baskı yoluyla din öğretimi, dua, Allah, inanç ile ilgili söylemler diğer romanlarında olduğu gibi bu romanda da korku yoluyla ve kalıplar içinde

karakterlerin hayatlarına sokulmaktadır. Aral'ın dine bakış açısı, fikri ve dinin hayatı sevmeyi engelleyen yönü ile karşımıza çıkar.

Eylem Allah'a inanır, aile yoluyla dayatılan ve bir korku unsuru olarak dayatılan kurallar içinde yaşamaya uzun süre katlandığı için eğitimi aksayacaktır. Yazar kadın-erkek eşitliğini din ve Allah inancı yoluyla karakterlerine sorgulatacaktır:

“Onun Allah'ı sonsuz şefkati, bağışlayıcılığı, kullarını iyiye, güzele yöneltme gücüyle yüceydi. Madem insanı iki cins yaratmıştı, eşit saydığı kullarını neden kadın-erkek, üst-alt diye ayırsındı ki...” (S.S. s.82)

Allah'a inanmak, insanların çıkarları için körü körüne bağlandığı, akla ve bilime de asla sığmaya öğretilerle dolu olduğu için daha çok olumsuz yönleriyle ele alınır. Bunu hem bir çocuğun kalbinde hem de yıllar sonra bir kadının kalbinde nasıl derin yaralar açtığını karakterlerinin geçmişlerini ele alırken bizlerle paylaşır:

“Gözetlenme korkusu çocukluğundan kalmaydı. Uzun zaman Allah onun için ürkütücü bir güç olmuştu. O yüce varlık insanları yukarıdan gözlediği ve her şeyi bakar bakma, hatta bakmadan bildiği için yanlış yapmaktan ödü kopardı.” (S.S.s.72)

4.6.2.İbadet

Romanda kabuğunu eğitim yoluyla kırmaya çalışan kadının çocukluk ve gençlik dönemlerinde yaşadıkları baskılar aile genelinde ve din baskısı özelinde gerçekleşir. Aral'ın romanlarında bu baskıyla yetişen kadın karakterler, bedeli ne olursa olsun okumaya ve eğitim görmeye baş koyarlar. Yaptıkları ve gördükleri şiddetten uzak durmak için geçtikleri yollar neredeyse tüm devir romanlarında aynıdır:

“Uyumlu olmaya aşırı özen gösteriyordu Eylem oysa. Başı önde okula gidip geliyor, okul kapısında çıkarıp takıyordu örtüsünü. Ev işlerine yardım ediyor, beş vakit namaz kılıp kendisine güç vermesi için Allah'a yalvarıyordu.”(S.S. s.80)

4.6.3. Din Öğretimi

Romanda din öğretimi ile ilgili düşünceler Eylem üzerinden aktarılır. Eylem, okula gitmenin yanı sıra dini hikâyeler, kitaplar okur ve Kur'an okumayı öğrenir. Evin içindeki şiddeti gördükçe okumaya daha çok heveslenir. Annesinin durumunu

gözlemler ve onun gibi olmak istemez. Diğer devir romanlarında olduğu gibi dinin öğretim şekli korkuyla ve şiddetle birlikte verildiğinden, yazar, karakterlerinin dinin küçük yaşta yanlış şekilde ve baskıyla öğretilmesi yüzünden büyüdüklerinde insanların dinden soğumaları ve eğitime daha çok sarıldıklarını göstermek için bir araç olarak kullanmıştır, diyebiliriz:

“Dört kardeşin en küçüğüydü. Okumaya meraklıydı. On yaşında hatim indirilmiş, lise çağına kadar sürekli dini öyküler, İslâm tarihiyle ilgili kitapla, manzumeler, tefsirler okuyup durmuştu.” (S.S. s.79)

4.7. Eğitim Yaşamı

4.7.1.Eğitim Öğretim

Bu romanda yazar, *Yeşil* ve *Mor*’dan farklı olarak eğitim sistemi ile ilgili olarak gördüğü sakatlıkları yine parayla her şeye egemen olacağını zanneden, kolay ve çok kazanan engin sınıfın, iktidarını parasını kullanarak eğitime nasıl aktardığı ve menfaatine uygun şekilde işler hale nasıl getirdiği gösterilir. Para adaleti satın aldığı gibi eğitimi de satın almıştır. Holding sahibi Harun Bey’in iletişimden yoksun oğullarını, değerler sisteminin değiştirdiği ve çürüttüğü 2000’lerin başında, her alanda olduğu gibi eğitim sistemine de para kullanılarak gayri ahlâki şekilde müdahale edildiği eleştirel bir gözle okuyucuyla paylaşılır:

“On üç yaşında, iri yapılı, kırmızı yanaklı, ana babasıyla hiçbir biçimde ilişki kuramayan bir de oğulları vardı. Kolejdeki öğretmeninin kafasına derste cep telefonu fırlattığı için okuldan kovulacakken Harun devreye girmiş ve sorun geçen hafta – doğal olarak- öğretmenin işine son verilerek çözülmüştü.” (S.S. s.58)

4.7.2.Kariyer

Romanın başkarakterleri özellikle erkekler iyi eğitilidir ve yurtdışında eğitim görmüşlerdir. Yazar, iyi eğitilmiş bu karakterlerin karşısına yine kendileri gibi özgüven ve gücünü ruhları kadar diplomalarından alan kadınlarla karşılaştırır. Bunlardan birisi Volkan’ın sevgilisi Nilhan’dır. Nilhan Amerika’da eğitim almış ve edindiği tecrübeler sonrasında bir Amerikan bir firmanın Türkiye temsilcisi olarak genel müdür göreviyle işe başlamıştır. Eğitim seviyesi ortanın çok üzerinde

diyebileceğimiz bu kadınlar, kaliteli bir eğitim aldıkları için de başarılı kariyerleriyle, genç yaşlarında güçlü kadın yöneticiler olarak tanıtılır:

“Nilhan matematik ve bilgisayar üzerine iyi bir eğitim görmüş, yetenekli bir yüksek mühendis olarak hızla yükselmişti. Hawai’de bulgusal programlama teknikleriyle araştırmalar yapan bir şirkette çalışıyordu.” (S.S. s.67)

Romanın sonunda Harun’un evinde Volkan’ın yanında sevgili olarak karşımıza çıkan Yasemin de yine ilk aşkıdan aşağı kalmayacak kadar iyi eğitim sahibidir:

“Karadenizli varlıklı bir ailenin kızıydı ve doğaya âşıktı. Söylediğine göre çocukluğu takaların üzerinde geçmişti. Üniversiteyi İngiltere’de okumuş, Amerika’da işletme konusunda yüksek lisans yapmıştı. Volkan onun şirinliğini sevmişti.” (S.S. s.319)

4.7.3.İlkokul Yılları

Roman karakterlerini en ince detayına kadar anlatan Aral, kendini sorgulayan, çoğunlukla bunalmış, toplumla uyumsuzluk içinde olan ve yeni fakat geleceksiz bir düzende kendini tanıma çabasındaki karakterlerini işlerken, çocukluklarına sık sık geri dönüşler yapar. Örneğin 1980’lerin sonunda ilkokula giden Volkan karakterinin okul yılları tüm romanda ayrıntılarıyla anlatılır:

“Çocuk yuvası. Tahıl tanelerinden yapılan resimler, plastilin figürler. Yemek yememek için direndiği günler, baskı altında özür dilemeler. İlkokul mevsim şeridi; ilkbahar-yaz-sonbahar-kış. Kümes hayvanları tablosu. Geviş getirenler. Renkli dünya atlası. Legolar.” (S.S.s.175)

“Ortaokuldayken matematik, resim ve Türkçe derslerini seviyordu en çok. Okul dışında kafasında sayıla, renkler ve sözcükler dolaşıp dururdu. Annesi doktor olmasını çok istemişti ama o pilot olmaya karar vermişti. Uzun uzun gökyüzüne bakıyor kuşları kıskanıyordu..”(S.S. s.180)

4.7.4.Üniversite Yılları

Roman’da kadın karakterler eğitim almak için mücadele içindedirler. Ara verseler bile bundan vazgeçmezler. Üniversite okurken karşılarına çıkan sorunlar ne kadar büyük ve çözümler ne kadar ahlak dışı olursa olsun mezun olmak için

alışırlar. Örneğin Eylem, yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen üniversiteyi kazanmayı başarmıştır, çok istemese de aile baskısından ve zorla evlendirilmekten kurtulmak için kendisine çok da uygun bulmadığı bir bölüme kaydolur. İktisat fakültesinde okurken annesi öldüğü için eve ger çağrılan ve sonrasında kararını değiştirip okuluna döndüğünde babasından maddi desteği kesilen Eylem' in psikolojisi şu satırlarda verilir:

“Bitirme tezine başladığında yurtta iyice huzursuzdu. Ders alışamıyor, uyuyamıyor, kızlarla dalaşıyordu. Sresi dolduğu için bursu kesilince durum daha da zorlaştı. Bir süre kaçak kaldı yurtta. Dünya var gücüyle üzerine geliyordu sanki.”(S.S. s.84)

Annesi öldükten sonra memleketine dönen Eylem zaten başı örtülü olduğu için okuluna girememektedir. Babası okumasına karşı çıkar fakat o okuluna geri döner. Babası para göndermeyi kesince önce bir kız yurduna yerleşir sonrasında Seyit'in şirketinde iş bulur sonrasında da Seyit'in metresi olarak yaşamaya başlar, bu yolla barınma ihtiyaçları karşılandığı için üniversiteyi bitirebilmiştir:

“O geceyi anımsadı. Tezini yazıyordu. Seyit gider gitmez masaya oturuyor, kentin uyanmaya başladığı saatlere kadar çalışıyordu. Fakülteyi bitirdikten sonra hayalleri, yapmak istedikleri ve beklentileriyle ortada kalakalacağını bilmiyordu.” (S.S. s.113)

Üniversite yıllarını anlatırken devir romanlarında kullandığı ortak karakterlerden biri de Aysevim' dir. Eda'nın kuzeni olan Aysevim, Yeşil romanında Nedim'i sorgulayan polislerden biridir. Burada ise Aysevim' in okul yıllarına geri dönüş yapılarak hem dönemin siyasal sorunlarına değinilir hem de karakterin bağlantısı okuyucuya hatırlatılır. Genli dönemlerinde aynı evi paylaşan kuzenlerin eğitim yıllarındaki ortaklıkları satırlara yansıtılır:

“Aysevim polis kolejini yeni bitirmişti o sıralar. Melike'yse akademide öğrenciydi. Üvey babasının baskısıyla dindar kızlar yurdunda kalıyor, aşırı bunalıyordu. Dayısı maddi destek sağlayıp yurttan ayrılması için yreklendirmişti onu. Aysevim' se dnden hazırıldı.” (S.S. s.240)

4.8. Edebî Yaşam

4.8.1.Edebiyat

Yazarımız, Eylem karakterini ikinci cins olarak görülen, sevgisiz yaşamaya mahkum edilen kadının, kendisini okuyarak ve yazarak bulma sürecinde her türden eserler okutarak, yeni fakat yalan dünya düzeninde kimliğini bulmasına edebiyatla ve kitaplarla iç içe olarak yardımcı olur:

“Algılama biçiminin değiştiğini fark etmek hiçlikten kendine doğru yürümek büyüleyiciydi. Dinler tarihini, kutsal kitapları hatmetti. Din felsefesinden Batı felsefesine atladı. Düşüncenin sınırsız, sonsuz dünyasında gezinip durdu o yıl. Kafasındaki sorulara cinselliğin ayrıksı, çözülmez hüznüleri eklendi sonra, büyük bir iç daralması halinde. “ (S.S.s.82)

4.8.2. Öykü Yazma

Aral’ın neredeyse tüm ana karakterleri sanatın bir dalıyla mutlaka ilgilenir. Resim, sinema, edebiyat gibi türlerle kendilerini, umutlarını, umutsuzluklarını ifade etmeye çalışırlar. Sarıbenek rumuzuyla internette yazılar yazan Eylem, okuduğu kitap ve edindiği bilgileri harmanlayarak öykü ve şiirler yazmaktadır:

“Eylem on beş yaşındayken bir öykü yazmıştı. Öykü bedeninin kaybetmiş küçük bir kıza ait gölgenin dere tepe gezerek kendisinden zorla alınmış bedeni arayışını anlatıyordu.” (S.S. s.85)

Romanda yalnızca kadınlar yazmaz, erkek karakterler de yazı ile ilgilenir. Volkan da seksen darbesi sonrasında kuzeni Sergen’in ailesi tarafından evinde saklanması nedeniyle tutuklanıp sorgulanan ailesinin günümüze kadar kendisinde bıraktığı korku dolu izleri taşıyan öyküler kalem alır:

“Volkan okuldan döner dönmez odasına kapanıyor uzun saatler boyunca korku ve cinayet öyküleri yazıyor, sonra da bunları resimliyordu. Seçtiği konular kaygı veriyor olsa da annesi oğlunun yazmaya duyduğu ilgiden hoşnuttu. Duyarlı olduğunun göstergesiydi bu.” (S.S. s.176)

Geçmiş yaşantıların insan psikolojisinde bıraktığı izleri gözlemlemek, İnci Aral’ın bir psikolog kadar başarılı bir şekilde gözlemlediği ve toplumsal etkilerini bir sosyolog gibi okuyucuya sunduğu oldukça başarılı bir yanıdır. Özellikle çocuklukları

ayrıntlarıyla anlatılan karakterler, hem dönemin siyasal ve soysal olaylarından haber verirken hem de bu olayların karakterlerin iç dünyalarına nasıl etki ettiğini göstermek açısından oldukça önemlidir:

“Bu yüzden olmalı, on iki yaşındayken – annesi tutukluyken- tuhaf, kanlı öyküler yazmaya girişmişti. Polis ve subaylardan korkmakla birlikte dedektif olmayı çekici buluyordu o sıralar. Suçsuzları tutuklayıp götürmek yerine gerçek suçluları bulmak için uğraşmak, gizleri ağır ağır, kurnazca çözmek ve sonra yeniden sessizliğe, düzene ve mutluluğa geri dönmek büyüleyici olmalıydı.” (S.S. s.180)

4.8.3. Şiir Yazma

Kadın kimliğini bulup, geliştirirken erkek kadar şanslı değildir. Yazarak, inceleyerek, eleştirerek varlığına sahip çıkmayı ve hayatı sevmeyi öğrenir. Gelenekten gelen alışkanlıklar ve dinin baskılayan yanıyla, insan doğasına en yakın olan ifade ediş biçimlerinden biri olan şiir yazmak bile ayıplanabilmektedir. Eylem annesine şiir yazdığını söylediğinde şiddet görür, yazmak günaha girmekle eşdeğerdir. Yazmak, okumak, sevmek kadınlar tarafından yapılacak eylemler değildir:

“On dört yaşındayken şair olma hayalleri kurmuştu. Şair olup herkesi şaşırtmak gibi hüznü ama yüce bir özlemi vardı. Yazdığı ilk birkaç şiiri sakladığı yerde bulan annesi dehşete kapılmış, şair olacağını söylediğinde yüzüne okkalı bir tokat atmıştı: “Sakın baban duymasın bunu! Öldürür seni vallahi!” (S.S. s.77)

Yaşı yirmilere geldiğinde Eylem büyümüştür ve şartlar değişmiştir. Şiir yazma sevgisinden vazgeçmeyişi, şairliği meslek olarak görme isteği ve şairlerin ruh halleri üzerine karşılaştırmalar yaparak sanata, okumaya ve yazmaya olan sevgisini roman boyunca hissettirecektir:

“Hâlâ şiir yazıyordu, vazgeçmiş değildi. Şairlik bir meslek değildi, insanın kendi kuyusuna eğilip bakması gibi içsel bir çabaydı, biliyordu. Bu yüzden şairler biraz mahcup, utangaç ve ürkek, gölgelerde yaşarlardı. Çocukluğu boyunca böyle yaşadığı için seviyordu şiiri belki de.” (S.S. s.78)

Romanın sonunda rumuzu olduğu için Volkan’a yazdığı “Safran Sarı” şiirini ısrar üzerine okur. Aral, şiir üzerine olan derin özlemini Eylem ile okuyucuyla buluşturmuştur diyebiliriz. Bunda belki de kendisini de bir dönem şiir yazdığını fakat

yazdığı şiirleri gerekli yetkinlikte görmeyip yaktığı gerçeği de bir nebze şiir yazma özlemini bu romanda giderdiği düşüncesini kuvvetlendirir:

“Safran Sarı adlı bir şiirim var, dedi Eylem.

Eylem ağır, çekingen ama dokunaklı bir sesle şiirini okumaya başladı:

Akşam kanarken ellerinde

Safran sarısı hüznlerle

Susuyorum bir mühür gibi

Vedasız ayrılığı konuşmayalım diye

Geç kaldım ben uçmaya

Kanat alıştırırken çalılıkta

Avcının arsız gözleri önünde

Senden önce takıldım ökseye

Aşk âcizdir zaten çoğu zaman

Kısa sürer karşılıklı da olsa

Üstelik kanatsızdır bulutlar

Taşıyamazlar kimseyi omuzlarında” (S.S. s.331-332)

4.9. Ekonomik Yaşam

4.9.1.Ekonomi Eğitimi

1980 sonrasında ekonomiye yön veren ve başarılı olan gençlerin hayatında iyi bir eğitim geçmişi bulunmaktadır. Volkan’ın eğitim hayatı üzerine aşağıdaki tanımlama da bunu ortaya koymaktadır:

“Nilhan’ı tanıdığımda yirmi dört yaşındaydı. ODTÜ matematiği bitirdikten sonra burs kazanarak Amerika’ya gitmiş, New York’ta yüksek lisans programına girmişti. Üniversite yurdunda kalıyor, dünyayı ayaklarının altında hissediyordu.” (S.S.s.19)

4.9.2.Finans-Borsa

İnci Aral'ın yalnızca bu romanında 1980 sonrası Türk bankacılığı, finans hayatı ve o yıllarda Türk dünyasında görülen borsayla ilgili görüşleri, ilgili roman kahramanlarının içinde bulundukları pozisyonları çerçevesinde, dikkatlice sunulmaktadır:

Bu ilişkilerin ilki Kozmos Holding'in kurucusu Harun çevresinde gelişir. Kilolu ve biçimsiz olmak Türk edebiyatında ezelden beri tüccar tipi tasviridir. Burada tam benzemese de bu tipin dışına fazla çıkılmadığı görülmektedir:

“Kozmos Yatırım Holding'in kurucusu, beyni, en büyük ortağı ve patronuydu. Volkan'dan daha kilolu ve biçimsizdi ama dert etmiyordu.” (S.S. s.21)

Borsa ve iş dünyası Volkan'ın ilişkileri çerçevesinde ilerler. Önce Volkan'ın çok uluslu şirket danışmanlığı, gayrimenkul alı ve satımlarında çevresinde görür okuyucu:

“Koltuğuna gömüldü. Önündeki ekrana holdingin çalışma alanlarını gösteren çizelgeye baktı. Finansman işlemleri, borsa ve çokuluslu şirketlerde fon danışmanlığı, menkul ve büyük çapta gayrimenkul alım satımı, yatırım. Özelleştirme kapsamında kuruluş ve kamu arazileri pazarlamasında aracılık. Kesinlikle her zaman büyük kazanç. Birtakım bayağı gerçekler ve alçakça durumlar.” (S.S.s.14)

Finans işleri risk ile birlikte elle alınmaktadır.Özellikle1980 sonrası ekonomik gelişmeler bu riski çok ileri boyuta taşır. Bu riski alan ve sürekli çap genişleterek sektörde büyüyen Volkan'ın durumu şu şekilde orta konur:

“Önemli bir satış yarın sonuca bağlanacak. Ayrıntıları bir kez daha gözden geçirmek gerekiyordu. Birtakım sayın baylar inandırılacak, hep birlikte durum sağlama bağlanacak ve imzalar atılacaktı karşılıklı. İş buydu Volkan'ın. Beş yıldır başkası adına ama çapını genişleterek aynı işi yapıyordu ve yaptıklarını değil, sürekli yapacaklarını düşünmekten ataklık ve cesarete fazlasıyla alışmıştı.” (S.S. s.15)

Romanda İnci Aral, Volkan'ı her elde ettiği ticari başarıda insani ilişkilerinin de etkili olduğunu vurgular. Döneme ait ticari başarıların arkasında, insan ilişkilerinin samimi ve sağlam yürütülmesi vardır:

“Şirkette yeniirken her başarılı iş sonrası kendisini bir matematik dehası gibi görürdü. Raporlar, grafikler üzerinden pazarlık yapmak, şirket lehine ilk bakışta göze görünmeyecek avantajlar yaratma, komisyon hesaplarının içinden bir solukta çıkmak kolayca becerebildiği şeylerdi. Öte yandan asıl başarılı olduğu alan insan ilişkilerinde gösterdiği sıcak ikna edici yaklaşımdı.” (S.S.s.15)

Romanda parasal kriz dönemleri de ele alınmıştır. Liberal para piyasalarındaki hızlı değişimler ve sektörün içine düştüğü durumlar şöyle anlatılmıştır:

“Son dönemde Kozmos Yatırım uluslararası bir önem kazanmış, özellikle Ortadoğulu büyük müşterileri adına yarattığı başarılarla göz doldurur hale gelmişti. Devletle işi olan fırsatçılar ve finans oyuncularıyla özelleştirme furcasını aç gözlerle izleyen kelepirci meraklısı yabancı yatırımcılar şirketin aracılık hizmetlerine yoğun ilgi gösteriyorlardı.” (S.S. s.22)

1980 sonrası ekonomik gelişmelerin Türk romanına bu denli ayrıntılı girmesi ilgi çekicidir. Bir ekonomist tavrıyla ulusal ve uluslararası boyuttaki finans, borsa ve aracılık hizmetleri, uluslararası boyutta eğitim almış genç iş insanları tarafından yönetilmektedir:

“Bir kısım solcu dinazor ve geri kalmış sözde vatanseverler, Harun’u sahtekâr, kan emici, ilkesiz, para hırsıyla adileşmiş bir işbirlikçi olarak anıyorlardı ama liberal para piyasası, parayla para kazananlar ağzından çıkacak bir işaretin değerini iyi biliyordu. Yakalandığı ilk parasal krizde gösterdiği başarı ve uyanıklık Harun’u genç yaşta finans sektörünün en önemli figürlerinden biri haline getirmişti.” (S.S.s.22)

4.9.3.İhale- Usulsüzlük

Yeni dünya düzeninde paraya kavuşmak ve onu çoğaltmak için her türlü tezgâh kurulmakta, yasa dışı yollar ve hükümet eliyle yatırım ve ihalelerin kanuna uygun hale getirildiği görülmektedir. Plazalardan yönetilen ve küreselleşen dünyada paraya giden her yol mübahtır:

“Bu alan yasal açıdan turizm yatırım yapmaya uygun değildi. Ancak Harun, anlaştığı alıcıya, yakında Meclis’ten çıkacak yasayla sorunun çözüleceği garantisini vermişti. Bunun için hükümetten söz almıştı.(S.S. s.90)

4.9.4.Küreselleşme

Birey ve toplum 1980 sonrasında darbenin getirdiği değişimlerin ve küreselleşmenin etkisi altıdadır. Gençlerdeki geleceksizlik ve umutsuzluk kaygısını körükleyen, ülkeleri parasal olarak birbirlerine bağımlı kılan küresel sermayedir. Yazar bu düşüncesini şu şekilde açıklamıştır:

“Sorunların tek nedeni küresel sermayeydi. Bu acımasız para kaynağına bağımlı olmayı sürdürenler geleceği asla ipotekten kurtaramayacaklardı. Ülke her türlü varlığıyla dev bir rehin nesnesine dönüşmüştü. Gençlerin önünün tıkaya, geleceklerini çalan tek acı gerçek buydu.” (S.S. s.107)

4.9.5.Paraya Bakış

Yazarımız, çok iyi bir gözlemcidir. Yeni Yalan Zamanlar üçlemesinin son romanı olan Safran Sarı’da paranın getirdiği kolaycılığı, değerleri nasıl yok ettiğini, dışı parlak ama içi boş kimlikleri okuyucu ile en ince ayrıntısına kadar paylaşır. Bu roman için, dünya para ekseninde dönmektedir ve özgürlük de dâhil her şey para ile satın alınabilmektedir, diyebiliriz:

“Paranın dünyasıydı bu. Çok iyi biliyordu ki şu insanların pek çoğu paraya tapıyorlar, her türlü doyumun parayla satın alınabileceğine kesinkes inanıyorlardı. Aşkın, huzurun, sağlığın ve mutluluğun tek aracıydı bu. Özgürlüğün de elbette.” (S.S.s.65)

4.9.6. İş Arama

Para kimi insanlar için hızlı ve kolay kazanılabilir bir madde iken bazıları için de zor ve az kazanılan bir maddedir. Her iki durumda da insan mutsuz olabilmektedir. Bu roman kişilerinde zor veya kolay yoldan para kazanan karakterler mutsuzdur, yalnızdır ve geleceksizdir.

Eylem karakteri üniversitede öğrenciyken kendi ayakları üzerinde durma mücadelesi verirken ahlaki inançlarından vazgeçer ve geçimini sağlamak için çalışmaya başladığı Seyit’in önce patronu sonra da metresi olmayı kabul eder. Evli olmasına rağmen Seyit ona ev tutup, bakmaya başlar:

“Küçük bir kız yurdunda yer buldu. Seyit’in şirketinde yarı zamanlı çalışmaya başladı. Ticari yazışmaları yürütüyor, muhasebe ve telefonlara bakıyordu. Patronuyla içten ama mesafeli bir yakınlık kurmuştu.” (S.S. s.83)

Üniversiteyi bitirip Ankara’dan ayrıldıktan sonra Eylem’ in İstanbul’da tutunma mücadelesi iş arama, bulma ve işten kovulma ekseninde sürer. İstanbul’da bulunduğu ilk işiyle ilgili düşüncelerini şu şekilde belirtmektedir:

“İstanbul’a çabucak umutlara kapılmamaya kararlı gelmişti. Girdiği iş deneme sürecindeydi. Henüz sigortası yapılmamıştı. Kesin karar bir aylık sürenin bitiminden birkaç gün sonra verilecekti. Kendine güveniyordu ama işten çıkarılırsa dara düşecekti.” (S.S. s.115)

İstanbul’da ayakta kalmaya çalışan genç ve yalnız kadının el ilanlarında görüp başvurduğu işin telekızlık olması, üniversite bitirmiş olmasına rağmen bunun kendisine bir gelecek vermeyişi daha kolay yoldan kazanılan paranın fakat ruhsuz ve mutsuz bir yaşamın ayakta kalmak için tek çare olarak gösterilmesi şeklindedir. İş aradığı dönemde gördüğü ilanda yazanlarla ilgili görüşleri şöyledir:

“Televizyon reklamlarına doğal yüzler, üçüncü sınıf tekstil firmalarına manken-model arıyorlardı herhalde. İyi ama kültürel birikim niye gereksindi ki bu tür işlere? Moda ya da reklamcılığı, işi biraz olsun tanımlamak amacıyla sanat kültür sınıfına sokuyorlardı anlaşılan. Üniversite diplomasını bir yana koyup böyle işlerle iyi para kazanan bir yığın kız vardı sonuçta” (S.S.s.157)

4.9.7. İşten Çıkarılma

Romanda Eylem, temposu yoğun ve yorucu fakat maaşı az olan işinden deneme süresinin sonunda çıkarılır. Aral’ın romanlarında kadınlar eğitim alırken de iş ararken de erkekler kadar şanslı değildir ve iş yaşamında tutunmaları kolay olmamaktadır:

“Ağlamak istiyordu. Geleceği bir kez daha kesintiye uğramıştı. Ekip çalışmasına uygun olmamak? İyi ama iş arkadaşlarını tanıyacak, işbirliği sağlayacak bir ortam sunulmamıştı ki ona işlerin nasıl yürüdüğünü, ne tür iletişim olanaklarının var olduğunu anlamak için zaman vermemişlerdi ki kendisine henüz.” (S.S. s.156)

SONUÇ

Toplumun bozulan yönlerine değinmeyi hiçbir zaman ihmal etmeyen Aral, tamamı 1990 sonrasında yayımlanmış olan romanlarında özellikle 1980 sonrası bireyin ve toplumun problemlerini anlatır. Bunlarda yazar olarak açıkça kendisini belli etmese de fikirlerini hissettirmektedir. Ancak İnci Aral, romanlarında estetik unsurunu ikinci plana atmadan dünya görüşünü okuyucusuyla paylaşan bir sanatçıdır. Bu konu ile ilgili olarak *Kan Günleri* ve *Nar Ağrısı* adlı eserinde şunları söylemiştir: “Edebiyat unutturmaz. Çünkü kaynağı insan ve yaşam, işlevi ise duygu ve düşünceyi inceltip biçimlemektir. Dünyanın büyük yazarları, insani olguları tarihin taraflı, kuru, toptancı dilinin dışında kalarak üstün bir yazarlık vicdanıyla anlatmışlar, ruhuyla yerel, dünyayı kavrayışlarıyla evrensel eserler yaratmışlardır.” Bu bakış açısıyla yazarımız toplum hafızasını devir romanlarıyla diri tutmak istemiştir. Çünkü hayatı kavratan ve sorgulatan edebiyat, bunu yaparken politika ve siyasetten de mutlaka faydalanacaktır.

Postmodernizm 1950’lerden sonra gelişmeye başlamış, kapitalizmin dayatmalarının sonucu olan modernizme karşı oluşmuş bir fikir ve sanat hareketidir. İnsanı mutlu etmeyi başaramayan modernizmin eleştirisi karşısında doğmuştur. İnsanı köleleştiren ve makineleştiren kapitalist düzene karşı postmodern bakış genel olarak kabul gören teamülleri yıkıp salt teknoloji ve bilimle oluşturulan doğrulara karşı çıkar. Genel kurallara karşı çıkış, evrenselliğin yerine yerel olanı kabul etme, bilincin yerine bilinçaltı, kontrolün yerine de özgürlük geçer. Bu anlamda en çok Yeni Yalan Zamanlar’ da postmodern tekniklerden faydalanır. Postmodernizmde roman, yazarın okurunu bilinçli bir şekilde oyununa dâhil ettiği bir kurgular sistemidir. Bu akıma bağlı yazarlar, romanlarını gerçek yaşamdan soyutlayarak yalnızca oyun olması için kurgular, yazdıklarını ispata çalışmazlar, aksine kurgunun hayal ürünü olduğu bile isteye kurmaca bir düzen kurulduğu okura hissettirilir.

İnci Aral’ın bu tekniği Nedim karakteri ile en iyi uyguladığı romanı *Yeşil*’dir, diyebiliriz. Modernleşen dünyada bilim ve psikoloji her alanda gelişime katkı sunmakta yazarı, insanı ve toplumları yönlendirmektedir. Bu alanda kurgularını oluşturan yazar her ne kadar bilinçaltına inmek istese de gerçek dünyadan yaşadığı toplumu biçimlendiren olaylardan kopamaz. Sorgularken, eleştirirken, yanlışları ve

hataları insan üzerinden okuyucu ile paylaşırken anlattığı dönemin tarihsel olaylarına değinmek zorundadır.

İnci Aral devir romanı olarak adlandırabileceğimiz *Yeşil, Mor ve Safran Sarı*'da gizemi ve entrikayı daima korumaya çalışmıştır. Dönemin yazma problemlerinden tutun da aşk, kadın, cinsellik, siyaset, ölüm ve intihar kavramların kadar kendisinin usta kaleminde her biri farklı hikâyelerde okuyucuya sunulmuştur. Postmodernizmin ağır bastığı bir yazar olarak Aral, hikaye ve romanlarında modern romanın ele alışından farklı olarak tarihe yönelir. Tarihte toplumun geçirdiği ideolojik değişimler sözgelimi Namık Kemal'in Cezmi, Kemal Tahir'in Esir Şehrin İnsanları, Falih Rıfkı Atay'ın Çankaya'sındakinden oldukça farklıdır. Tarihi roman yazma ve siyasal bakış açısını okuyucuyla paylaşma amacı yoktur. İnci Aral'da tarihi unsurlar ders vermek amacıyla işlenmez. Toplum kimliğine katkı sunan iyi ya da kötü doğru ya da yanlış bulunan unsurlar kültürü etkileyen, idealize edilen insanlar şeklinde değil hayatın kendisi şeklinde okuyucu ile paylaşılır. Aral, dönemine ayna tuttuğu gibi 1980 darbesi sonrasında bastırılan ve depolitize edilmek istenen yazarların dışına çıkarak kadın ve erkek dünyasında, hayali ve gerçeği bileştirerek siyasetin, ekonominin, gündemin kısaca 90'ların fotoğrafını en etkileyici şekilde çekmeyi başarmıştır.

KAYNAKÇA

Ana Kaynaklar (Kitaplar)

- ARAL, İnci. *Ağda Zamanı*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2013.
- ARAL, İnci. *Aşkın Güzelliği*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2019.
- ARAL, İnci. *Anlar İzler Tutkular*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2018.
- ARAL, İnci. *Gölgede Kırk Derece*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2014.
- ARAL, İnci. *Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2010.
- ARAL, İnci. *İçimden Kuşlar Göçüyor*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2010.
- ARAL, İnci. *Kan Günleri Ve Nar Ağrısı*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları 2015.
- ARAL, İnci. *Kendi Gecesinde*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2014.
- ARAL, İnci. *Kıran Resimleri*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2011.
- ARAL, İnci. *Mor*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2010.
- ARAL, İnci. *Ölü Erkek Kuşlar*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2011.
- ARAL, İnci. *Ruhumu Öpmeyi Unuttun*. İstanbul: Epsilon Yayınları, 2006.
- ARAL, İnci. *Sadakat*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2014
- ARAL, İnci. *Safran Sarı*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2007.
- ARAL, İnci. *Sevginin Eşsiz Kışı*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2014.
- ARAL, İnci. *Şarkını Söylediğin Zaman*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2011.
- ARAL, İnci. *Unutmak*. İstanbul: Merkez Kitapçılık, 2008.
- ARAL, İnci. *Yazma Büyüsü*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2011.
- ARAL, İnci. *Yeşil*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2010.
- CEVİZCİ, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.

EMRE, İsmet. *Postmodernizm Ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2006.

ENGİNÜN, İnci. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları III*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1996.

MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

ÖZGER, Mehmet. *Türk Romanı'nda 12 Eylül*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012.

Yüz Yüze Konuşmalar Yaşayan Edebiyat –I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018.

Yardımcı Kaynaklar (Makaleler, Tezler)

ANDI, Fatih M. «Türk Edebiyatında Roman: Cumhuriyet Devri.» Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, S: 165-201 (2006).

BALIK, Macit. «Türk Romanında 12 Eylül Darbesi.» Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-II (2009)

BOZDOĞAN, Ahmet. «Dönem Romanı Kavramı.» Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:2 (2020)

DAYIOĞLU, Abdullah. « İnci Aral'ın Hikâyeciliği » Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (2007)

ÇAVLİN BOZBEYOĞLU Alanur, KOYUNCU Ece, KARDAM Filiz, SUNGUR Altan. «Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye’de Enstet. » Sosyoloji Araştırmaları Dergisi Cilt: 13 Sayı: 1, (2010).

ERCOŞKUN, Burak. « Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de Liberalizm.» Akademik Bakış Dergisi S:106 (2019).

GÜNDÜZ, Osman. «Çağdaş Türk Romanının Sorunları Ve Romanda Yeni Açılımlar. » Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 5/2 s.784-800, (2006).

KAHRAMAN, Mehmet. «Türk Romanının Derin Kökleri.» Türk Dili Dergisi.

KARAGÜLLE, Fırat. «Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Anadolu’nun Sosyal Ve Siyasî Hayatı (1923-1940). » Doktora Tezi, (2012)

ÖRNEK, Nuray. «İnci Aral’ın Romanlarının Tema, Yapı, Dil Ve Üslûp Yönünden İncelenmesi.» Fırat Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), (2007)

ÖZDEMİR, Gülseren. «1980 Sonrası Toplum Problemlerinin İnci Aral’ın Romanlarına Yansıması.» Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, İstanbul, Türkiye, 4 - 06 cilt.2, ss.965-980 (2008).

ÖZDEMİR, Gülseren; «İnci Aral'ın Romanları ve Romancılığı» , Karadeniz Teknik Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), (2003).

ÖZOT SOMUNCUOĞLU, Gamze. «Postmodern Roman'da Anlatıcı, Zaman Ve Mekân Yapısı.» Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Ankara, (2012).

ŞAHİN, Leyla. «Yeni Yalan Zamanlar (Yeşil) Gözkapaklarımızdaki Uykuyu Kıran Kitap.» Cumhuriyet Kitap Eki, s.253 (1994).

SAF, Hasan H. «Türkiye'de Yükselen Siyasal İslam'ın Postmodern Nedenleri.» Karadeniz Teknik Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, S:12, (2016).

TANRIVER, Süveyda. «İnci Aral'ın Romanlarında Kadın Ve Kadın Sorunu.» Selçuk Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), (2010).

TORUK, İbrahim. «Türkiye'de Başörtüsü Sorunu Ve Yazılı Medyada Sunumu. » Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S:483 (2018).

İnternet

www.tdk.gov.tr

www.varlik.com.tr

www.gercekedebiyat.com

www.defterimdenyansimalar.blogspot.com

www.oggito.com.tr

www.trdizin.gov.tr

www.kafakampus.com